מוסף על המשמר
מס' 9 (891)
26 בפברואר 1988
ח' באדר תשמ"ח

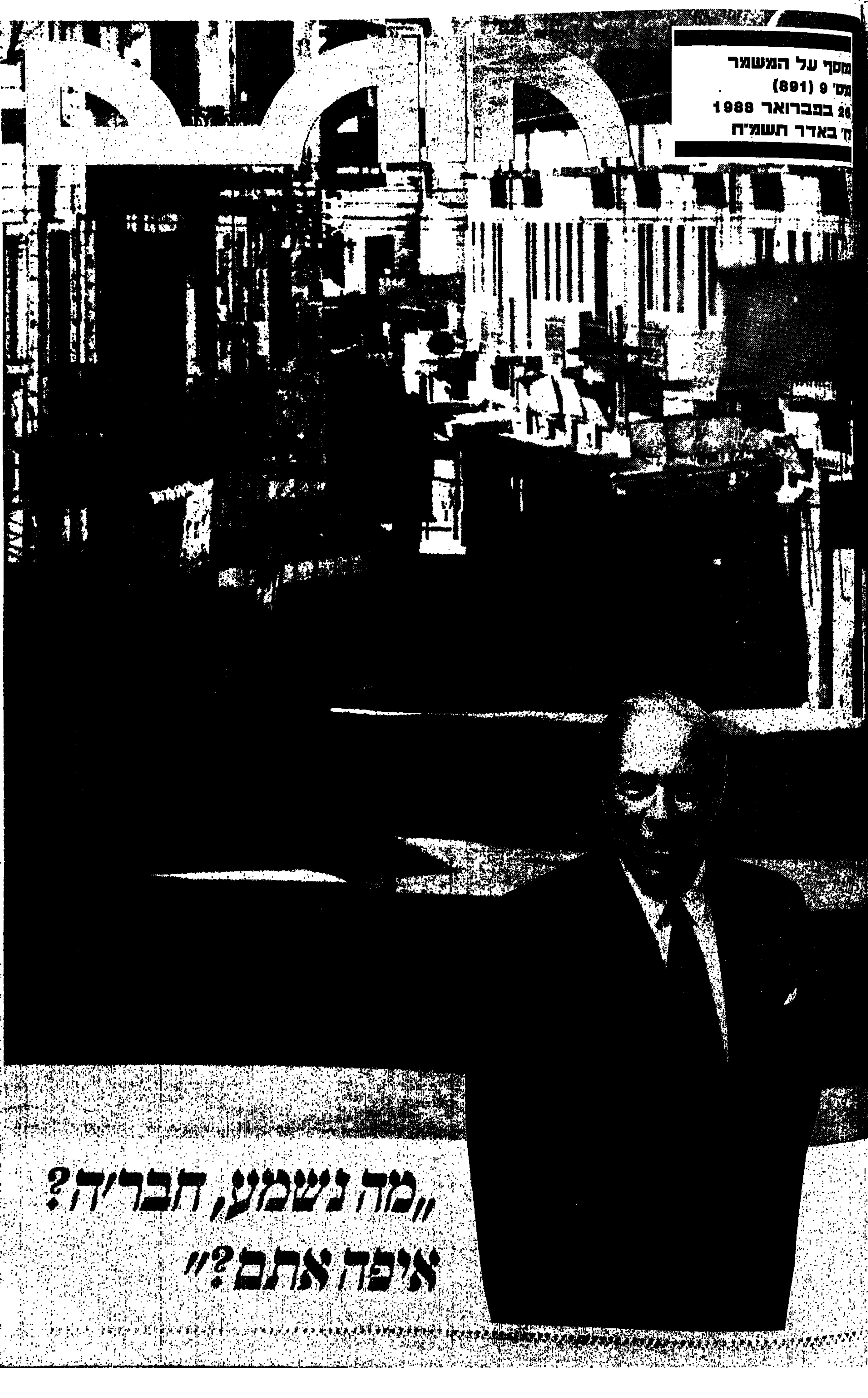

הדגל הישראלי מתנוסס במצריים ואילו המצרי מתאבל והספינקס בוכה

הקריקטוריסט בעיני עצמו

ילד קטן יחף

פרס חופש העיתונות „עט הזהב" הוענק בשבוע שעבר לקריקטוריסט הפלסטיני נאג'י אל־עלי, שנרצח הקיץ בלונדון. זו פעם ראשונה שפרס זה מוענק לעיתונאי ערבי

יליד סג'רה שכל חייו נדד וצייר. העולם בעיניו בנוי מארבעה כתלים: מחנה הפליטים עין־חילווה, חוף פלסטין, סג'רה וילדים סוקלים אויביהם באבנים

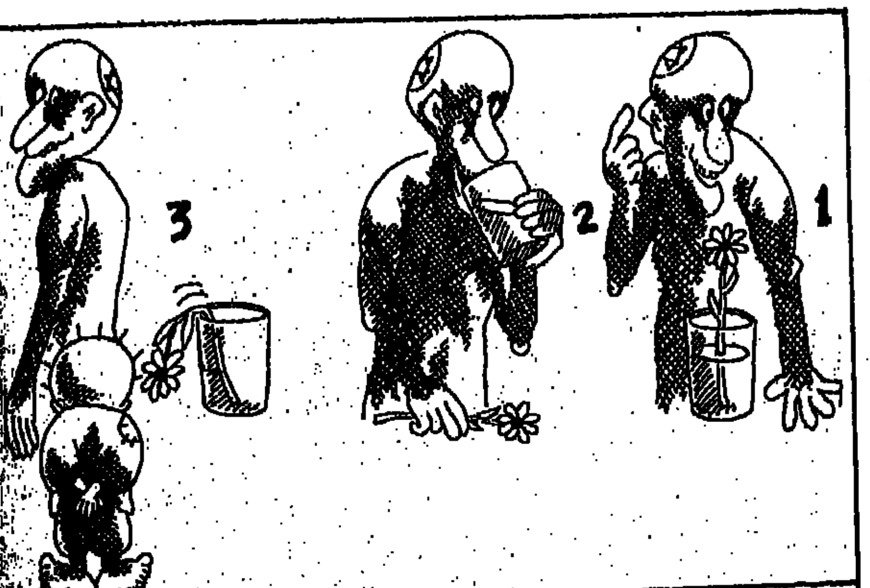
1 2 3

המעורבות הישראלית בלבנון

מאת נימר נימר

הקריקטוריסט הפלשתיני נאג'י אל עלי, היה אחד מגדולי האמנים בעולם הערבי. הוא הלך לעולמו בסוף אוגוסט שנה זו, לאחר שאלמונים ירו בראשו, בדרכו לעיתון („אלקבס") היוצא לאור בלונדון. במשך שבעים יום הוא נאבק על חייו בבית־חולים בלונדון. צוות רופאים מבריה־המועצות שביקש לטפל בו, נתקל בסירוב מצד הרופאים המטפלים בלונדון. ארגון כלשהו לא נטל עליו את האחריות למעשה. הוא הותיר אחריו אלמנה וארבעה ילדים ותמיד ראה את עצמו כבן לאומה גדולה ומפוארת, על אף הנשיאים ומלכי ערב, הדואגים רק לאינטרסים הפרטיים שלהם.

נאג'י עבר תחנות רבות בחייו, כמו רבים מן הפלשתינים שהוגלו מארצם בעקבות מלחמת 1948: הוא נולד בכפר (סג'רה) אילניה בשנת 1932, גלה ללבנון ב־1948 והתגורר במחנה הפליטים עין אלחלווה שליד צידון. ב־1957 עבר לסעודיה, שם עבד כשנתיים וחזר לעין אלחלווה. מ־1963 עבד בעתון (אל טליעה) בכווית בתור קריקטוריסט, עורך ומעצב. ב־1968 עבר לעבוד בעתון (אל סיאסה) הכוויתי. ב־1975 חזר ללבנון, עבד בעיתון (אל ספיר) וכיהן כמורה לגרפיקה במשך 3 שנים. חזר לכווית ולעתון (אל סיאסה) עד 1977. כעבור שנתיים חזר לביירות וחי בה עד 1983, ואז שב לכווית, לעיתון „אלקבס".

בשנת 1985 עבר ללונדון שם מוציא העיתון „אלקבס" מהדורה עולמית בנוסף למהדורה הכוויתית.

הוא היה בעל מכחול פורה ובכושר הבעה סטירי. לא התכחש לשורשיו. הוא ידע את טעם העוני והנדודים והיה כמעט דייר קבוע בבתי־הכלא הלבנונים, בשל נטיותיו השמאלניות והקריקטורות המתנאהות את בני דלת העם החיים במחנות הפליטים: יחפים, בגדים מטולאים, עיני יתומות, רעב, הפצצות, התנכלויות הן מצד המימסד הערבי והן מפעולת צה"ל בלבנון. כל החצים מכוונים נגד הפליטים.

הוא צייר למעלה מארבעים אלף קריקטורות, שהוציא חלק מהן בשלושה ספרים, והציג בגלריות רבות בביירות, רבת־עמון, כווית, וושינגטון ועוד.

נאג'י אימץ לעצמו את השם (נח'דלה) מרור, כאותו צמח שהוא מריר ומרפא כאחד. בכל קריקטורה שצייר הופיעה דמותו של ילד קטן, יחף, שגבו לצופה, כשידיו שלובות זו בזו. הוא ראה בילד את עצמו. „אני הוגליתי מכפרי (סג'רה) בגיל 10, יחף בבגדים טלואים. אצלי הזמן חדל מלכת. ואני נשארתי קטן כמו שיצאתי ממולדתי". כך אמר. „אני מפנה את גבי כי אין בי הכוח להסתכל לאנשים בעיניים. כל עוד אני גולה ואין לי בית לאומי משלי. כל עוד אני חי אמשיך לחשוף את שערוריות המציאות הערבית בכל מימדיה ומוסדותיה, וזאת על קירות העולם כולו אם לא אמצא עיתונים".

לאחר שחרורו מן הצינוק בצידון אמר: „העולם בעיני הוא ארבעה כתלים, הראשון מחנה הפליטים עין אלחלווה; השני, חוף פלסטינה; השלישי, תל סג'רה ולמרגלותיו הכנרת; הרביעי, ילדים יחפים סוקלים את אויביהם באבנים".

נאג'י הגדיר את אויביו והצביע עליהם במפורש: ● הציונות שהגלתה אותו ממולדתו. ● האימפריאליזם שנתן לה יד בכך ● הריאקציה הערבית שהציקה לפלסטינים יותר מהציונות והאימפריאליזם גם יחד.

המלה הכתובה והציור עדיין מטילים אימה ופחד על השליטים באזורנו, הוא נכנס לנעליהם של החוגים: ג'סאן כנפאני, כמאל נאצר, חוסין מרווה, ומהדי עאמל אשר חוסלו בעשור האחרון בלבנון. הוא ידע תמיד שגורלו יהיה כגורלם והדבר לא הרתיעו מלחשוף כל שחיתות ועוול. ■

נציג אש"ף שמכר עצמו לאמריקנים והותיר את הפלסטינים באפס פתרון

המימסד מחפש את האיש המשוגע [illegible]

כתובת המערכת:
„על המשמר". רח' חומה ומגדל 2, ת"א
העורך הראשון: בצלאל לב זל
עורך: ישראל זמיר
עורכת משנה: תאיר זבולון
מזכירות: רוני גופר
עיצוב גרפי: ארנון אבני
ביצוע גרפי: שושנה זילבר

הפעם:

כתבות

■ אומץ להתחלות חדשות — הערכת־מצב מדינית — מאת גיורא פורמן 5
■ עזה: לא נעים לראות גן סגור — בעיות הגיל הרך במחנות הפליטים ברצועה — מאת גוגה קוגן 6
■ הגחלים הלוחשות שהיו ללהבה — ראיון עם יצחק בן־אהרון — מאת אהוד דור 8
■ אור ביהודה — שיקום שכונות באור־יהודה — מאת עמירם כהן 10
■ מסע אל עולם אחר — קורותיה של אסירת ציון — מאת שרה בן־הלל 12
■ ד"ש מהפזורה הפלסטינית — רשמי „ספינת השיבה" — מאת עודד ליפשיץ 14
■ משחקי קפריסין — זוג עוקף את הרבנות — מאת משה שדות 18
■ הפראיירים של העולם — הצלב־האדום בימים אלה – ראיון — מאת עודד שלומות 20
■ רצים אתיופים — הנוער האתיופי בישראל – פוטנציאל לאולימפיאדה — מאת שלמה גלזר 28
מדורים וטורים
■ הלו חותם 4
■ שלום־בית — מאת חיה יוסף 17
עודד ליפשיץ – 2; זאב צחור – 2; ג'גו – 2; ישראל זמיר – 3; אלי הכחן – 3; מיכאל רביד – 3; אמרי רון – 3; שמואל בונים – 4; יעקב רבי – 4;
■ כליום (עיצוב: רחל דביר)
■ בשער: שולץ הגיע ואין עם מי לדבר?

מלה רעה

„מה שטוב לשכם – טוב גם בשבילכם!"

שמעון פרס, בנאום במועצה למדיניות חוץ וביטחון של מפלגת העבודה, גילה שאש"ף העביר לישראל מסרים לפיהם הוא מוכן להיכנס למו"מ ישיר אתנו, אפילו בלי ועידה בינלאומית.

„לא הייתי מצרד בזה", אמר פרס „כי מי שינהל מו"מ עם אש"ף צריך להיות מוכן, מבחינתו, להקמתה של מדינה פלסטינית, שתקים צבא פלסטיני שיקבל נשק עצום מהרוסים, אותו יעמידו מאה מטרים מול הכנסת בירושלים. זה מצב בלתי נסבל מבחינתה של ישראל שעברה כבר חמש מלחמות. אמנם, קל יותר להיכנס למו"מ עם אש"ף, אך חשוב יותר להיכנס למו"מ עם ירדן, למרות שהדבר מהווה עדיין בעיה".

או באמת, החבר פרס, גם כשרוצים מאוד שלום, לא צריך להגזים בוותרנות: מאה מטר מהכנסת? לתת לערבים את „הילטון" ובנייני האומה? את בנק ישראל? לא, חבר פרס, יש לנו קווים ארומים, יותר נכון: ירוקים! יותר מאשר עד קווי 67 לא נחזיר, וגם לא צריך! הם לא דורשים את זה, לא אש"ף ולא חוסיין!

חוץ מזה, תזכור תמיד שהפחד מהתקפת פתע על מקומות רגישים בישראל משותף לכל הציבור כאן, ניצים ויונים. הסכמי שלום, עם מי שלא ייחתמו, חייבים לכלול סעיפים שיבטיחו פירוז ארוך טווח של השטחים או סידורי ביטחון אחרים! אז אם תקבל שרים נוספים, מאש"ף או מחוסיין, תדאג שהם יצהירו שהם מסכימים לזה! בלי זה — לא יצביעו עבורך!

עקרונית — לא חשוב למי תחזיר את השטחים, לאש"ף או לירדן, העיקר שנצא משם. רק תזכור, אם תחזיר לחוסיין — אל תתפלא אם אחרי כמה שנים יתברר שערפאת או פלסטיני אחר החליפו אותו, מפני שבממלכת שתי הגדות יהיו יותר מ־80% פלסטינים! הבעיה זה התושבים, אמרת לאחרונה, לא השטחים! מדבריך מסתבר שאתה חושש מהתקפת פתע של אש"ף על הכנסת, ועל חוסיין אתה סומך... נו באמת, תאמץ קצת את הזיכרון: ב־6.6.67, כשפרצו קרבות ששת הימים בגיזרה המצרית, העביר ראש־הממשלה לוי אשכול בקשה למלך חוסיין, שלא יתערב בקרבות. חוסיין, נפעם מהידיעות המצריות הכוזבות על ניצחונות אדירים, רצה לזכות בחלק מהשלל — מדינת ישראל, והתחיל להפגיז בירושלים.

נכון, לא בנשק סובייטי, רק בתותחי ה„לונג טום" הענקיים שלו, תוצרת בריטית משובחת. נכון, הוא לא הפגיז את הכנסת...

אז, באמת, חבר פרס, אתה רוצה שדווקא על בר־ארם כמו חוסיין נסמוך שלא יחזור על אותה טעות? יש פתגם בעברית, שאומר: מי שנשכו נחש — נזהר אפילו מחבלו

אללה אכבר

מתבקשת איזו כתבת צבע, איזה Follow Up, כדי להשלים את הידיעה הקצרה של אבי בניהו על אלות הפלסטיק החדשות שמייצר קיבוץ נוה איתן עבור כוחות צה"ל בשטחים.

נכון, כתוב שאורכן 60 ס"מ, צבע לבן, קצה אחד מחוספס והעיקר — החוזק, החוזק: יותר חזק מעץ, לא נשבר!

זה לא מספיק כדי להשביע את הסקרנות: מי העלה את הרעיון? האם ההצעה לייצר את האלות נידונה באסיפת הקיבוץ? מה היו הנימוקים והטיעונים? כמה הצביעו בעד? נגד?

לא, באמת, אלה נראית כמוצר פשוט, אבל זה לא ככה: מי עיצב? מי פיתח? איך בדקו את האיכות? בלי איכות — האלה של קיבוץ נוה איתן לא היתה זוכה במיכרזים! או איך בדקו את האבטיפוס? היו בוודאי ניסויים בשטח, עשו השוואות: עבדו, על אותו מודל, עם אלה מעץ — ואלה מפלסטיק! זה חשוב, זה מעניין, או למה לא כותבים על זה כלום בעיתון?

כשעלה הרעיון, האם הלכו להתייעץ עם מחלקת התעשייה בתנועה? ומה אמרו להם שם? וכמה עולה האלה הקיבוצית? זה משתלם? עשו תחשיב? כמה עולה פס הייצור?

צריך לקוות שביקשו מענקים והלוואות ממשרד המסחר והתעשייה. השר שרון בטח אהב את המוצר החדש, עוד מוצר איכות של התעשייה הקיבוצית!

ומה יהיה אחר־כך? הרי השוק מוגבל! אם האלה לא נשברת — צה"ל יקנה כמה שהוא צריך — ויפסיק לקנות! יש איזה סיכויים לייצוא? אולי צריך סיסמא קולעת, משהו כמו: „מה שטוב בשביל שכם — טוב גם בשבילכם!" אפשר לשים גם צילום משכנע: „לפני" — סתם רגל, ו„אחרי" — עם הגבס.

ויש לי עוד הצעה למפעל: את הסוג ב' — תמכרו למתנחלים!

● עודד ליפשיץ

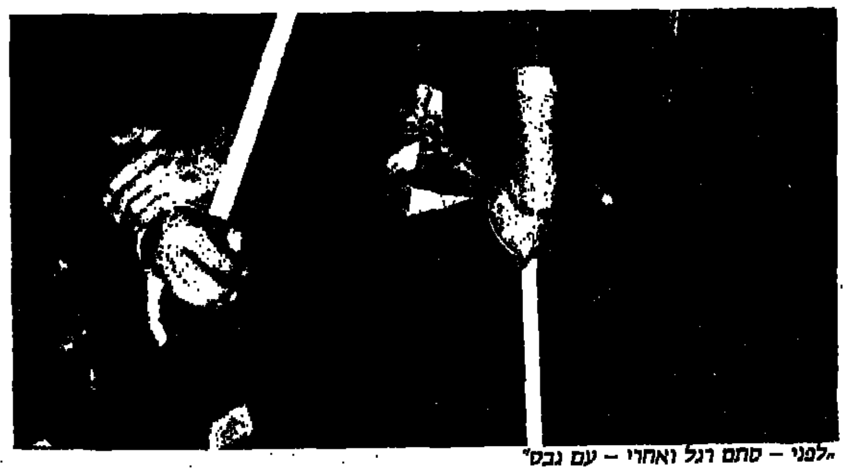

„לפני – סתם רגל ואחרי – עם גבס"

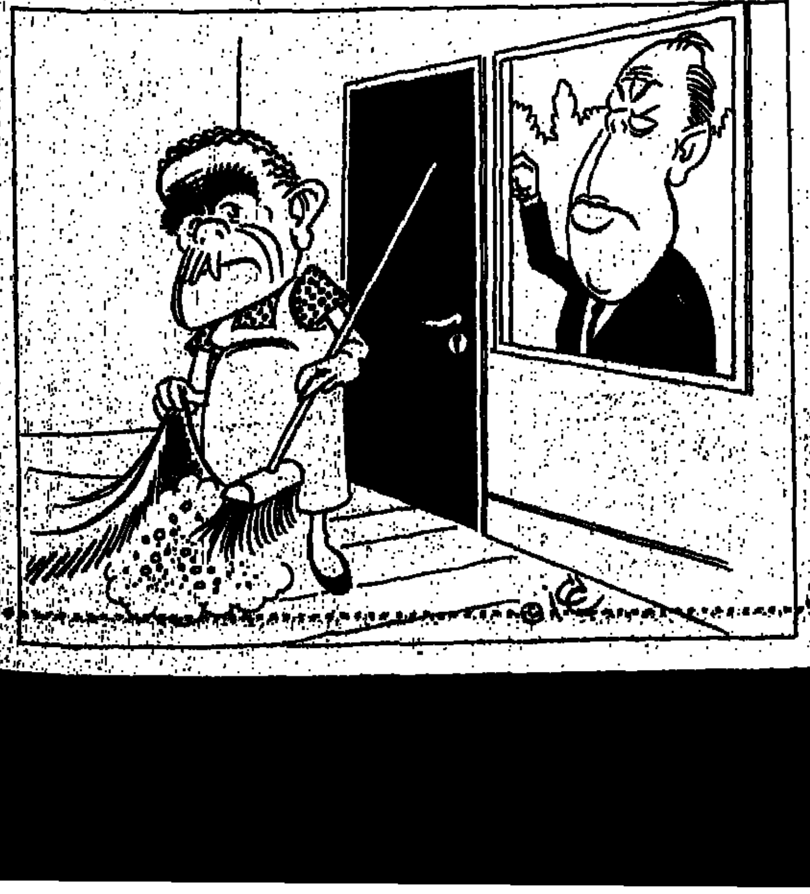

עם סגולה

אגודת ישראל וישו"ע

עסקני אגודת ישראל התכנסו בכפר נופש על יד הכנרת, במקום בו ישוע ימ"ש הלך על פני המים, והחליטו לתמוך במדיניות האלה בשטחים. זה לא כל כך קשה להם, שהרי הערבים הם בני שפחתו של אברהם שנעשו לעמלקים. רמת הסיכון של האגודאים נמוכה. הם לא היו בצבא ובניהם לא יצאו עם האלה לגונן על התלטות הוריהם. קשה להניח שבפורום שאמר הלל על רבין שליטא, היו אמהות של חיילים, שהרי קול באשה ערווה ואמא יהודיה היא רחמנית בת רחמנית כשמדובר על אברכי משי מבני ברק ואילו חיילי הצבא הציוני שאני.

כיוון שהכל בידי שמים חוץ מעבודת שמים התעניינותם של עסקני האגודה במי שזורק אבנים בשטחים הקרויים יש"ע מצטמצמת למה שאפשר להרוויח מיידוי אבנים במאת שערים. את החשבון של הקואליציה הבאה יפרעו החיילים עם האלות שכבר לא יודעים מי משלח אותם במי ולמה.

יש עצה

לשבת עם ארבעת ליכודניקים נוסח באר־שבע בקונדיטוריית „מינה" בבאר שבע ולשמוע בעת ובעונה אחת: ש־900 שנה חיו היהודים במרוקו בשלום ושלווה בקרב הערבים; שמי שמכיר את הערבים באמת יודע שהערבים מבינים רק כוח, תדרוס אותם חזק ויהיה שקט; שהפתרון היחיד לבעיה הוא לגרש את כולם; שמי שחושב שבני עדות המזרח יהיו פראיירים להחליף את הערבים בעבודות השחורות טועה.

רקוויאם ליוסף נדבה

פעם ניתן היה לזהות את הקשת הפו־ליטית בארץ על פי סימני היכר תרבותיים, מנטאליים וגיאוגרפיים. בקשת זו נועד מקום מיוחד לזן של רוויזיוניסטים ותיקים. אלו שהלכו אחרי ז'בוטינסקי וקבלו ממנו תורה מורכבת של לאומיות צרופה וליברליזם אלטרואיסטי. הם היו בעלי מאפיינים קבוצתיים ואישיים שונים לחלוטין מאלו שהשתלטו לימים על הימין. ניתן היה לאתר את „החזרה" המיובא מהאצולה הפולנית שהורכב על בעלבתיות יהודית, הם היו בעלי השכלה אוניברסלית. הרוויזיוניסט מהזן הזה טיפח רגישות לתרבות ולדעת. הוא ידע שפות אירופיות, אהב לצטט פתגמים בלטינית, והשתבח בקריאה מן הזיכרון של קטעי שירה בשפת המקור.

כזה היה פרופ' יוסף נדבה. בגלל הסימטריה הפוליטית הרווחת בממסד התרבותי שלנו לסוגיו, על כל מי שנחשב לשמאלן, (כמוני, למשל), שהוזמן לסימפוזיון או יום עיון בפורום ציבורי, צריך להזמין מישהו מימין. אבל, וכאן אני מצטט (מהזיכרון) את נדבה: בעוונותיה של תנועת החירות, נכרת הגזע הזה של האינטלקטואלים הלאומיים. פרופ' נדבה, ובזמנו פרופ' בנימין אקצין, היו מהמעטים שהיו מוכנים ומסוגלים לשאת ברמה את רעיונות הרוויזיוניזם הקלאסי.

אנשי חירות צעקו תמיד שאין איזון בדיונים למיניהם, תמיד מזמינים רק שמאלנים, למה לא מזמינים את נדבה? עתה, עם פטירתו, הם גם פרסמו בעיתונים מודעות אבל. הם ימהרו להציב יד לזכרו וישתבחו בפעלו. אבל, למרבה האירוניה, נדבה לא היה איש חירות. הוא תיעב אותם. לא לטעות, המילה תיעב, היא שלי, לא שלו. נדבה האנין לא היה משתמש במילה בוטה כל כך. עניין של הדר. בבחירות האחרונות הצביע, כך אמר לי, עבור רשימת הנפל מרדכי בן־פורת. רק לא ליכוד. גם אקצין לא היה חבר חירות. לא במקרה. אלו שיושבים היום במצודה על שמו של ז'בוטינסקי התעלמו מכך, לא בגלל פרגון ליריבים אלא בגלל שהנהגת חירות של היום מתקשה להבחין בין מה שאמר ז'בוטינסקי לבין מה שכהן־אבידוב וכך מכהנא.

תחילה נפטר אקצין ועתה נדבה. חכמה לא תופקר לידי השמאל, אבל מעתה אלו שישבו מימין יהיו אנשי רוח מסוגו של אליקים העצני. איזה חבל.

● זאב צחור

שטחים

בכל אשמה התקשורת

אתה מתרוצץ בגדה, ברצועה, מאזין לקצינים ולחיילים, מאזין לרחשי לב הציבור ויוצא בהרגשה כי בכל אשמה התקשורת. הם הם האוייב האמיתי שלנו. „אנחנו החיילים מנצחים בקרבות, „מרגיעים" את האספסוף הפלסטיני לבל יעזו לזרוק אבנים על חיילים, חשים עצמנו גאים על עבודה טובה שעשינו ואז באה התקשורת ומציגה את המנצחים למנוצחים. בטלוויזיה, אנו נראים אכזריים, מרביצי מכות, אנשי ה„גאבוט" מתקופת־האבן ואילו ה„שבאב" ברצועה ובגדה, הללו שזורקים בקבוקי תבערה, אבנים, מטילי ברזל — הם הם חביבי התקשורת, הם הם המנצחים, הם הם הצודקים. הכי טוב היה אילו סגרנו את הגדה והרצועה בפני התקשורת." עד כאן דברי חיילים.

אני מתנגד לסגירת השטחים בפני התקשורת, אילו הדבר היה אפשרי. הייתי אפילו משלים עם כך, אולם הדבר פשוט אינו ניתן. במדינת־ישראל יש כיום למעלה מ־600 עיתונאים זרים וצוותי טלוויזיה. הללו יעקפו כל מחסום, כל מכשול ויהפכו עולמות, כדי לצלם משטחי עימות. אפילו את ההשתלטות על אוטובוס 300 בכביש אשקלון והריגתם של שני מחבלים לא ניתן היה בשעתו להסתיר מפני התקשורת. היו שם לפחות 100 עיתונאים מקומיים וזרים שצפו, סיקרו וצילמו. המקומות היחידים שבהם ניתן היה בשעתו לסגור שטחי עימות בפני התקשורת הם האיים פוקלנד וגרנדה — שניהם איים קטנים, מרוחקים ואם מונעים מן התקשורת להגיע או לנחות — הדבר ניתן. אולם אצלנו הענינים הרבה יותר מסובכים. אמר פעם מישהו: „אם אינך יכול לגבור עליו — הצטרף אליו"

במלחמה מודרנית, צבא חייב לקחת בחשבון כי ליד האוגדות הלוחמות קיימת גם אוגדת תקשורת, הזקוקה לשרותים תקשורתיים, הכוללים: מידע, רקע, אתרי צילום וכל השאר. זו אוגדה חשובה מאוד במסגרת מערך הכוחות, המחייבת להציב לרשותה את מיטב הכוחות המקצועיים. מי שנכשל עם אוגדה זו — אליבא דדעת־הקהל הפסיד את הקרב. ישראל מתקשה להשתלט על גדודי התקשורת העצומים שנחתו עליה והחייבים לספק מדי ערב שטחי „אקשן". נראה לי כי צה"ל אינו ערוך לכך ומכאן גם העדר האיזון בדיווח. נוסף על כך, ישראל „מספקת" מחיתי ראש, גז מדמיע, כדורי גומי, ואילו מן הצד האחר בקושי רואים מרחוק כמה ילדים שמיידים אבנים ונעלמים עם הופעת הצבא. תביעות התקשורת לאיזון, להצגת הצד הישראלי, הן לכן בעייתיות מאוד, כי זו מלחמה של צבא סדיר מול אוכלוסייה אזרחית, שרובה נערים ונשים. טבעי, על כן, שהמצלמות מתמקדות במרכאי המחומות. שם יש יותר מה לצלם.

טענתי כי לא הייתי מתנגד אילו ניתן היה להסוך מעם־ישראל את האירועים „המרנינים" הללו. אך כאמור הדבר פשוט לא ניתן פיזית ומעשית, אלא אם נסגור את גבולות המדינה או נתחיל לירות בעיתונאים ושדרים, שמתגנבים לשטחים.

במלחמת לבנון, בימים הראשונים, סגר צה"ל את הגבול הבינלאומי בפני העיתונות. ישבנו או בבית־סוקולוב, עיתונאים מתוסכלים וכוססי צפורניים. בינתיים, בצד האחר, יחד עם אש"ף, הופיעו כ־300 עיתונאים זרים, כשאש"ף מזין אותם בסיפורי 600,000 פליטים שנותרו ללא בית והם נעים ונדים. התגובות בעולם היו מחרידות. השגרירויות שלנו פנו בבהלה למשרד־החוץ, בתחינה שהדברים יוכחשו. ואז „נזכר" בנו „דובר צה"ל" ובמוניות „ספיישל" שלח אותנו ללבנון כדי שנזים כמידת יכולתנו את הבלוף. הנזק כבר נגרם. אגב, הראשונים שהגיעו לסאברה ושאתילה או לעין־חילווה היו הכתבים מביירות, לא הכתבים הישראלים שלא הורשו להיכנס.

מסתבר שאי־אפשר לסגור שטחים מפני תקשורת. אף אם תסגור, תמיד יהיה מי שידאג לספר ולדווח לעיתונות מה שהתרחש בשטח, לעיתים בתוספת דמיון ופנטזיות. הוכחה לעובדה, שבמוקדם או מאוחר הרוב מתפרסם, ניתן להוכיח בפרשת דניאל פינטו, במבצע ליטאני שאף עתונאי לא נכח בשטח או אפילו במקרהו של אותו קצין בכיר שקידומו נעצר כיוון שהרג ערבי בשעת סיור. כל ניסיון לגדף את העיתונות הוא מגוחך. וכי עזה ללא תקשורת היתה גם ללא בקבוקי תבערה? ללא צמיגים בוערים? ללא אלות? ייתכן, אולי, שעצם נוכחותה של התקשורת אפילו ממתן במשהו את עצמת המכות והמעשים האכזריים אצל שני הצדדים. הן הכל רוצים להיראות במיטבם, לא באכזריותם. נכון, ישנם עיתונאים המלבים את ה„אקשן", אך הם מיעוט מבוטל, כפי שאני מאמין שגם אלה מבין חיילי צה"ל המתאכזרים לאוכלוסייה — הם מיעוט אפסי וחריג.

המרי בשטחים הוא תופעה מורידה, מכוערת, מזועזעת — פרי מחדלנו במשך עשרים שנה. חיילים לוחמים בנערים ובנשים — זוהי פלצות שהשטן לא ברא. מכל זווית שלא תצלם — זו תרפה נוראה. החיילים אינם אשמים בכך. הדרג המדיני הוא שצריך לשלם את המחיר. צה"ל אינו יכול לצאת מהתקוממות זו במיטבו, כי זו מלחמה שאיש אינו מסוגל, בדרך הומאנית, להתמודד עימה ולהיראות יפה. אין פלא, איפוא, שהעולם קוטל אותנו ללא רחמים. הבעיה היא; לכן, לא התקשורת או סגירת השטחים בפניה, אלא המחדל המדיני, וצה"ל הוא הקרבן והשעיר לעזאזל. התקשורת היא עובדה במדינה דמוקרטית, אין מה לעשות. צריך להתמודד עימה, אך העיקר: לפתוח בדחיפות בתהליכים מדיניים ועד אז, אין מנוס, נראה מכוערים ואכזוריים.

● ישראל זמיר

מפלגות

„גוש שלום"

מי שקורא היום את המפה הפוליטית, את סימני השאלה הפוקדים רבים וטובים כתוך מה שמכונה מחנה השלום תוהה: האמנם אנו אכן עושים את הדברים הנכונים, כאשר כל מפלגה או גוף ציבורי יושב לו במגדל השן שלו מפריח מרגליות שלום משלו ובטוח שהוא משפיע.

האמת היא שגוף יחסית קטן, אינו מסוגל להשפיע או לשנות את המציאות האומללה שבפניה אנו ניצבים היום. מפ"ם עומדת להחליט על צורת הליכתה לבחירות הקרובות.

מעשית מאוד לבחון את הדבר עד לבחירות על־ידי הקמת „גוש שלום" כבר בכנסת הנוכחית שיכלול את מפ"ם (6 ח"כים) ר"צ (5 ח"כים) ואולי גם את ח"כ דראושה — יחד 12 ח"כים — מספר מרשים כשלעצמו, שהוא 10% מכל חברי הכנסת, שבמציאות הפרלמנטרית של היום יכולים להיות בעלי משקל מכריע במהלכים המדיניים. הוסף לתריסר הזה עוד כמה ח"כים מ„עתודה" הידועים כ„יונים" והרי לפניך כוח במלוא מובן המלה!

„הילכו שניים יחדיו בלתי אם נועדו"

ר"צ עומדת לקיים מועצה מיוחדת בנושא הקמתה של חזית שלום לבחירות הקרובות שתכלול את מפ"ם, ר"צ וחוגים רחבים של נציגי הציבור הערבי.

קשה היום לדעת האם כל רשימה — אם תלך לבד — תשיג יותר או פחות קולות מאשר הליכה ברשימה משותפת. הוויכוח על כך — לעולם לא יוכרע. עם זאת יש אפשרות ייתכן ששיתוף פעולה כזה, שהוא זמני — אד־הוק, אולי יוביל בסופו של דבר להקמתה של רשימת שלום גדולה, חזקה, שתקביל למסגרת הפעולה של „שלום עכשיו".

מי שמטענה נכונה את מה שקורה לנו היום בארץ — חייב להיות אמיץ, כן וישר עם עצמו ולתת צ'אנס לרשימה כזאת.

● מיכאל רביד

דילמה

אה"ל

היום כבר ברור למדי, שאין כוונת הבנקים השותפים להסדר המוצע („הפועלים", „לאומי", ובנק להקלאות — אם עדיין יתקיים) לממש את הציפיות של התנועה, כפי שבאו לביטוי במאמרים ב„השבוע" וב„על המשמר"; דהיינו פריסת כל חובותיהם של כל הקיבוצים לזמן ארוך ובריבית של 4%. הבנקים אינם מתכוונים להבטיח כיסוי כל החובות, אינם מבטיחים הלוואות בריבית נמוכה מזו המקובלת היום (10%־12%), אינם מבטיחים לטפל בקיבוצים שאינם בעלי „כושר החזר", ואף דורשים צמצום משמעותי של פעילות הכלים הפיננסיים התנועתיים.

מכך מסתבר, שלא בטוח כלל אם מצבו של קיבוץ השרוי במצוקה כלכלית ומצבה של כלל התנועה — אמנם ישתפר. ייתכן גם ההיפך מכל, דהיינו, שהסדר אה"ל תנועתי יעמיק את המצוקה. שהרי מול הציפיות שלא תתממשנה יעמדו: צמצום כושר התמרון של הקיבוץ (והצמדה לבנק אחד), התערבות מונופולית של הבנק בקיבוץ, קביעת בפועל של סדר העדיפויות בתוכנית המשק, וכן צמצום כלים תנועתיים לערבות הדדית וכנגן מסלקות אזוריות ותנועתיות. מחיר כבד של צמצום עצמאות תנועתית וקיבוצית מוצדק רק אם אמנם מובטחת הבראה אמיתית.

לא קשה לנחש מדוע מצב הבנקים בישראל אינו מאפשר להם לבצע בעצמם קונברסיה (פריסת חוב בתנאים נוחים) — ללא כספי תקציב מדינה. על אף מאמציה של הממשלה, ומאמציו של בנק ישראל להעשיר ולחזק את המגזר הבנקאי (בעיקר באמצעות הריבית — על חשבון המגזר היצרני), וזאת כדי להקנות את כושרם לרכישת „מניות והסדרי" באוקטובר 83 בחוקי של מיליארדי דולרים — אין בכוח הבנקים מקור עצמי לביצוע קונברסיה רחבה ושקטה ללא סיוע ממשלתי.

לא קשה גם לשער מדוע הבנקים מעוניינים בצמצום פעילותן העצמאית של הקרנות התנועתיות והמסלקות שמהותן ערבות הדדית, ובהכנסת פעילות הקיבוצים למסגרת קשוחה של פיקוח צמוד. מותר להניח, שאין מגמתם להרחבת האשראי דווקא, אלא לצמצומו.

מה שלא ברור — מדוע על התנועה להיכנס לתכנית כזו מבלי שייערך ניסיון ויסוכמו תוצאותיו, ומדוע תיתכם „אמנה" עם הבנקים מבלי שתינתן הזדמנות לחברי הועה"פ ולנציגי הקיבוצים לראות ולאשר אמנה זו, על סעיפיה. נדמה לי, שנכון היתה עושה מזכירות הקבה"א, אילו הציעה לועה"פ את אחת משתי הדרכים:

● ייערך ניסיון ב־3־4 קיבוצים, אשר יוצמדו לבנק, קביעת העמדה התנועתית לגבי הסדר תנועתי או כניסה ל„אה"ל" תידחה עד לסיכום תוצאותיו של ניסיון זה. יש להניח, שלאחר תקופת ניסיון וכשנה ניתן יהיה לענות ביתר בהירות על כמה שאלות מציקות, כמו למשל: האם אמנם מבטיח הבנק לקיבוץ פריסת כל חובותיו מהעבר, ובאילו תנאים? האם ה„חשיפה" הברורה, והאם היא מזיקה או איננה מזיקה? האם רמת התערבותו של הבנק בתכנית המשק פוגעת בתפקוד הקיבוץ, „נסבלת", או תורמת? והאם השתפר מצבו של הקיבוץ לעומת מצבו לפני תקופת הניסיון?

● אם כחולמים על „אה"ל עכשיו" — מן הראוי להעמיד את הבנקים במבחן נקודות העיקריות. אירבא, יתחייבו נא הבנקים כ„אמנה": 1. לבצע קונברסיה וחכת היקף ממקורותיהם, ללא כספי מדינה וללא ערבות מדינה. 2. לפרוס את כל החובות של כל הקיבוצים (כולל „קיבוצי המצוקה") לזמן ארוך ובריבית נמוכה. 3. שלא תיפגע פעילות הקרנות לעזרה הדדית והכלים לערבות הדדית (מסלקות, „חבר", „אסיף" וכו').

אינני מאמין שנציגי הקיבוצים וחברי הועה"פ יאשרו כניסה לנמרה אה"ל כ„חתול בשק", ובמצב הקיים. אינני רואה דרך אחרת זולת אחת משתי הדרכים המוצעות לעיל.

● אמרי רון

רשות דיבור

לפרופ' זאב שטרנהל מומחה למדע המדינה

„אולי הגיע הזמן לבחון את מוסד הנשיאות"

השבוע נבחר נשיא המדינה חיים הרצוג לתקופת כהונה נוספת. רוב מכריע של חיים צידד בטעמדותו. רבים הרהרו השבוע פעם נוספת לשם מה בעצם זקוקה מדינת ישראל למוסד הנשיאות. שאלתי את פרופ' שטרנהל אם, להערכתו, „צריך לעשות חשבון" לגבי עצם קיום מוסד הנשיאות בישראל.

מוסד הנשיאות משול לדגל, להימנון, האוכלוסית צריכה ארם מייצג שתפקידו סימלי, דקורטיבי. הבעיה מתחילה להיות כשהנשיא, או מוסד הנשיאות, גולש להבעת דעות, עצות, וכו' שאיפיונן פוליטי. יתרה מזו, ישנה גם אפשרות שהנשיא יסלול לעצמו מסלול לכניסה מחדש לפוליטיקה. דוגמא לכך הוא יצחק נבון.

אם כך הרי שהנשיא אצלנו הוא כמעט בלי־כלום. כיוון שבסמכותו להחליט מה מותר ומה אסור לו לעשות.

אכן יש כאן בעיה. אני אחדד בנושא סמכויות החנינה למשל. הנשיא יכול לנצל את סמכותו ולהחליט החלטות פוליטיות מובהקות, לדעתי, צריך ליטול מהנשיא את סמכויות החנינה וצריך ליטול ממנו את חוכות לתת עצות או להביע הרהורות כלשהי. עליו למלא תפקידי ייצוג בלבד. הגיע הזמן, לדעתי, לבחון לעומק את מוסד הנשיאות. להערכתי יכול יו"ר הכנסת למלא את הפונקציה הזו בצורה לא פחות טובה.

בכל זאת בעיה אחת נשארת — הנשיא מטיל על מועמד מסוים, בתום הבחירות, את תפקיד הרכבת הממשלה. יו"ר הכנסת לא יכול לעשות זאת. כאן צריך למצוא פתרון חוקי אחר.

● אלי הכחן

אומץ להתחלות חדשות

מי שגדל וחי עם החלום הציוני; מי שאוהב את נופי הארץ ואנשיה; מי שלחם את כל המלחמות ואיבד בהן ובניהן את היקר לו והמשיך בדרכו בזכות החלום והאהבה, לא יוותר עליהם בקלות. כל מי שרואה עצמו כזה, חייב בימים אלה ליצור התחלות חדשות. כל טייס מתחיל יודע, שכאשר מטוסו מתחרר מעל הקרקע, קיים גובה קריטי שבו יש לנטוש את המטוס אם חפץ חיים הוא. מתחת לגובה זה אין כל אפשרות למנוע התרסקות. אי-אפשר להשתחרר בימים אלה מההרגשה שבחיים הביטחוניים-מדיניים שלנו זה וכזה הוא הזמן.

אנו חיים בתקופה של „שבר-קונצפציה". מנהיגות שאינה מסוגלת להיות אחראית לקונצפציה ומסרבת להבין שהשבר קיים ואינה יכולה לשנות כיוון, אינה יכולה להנהיג, ולכן היא צריכה לפנות את מקומה. מי שאינו מבין שזה המצב גם אינו יכול להוציא את המסקנות, לכן מוטל על כל אלה שמבינים לעזור בכך למנהיגות. יש לעזוב את המסגרות הפוליטיות שמונהגות על-ידי כאלה, או לגרום להחלפתם. אין כוונתי בקריאה זו למחנה הלאומני-משיחי, אלא למחנה השפוי, אנשי ההתיישבות והחלום הציוני ההומני.

כל מי שמתאר את מלחמת יום הכיפורים כ„מחדל מודיעיני", מגלה להבין שהמחדל הזה הוא תולדה של קונצפציה מדינית-ביטחונית מוטעה, אינו יכול להבין וללמוד את לקחי אותה מלחמה. שבר של קונצפציה, כמעט בכל מקרה, מלווה על-ידי חוסר מודיעין מהולל וחוסר פתרונות צבאיים לטווח הקצר. בנוסף לעובדה שאין בסכסוך המזרח-תיכוני, שאנו חלק בו, פתרון צבאי ארוך טווח, אבל ניסינו במשך שנים תורת-ביטחון שנתנה מקום מכריע בתוכה לפתרונות הצבאיים קצרי הטווח. המנהיגות הביטחונית חסרה גם את המודיעין וגם את הפתרון הצבאי קצר הטווח רק במקרים של „שבר קונצפציה". גם אנשים מנוסים וחכמים, גם מנהיגים כריזמטיים, יהיו אובדי-עצות, מגמגמים ו„רצים אחרי זנבם". הם פשוט ממשיכים לקרוא ולנווט לפי „מפה-אחרת", ולהחליט לפי מודיעין בלתי רלוונטי. הדוגמאות שלנו ב„מגרש הכלכלי" הן רבות ומראיות, אך בימים אלה המצב הבטחוני, חברתי הוא המסוכן ביותר. די היה לראות את השבועות הרבים של המבוכה, את התמונות החוזרות והנפגעים ואת ה„קצונה הבכירה שבממשלה" שמסוכה להילחם בטרוריסטים של שנות ה-70, כדי להבין שהם שנים אינם קוראים את המפה. חצי ממשלה אינה רוצה פתרון כלשהו והחצי השני" מחפש רק פתרון מדיני שגם הוא צריך להיות בערבון מוגבל „ואחרי שיהיה שקט".

„אנשי-הביטחון", גדלו עם התורה של א-סימטריה בסיסית בסכסוך היהודי-ערבי ושיננו תמיד לפיקודיהם ש„האויב יכול להרשות לעצמו הפסד של הרבה קרבות ולנו אסור אפילו פעם אחת" ולכן „תמיד יהיה סיכוי להפסקת מלחמות רק כאשר אנו בעמדת-כוח". אלה יתקשו מאוד לצאת מ„שבר הקונצפציה" של היום, ואולי לא יוכלו להבין כלל שבמלחמה של היום אסור לנצח „ניצחון מוחלט" שיביא שקט למספר שנים כתוצאה מפחד ודיכוי, יגדיל את היאוש וחוסר התקווה של הצעירים הגדלים. מכאן שהסיכוי למהומות של היום רק תתחזקנה; ההקצנה תגדל והעוינות שתוכל להתאים להסדרים עתידיים לא תצמח. יצחק רבין אינו שיכור. הוא אחד המוכשרים ביותר ובעלי ההיגיון והבנה המערכתית מבין כל שרי-הביטחון בהיסטוריה הישראלית, אך הוא בגלל זה הוא מתקשה להבין את מה שנמצא מעבר להיגיון שלו. זו הטרגדיה שלנו.

בעיה קשה יש לנו גם עם חיפוש הקונסנזוס הלאומי. גם בכך הגיע הזמן לשבירת קונצפציות. תולדות 80 השנים הראשונות של הציונות המודרנית הן תולדות השאיפה לשתי מטרות:
● הצלת העם היהודי. ● גאולת הארץ.

אפשר היה, בעבר, להבדיל בין הזרמים השונים בתנועה הציונית לפי המינון הנכון שבין המטרות והדרכים השונות שהציעו כדי להשיג אותן. הוויכוחים האלה כבר אינם רלוונטיים בעשרים השנים האחרונות. העם בחלקו כבר לא קיים וחלקו האחר אינו רוצה להיגאל, או שהסכנות הפיזיות רחוקות ממנו. גאולת הארץ הפכה לכיבוש, שבצורותיה המעשיות בשנים האחרונות גוררת איתה המוניטוריות ודוחה את „הציונים השפויים" מלבוא לישראל. גם העולם של שנות ה-80 שונה מזה של ראשית המאה והופך את המטרות ההיסטוריות לבעייתיות. בעולם הציוני של היום ישנם שני זרמים שאין כל גשר ביניהם: ● הציונים ההומניים שלהם שלום היא פתרון בעיות אנושיות. ● הציונים המשיחיים-לאומניים.

בעבר היה אפשר למצוא קונסנזוס כי שתי מטרות הציונות היו רלוונטיות לכולם. היום אין סיכוי לקונסנזוס ומי שמנסה לחפש אותו מבזבז את הזמן וגורם לסטטוס-קוו שיימשך. הצעות האוטונומיה כשלב מעבר, כשהן מועלות על-ידי עזר ויצמן או אברשה (טמיר) הן פתרון לבעיות „הקונסנזוס בין היהודים". אלה שאינם רוצים פתרון יוכלו לקבל את ההצעה כשלב „במשיכת הזמן" ואילו אלה שרוצים פתרון יקבלוה כשלב ביניים. הצעירים מאמינים שהתהליך עצמו, עם התחלתו, יוביל לדינמיקה שתשנה את הסטטוס-קוו. במסגרת הטקטיקה הפוליטית אין סיבה לפסול הצעות כאלה, אך כדאי שהדבר ייעשה על בסיס הבנה שהקונסנזוס הלאומי ציוני מת ולא יחיה בתקופה הקרובה.

מה שמעבר להיגיון של רבין

שבר הקונצפציה" עבר בחודשים האחרונים גם את המחנה הפלסטיני. שני מיתוסים נופצו: ● המקווה לפתרון הבעיות בעזרת מדינות ערב. ● אש"ף.

גיורא פורמן: „כל מי שהחלום הציוני יקר לו צריך להבין שעל ידי נסיונות להישען מול הרוח – הרוחות לא תיעצרנה"

„יש צורך בשינויים מרחיקי לכת בכל הקורה בין ערביי ישראל. צריך לפתח תעשייה בשטחים. שום נימוק אינו מצדיק מחנות פליטים בתנאי צפיפות ומחסור. הקונסנזוס הלאומי מת וחובתנו לפעול בלעדיו"

מאת גיורא פורמן

עם התפתחות התסיסה, כל המנהיגות הישנה וגם זו של אש"ף חדלה להיות המנהיגה. הנערים יצאו להפגין בגלל יאושם ולא כתוצאה מהסתה של אש"ף. אלה שאיבדו חבר ביום קודם מכדורי חיילינו ולא פחדו לצאת למחרת מחדש, יכולים להיות בעתיד אויב קשה שלא פגשנו בעבר. ואולי גם לגדל משוחררי עבר ומנהיגים בעלי אומץ להסדר.

העובדות כבר נקבעו: ● הדור החדש מבין שמה שהוא לא יעשה, אין סיכוי שמישהו אחר יעשה לו. עתיד הפלסטינים יהיה תלוי מאוד בהם עצמם ● מהמצב החדש אין דרך חזרה. שבר הקונצפציה של הפלסטינים הוא צ'אנס היסטורי. מנהיגות ישראלית שאינה מסוגלת לראות זאת, חוטאת חטא כפול וזו סיבה נוספת לצורך להחליפה. במשך שני החודשים שעברו בבלבול מוחלט של ממשלת ישראל „השתנו נתוני הפתיחה". עם חלוף הזמן, ההתמצה והפכה בעצמה ל„תהליך בלתי הפיך" כך שיתכן שאנו נמצאים כבר מעבר לשעת הכושר ההיסטורית. אם לא נמהר נפסיד הכל. הסיבות להרגשה זו הן:

● אש"ף חזר להיות להנהגה של המלחמה העממית. גם אם אין הוא המנהיג בשטח, הוא הנציג הלגיטימי לכל פתרון כיום. ● ערביי ישראל נכנסו לקלחת בבירור, ולא ניתנה להם ברירה; עזרתם מעמידה את הקו הירוק במסר. השיבות והיהודים רבים מרגישים ש„המלחמה היא על יש החיים ולא רק על השטחים". הרגשה זו מקשה מאוד על אלה שמקווים לפתרון של פשרה. ● הזמן התהליך של הבנה שהבעיה היא בצורך לשנות קונצפציה הן בישראל והן בארה"ב. ● ההפסדים התקשורתיים של הציון הישראלי כבר קרו.

הרגשת המנהיגים בישראל היא שזה היה תשלום שהיום לא נשלם שנית. במצב זה כדאי להמשיך במדיניות הקיימת ולפחות לקבל תמורה מסוימת. כלומר, להתמיד כה עד לתוצאות (שהן „שקט בשטח").

● התהליך של „בקיעים שמאליים בין הפוליטיקאים וסוף ימינה בין החיילים" — נעצר. הפוליטיקאים מתיישרים עם הקו בכל המפלגות. החיילים שעומדים בקונפליקט בשטח בוחרים ברובם את ההתנהגות לפי הפקודות והחברה שמסביבם. אחר-כך בא התהליך הפסיכולוגי של הצדקת ההתנהגות והתוצאה ברורה.

● לכל הגורמים הפועלים יש הרגשה שעברו את „נקודת האל-חזור" והדרך היא רק להתמיד ולהגביר את מעשיהם.

● הנזקים לצה"ל מתחילים להיות ממשיים בשלושה תחומים עיקריים: תקציב, אימונים (סדיר ומילואים) ונזק לפרט (עם ההשלכות לדמות הצבא והחברה).

אינני בין נביאי הזעם שבמחנה השמאל. תיאורי האסון לעתיד צה"ל רחוקים מאוד מהמציאות. יש לנו צבא גדול וחזק עם המוני אנשים נפלאים ואלה יכולים לעמוד גם במלחמה כזו ולצאת ממנה מחוזקים למשימות שאליהן גדלו. יחד עם זאת, קשה היום שלא להתחשב בנזקים.

● השמאל הישראלי מרגיש במלכוד. רואים את האדמה הבוערת, „מתגברים את החום" מהאחד לשני ולא משפיעים כלל. במצב זה עולות הצעות לסרבנות (סירוב לשרות בשטחים, אי מילוי פקודות וכו'). אין כמעט דבר שירחיק את „השמאל הזה" מהיכולת להשפיע, יותר מסרבנות זו. כל קיצורי הדרך בניסיון להחזיר את שלא עשינו במשך שנים יגלגלו את העגלה בכיוון הפוך מזה שאנשי השמאל התכוונו אליו. מכאן הרגשת המלכוד הקשה. בגלל השינויים האלה של החודש האחרון, גם אני מודה, אני עצוב מאוד.

פיצוי שיעלה את רמת הביטחון

דווקא הנרי קיסינג'ר, במעט ההתבטאויות שבשבועות האחרונים צריך היה להכניס את אבירי הפתרונות המדיניים לפרופורציות הריאליות. כל פתרון מדיני הוא תהליך שבו שותפים לפחות ארבעה גורמים: הצד הישראלי, הצד הירדני, הצד הפלסטיני והצד האמריקני. לאלה אפשר יהיה לצרף גם מדינות ערביות נוספות, אך בשלב זה אין הכרח בכך. גורמים נוספים לא יתרמו אלא להקטנת הסירוב של חלק מהמשתתפים ולהגדלת הסירוב של האחרים (והכוונה לוועידה הבי"ל). גם צמצום הגורמים האלה (כגון „שיחות ישירות") ירחיק פתרון. היות שפער העמדות גדול, יש הכרח שגורם חיצוני „יקנה אותו". אם, למשל, תדרוש ישראל שמירה על רמת הביטחון שלה תוך ויתור על שטחי יו"ש, היא תוכל לקבל את הפיצוי שיאפשר לה אפילו עלייה ברמת הביטחון ממעצמה כמו ארה"ב. פיצוי זה יהיה במשאבים כלכליים, בטכנולוגיות חדישות ובהסדרים פוליטיים. פיצוי כזה, אם ישולם במשך מספר שנים, יגרום לכך שהסכמים שיושגו יהיו יציבים כי מי שיפר אותם — יפסיד. לכן לא יהיה זה הסכם של „שטחים שהם נכסים תמורת ניירות". מסיבה זו גם לא תהיה רלוונטית הטענה ששני הצדדים אינם מקבלים מראש את שיבקשו, כי יהיה מי שיתן פיצוי. זו הסיבה שארה"ב חייבת להיות חלק מהתהליך וכל המחקרים שנעשו מראים שלארה"ב יש אינטרס שמצדיק תשלום כבד כתמורה לתהליכי שלום במזה"ת.

מלבד פתרון מדיני יש הכרח לשינויים בשטחים עצמם, מי שחושב שהעברת גבול מדיני שיוציא את מרכזי האוכלוסיה של עזה ויו"ש ממדינת ישראל תפתור את בעיית היסוד — טועה. חבית אבק-השריפה תישאר, וכל המוהרים מפני הסתננות וטרור יימצאו צודקים. בשנים שעברו, הימין הישראלי יצר עובדות בשטח והשמאל עסק, במקרה הטוב, בהפגנות מבלי להשפיע. יש הכרח בשינוי כיוון מהיר בשטח:

● צריך לתת לתעשיה ערבות להתפתחות בשטחים. כיום התוצר התעשייתי של ישראל הוא יותר מ-20 מיליארד דולר, בעוד שהתוצר התעשייתי של השטחים הוא 85 מיליון כלבדים, כמו מפעל ישראלי גדול אחד. התעשייה בשטחים לא התפתחה כתוצאה ממדיניותנו. המוני העובדים המועסקים לישראל השחיתו את החברה הישראלית והיו את אחד הגורמים העיקריים למצב הקיים. תיעוש יתן תקווה לעובדים ולאקדמאים, ייצור נכסים „שאפשר להפסידם", יבנה חברה שתהיה פחות רגישה לארגונות וללאומנות קיצונית.

● שום נימוק אינו מצדיק היום את קיומם של מחנות הפליטים בתנאי הצפיפות והמחסור. קשה להאמין שלא ניתן לשכנע את מרבית האנשים ולמצוא חן לפתרונות גם מחוץ למדינת ישראל. אחרי 21 שנים, אני לפחות מתבייש.

● יש לעשות הכל כדי שהעובדות בשטח מצד היהודית הלאומנית תיפסקנה מיד. גם צה"ל יוכל להקטין בעיותיו וגם הציבור הערבי שיראה זאת יהיה מוכן יותר לשינוי כיוון.

● יש צורך בשינויים מרחיקי לכת בכל הקורה בין ערביי ישראל.

כיווני הפעולה האלה צריכים להיעשות על-ידי ממשלה ישראלית, אך אם אין לנו ממשלה שמבינה זאת, יכולים הציונים השפויים להתחיל כבר גם בלי הממשלה. מי שמתקשה להבין שלפתרון יש שתי רגליים ובשתיהן צריך לפעול מהר — אינו יכול להתחיל את הציונים השפויים. נדרש, אפוא, תהליך לפתרון מדיני מהיר ובאותו זמן גם פעולות בשטח. הקונסנזוס הלאומי מת וחובתנו לפעול בלעדיו.

כל מי שהחלום הציוני יקר לו צריך להבין שעל-ידי נסיונות להישען מול הרוח — לא תעצרנה הרוחות. וזהו הזמן להחליף את המפה וגם את המנווטים.

שמואל בונים

יוצרים נגועים

כשקראתי את הרשימה (או ליתר דיוק – הדיאגנוזה) של גאולה כהן „יוצרים נגועים" (ידיעות אחרונות 12.2) עברה צמרמורת בכל גופי ונתקפתי בפחד נורא. לדבריה (אני מצטט): „...אם היום גם פוקד זעזוע מוסרי את אמות הסיפים של הבית הלאומי שבנינו פה, זה משום שאת רוחם של לא מעט מבין אלה הנמנים על האינטליגנציה היוצרת שלנו פה, את רוחם של לא מעט מבין המשוררים והסופרים שבמקומותינו, פקד היום נגיף מחלה מודרנית אמנם, אבל גם קשה מנשוא: מחלת האיידס..." ככה – חד וחלק. אז יחיו מה יהיה? אני נרעש. הרי חוץ מן האספקט הלאומי, יש כאן גם היבט אישי – יש לי הרבה חברים טובים בחבורה הזאת. מה יהיה? הם יפסיקו לכתוב שירים? ספרים? לא יהיה לנו תיאטרון?

כשנודע לי שאנשי הרוח, עליהם כותבת גאולה, אלה עם תסמונת איידס, מתאספים במועדון „צוותא" לדבר שלום, מיהרתי לשם להספיק לראות אותם. האמת שלא גיליתי בהם את סימני המחלה. הם נראו בעיני בריאים, נחמדים וטובים. לא ראיתי שהם, כדברי גאולה: „...קבוצה שעברה היום את הגבול למחנה האויב..." אבל מי אני שאפקפק בדיאגנוזה של גאולה כהן?

ובכן כולם, כולם נשא הרוח? אך מתברר שלא כולם. גאולה כותבת: „...לא מעט מבין המשוררים והסופרים..." אמנם „לא מעט" פירושו „הרבה", אך אין זה אומר — „כולם". כלומר שיש עוד מיעוט שאינו נגוע במחלה... יש עוד תקווה. וגאולה מאשרת: „יש אצלנו, ברוך השם, גם פרופסורים אחרים מאלה החתומים היום על עצומת-חלאת הכיבוש".

ברוך השם. עם תקווה זאת בלב יצאתי לחפש את המועטים – הנאמנים והבריאים. נזכרתי שח"כ רייסר הקים בזמנו מועדון תרבות – חיפשתי ולא מצאתי. הלכתי אל „כותל המערבי" אל „מצודת זאב". שאלתי: „מה עם הרוח?" אמרו לי: „תראה, המזגנים פועלים, ברוך השם" ברוך השם „אם נפתח את החלונות לכל רוח, יעופו הניירות ותהיה כאן כזאת סמטוכה שלא נמצא ידינו ורגלינו. ובכלל, הרוח מזיקה לבריאות וגורמת לנזלת".

ישבתי שפוף במזנון. המלצר ניסה לעודד את רוחי: „אל תיקח ללב, אצלנו לא תמצא אנשי-רוח נגועים".

שמחתי לדבריו: „אבל אנשי-רוח יש? אמור, אמור מהר. קרא בשמותיהם. אתה תחיה את רוחי".

המלצר: „אני יודע יש רבים".

אני: „מי, מי למשלו"

„למשלו... למשל... אורי צבי, וייבדלו לחיים ארוכים, פרופסור אלדד ופרופסור נאמן. יש לך כבר שלושה".

„נו, חלאת. מי עוד?"

„אני יודע"

תקווה אחת נשארה בלבי שאולי... אולי גאולה כהן טועה.

הלו... חותם

הצייר שעל יד שלונסקי

ראיתי את המאמר על ספר כסית (חותם מס' 7, 12.2) ש„התגלגל" לידה של חיה יוסף, ובו ציטטות ומכתבים שרשמו בספר, כולם שמות מפוצצים וידועים. מה שמפליא הוא שאף אחד מיושבי כסית לא ידע מאין השם כסית.

כתבת נכבדה, אילו טרחת ביום שישי בשעות הצהריים המוקדמות לבקר בכסית היית פוגשת בצייר משה ברנשטין שמופיע בצילום הגדול ב„חותם" ובו שלונסקי מחזיק אותי ליד על הברכיים. זהו אותו צייר שממשיך לשבת בכסית עד היום משנת 1950! יש גם ציטטות בספר משלי וגם רישומים. כמו כן השם כסית לא ידוע לרבים מיושבי כסית בוראי, כי תמיד שואלים את אלו שלא צריך לשאול.

חיי קשורים בכסית כבית שני שלי ולא פעם ממש ביתי, בימים שהייתי עירירי ועני והייתי ביחד עם הצקל בלילות, כמעט עד הבוקר ישבתי לצירו. מעיד על כך ספר הצילומים שערכתי, שחלקם תלוי על הקירות.

הצייר משה ברנשטין
תל אביב

העיקר — הצקל איש-כסית

תשובה למשה ברנשטין

אם אין אני לי מי לי? כמה נכונה האימרה הזאת, וטוב שמשה ברנשטיין לקח את העניינים לידיים ישב וכתב והסביר לנו את חשיבותו בין יושבי כסית. אני מבינה שכואב לו שלא פניתי אליו, אך אני אפילו לא ידעתי שהוא מומחה וידען בכל מה ששייך לכסית, פשוט מאוד: לא הכרתי את משה ברנשטיין באופן אישי, למרות שאני כמו רבים בישראל, מכירה את ציוריו.

אני מקווה שהוא יסלח לי, כמו רבים אחרים בין יושבי כסית שלא הופיעו בכתבה הקצרה שלי, שכל מטרתה היתה, להציג לפני קוראינו את הספר הנפלא: ספר כסית, שכלו כולו מוקדש לחצקל-איש-כסית. אני רק מצטערת שמרוב הסברים על עצמו שכח ברנשטיין להגיד לנו: מה פירוש המילה: כסית?

חיה יוסף

ציונית אחרת

ברשימה של חיה יוסף „אישה קטנה היסטוריה גדולה" (חותם מס' 19.2,8), חלה טעות מצערת. במקום „לאומנות ציונית" צריך להיות: „שהשתייכו למפלגה ציונית סוציאליסטית".

י. רונן
עין-הורד מאוחד

כל דבר בשמו המדויק

ב„חותם" (מס' 8, 19.2) התפרסמו קטעים אקראיים משיחת טלפון שקיימתי עם אלי הכהן, תחת הכותרת — „רשות דיבור", שאמנם ניתנה לעיתונאי אבל לא לי.

לא אנסה לתקן כאן את כל העיוותים, אבל תשובה אחת אני מבקשת להבהיר. אמנם זהו רק פרט אחד מתוך המסר והתפישה של „השנה ה-21", שבעיקרה מציעה דפוסי התנהגות אישית ופוליטית במדינה כובשת.

אתם כותבים בין היתר: „לא נשלים עם טשטוש הגבול בין המחאה וההתנגדות של העם הפלסטיני כלפי הכובש הישראלי לבין מעשי-הטרור הפלסטיני". האם הגיוני, לפיכך, שאתם בעצם נותנים לגיטימציה לטרור?

והרי תשובתי כפי שניתנה לו: בדיוק להיפך. אנחנו מוחים נגד העובדה שכל מעשה שנעשה על-ידי הפלסטינים זוכה לתואר „טרור". ריצוץ גולגלתו של ילד לא ראוי אפילו להיקרא טרור. זהו מעשה של רוצחים פסיכופתים; פגיעה באזרחים היא טרור; פעולות נגד חיילים נושאי נשק, כמו בפעולת הגלשן, הן פעולות לחימה; מחאה והתנגדות לכובש הישראלי הן מחאה והתנגדות. לכל דבר יש לקרוא בשמו המדויק.

האם אתם נותנים לגיטימציה לפעולות כמו פעולת הגלשן — שאל הכהן.

תשובתי: אנחנו בשום אופן לא נותנים לגיטימציה להרג מכל סוג שהוא. כשקוראים לפעולה מלחמתית בשמה אין פירושו שנותנים לה לגיטימציה. אם אסד יפתח במלחמה נגד ישראל, לא ניתן לכך לגיטימציה, אבל איש לא יקרא לזה „טרור". אפילו לא שמיר. המחאה שלנו, בין השאר, היא נגד זיהום הלשון העברית, נגד העברת מושג מתחום אחר לתחום אחר, ונגד טשטוש המושגים המשרת את משטר הכיבוש.

רני טלמור
נגד הכיבוש — השנה ה-21

יעקב רבי

מזג אוויר ומזג לשון

מלה אחת יש בלשוננו ועניינה מזג אוויר ומשמעות לשון — גשם יורד מן השמיים. המלה היא „זכותה הארה כחפורת גשמה". תמצא זאת בשירי רב סעדיה גאון קמ"ז. ההוראה היא גשם מטפטף. הווה אומר, היתה

זאת מלה אקטואלית במזג האוויר של השבוע שעבר. ואמנם ההסבר במילון אבן שושן הוא כג"ל. אם כן חברו כאן יחד אקלים ומשמעות לשון, ובינתיים לשון עושה את שלה ומייחסת לביטוי משמעות אקטואלית. יכול להיות שבמהרה תיוחס לגשמון הוראה של מזג אוויר והיא תתקבל כמלה בעלת קונוטאציה רגילה. דבר נרצר על גשמון כדרך שאנו מדברים על גשם או על מטר. כך הוא דרכן של מלים, שהן מתרבות בלי הרף ובלי שנוי בהמצאה יחידה. לשון כמו „גשמון מטפטף" די לנו בגשמון לבדו.

יש לקוות שהשנה תהיה גשומה ברוכה בגשמים וגשמונים.

לא נעים לראות גוסגור

כיצד מתנהלת מערכת חינוך בעזה בימי מהומות אלו? מרי חאס, בוגרת אוניברסיטת וילוק שבארה"ב, פלסטינית, מספרת על השפעת המרי על הילדים

מאת גוגה קוגן צילם ויקי כהן

החזאי אמר שהגשמים יתפשטו דרומה, אולם המים היחידים שראינו אותו יום בעזה היו האגם הגדול שנוצר מחוסר ביוב מסודר, מול הכניסה ל„אום קומפאונד", מקום שאליו הביאה אותנו הגברת מרי חאס — אישה פלסטינית, האחראית לחינוך הגיל הרך במחנות הפליטים.

ה„רנו" הישן שלה שט על פני האגם ונכנס לאגם נוסף בחצר, מול המשרדים העלובים בהם מנסים לנהל מערכת חינוכית לפלסטין שבדרך; כאילו חזרנו לשנות ה־40 ורק חסר המנדט הבריטי מעבר לדלת, ואנחנו בהודו הרחוקה.

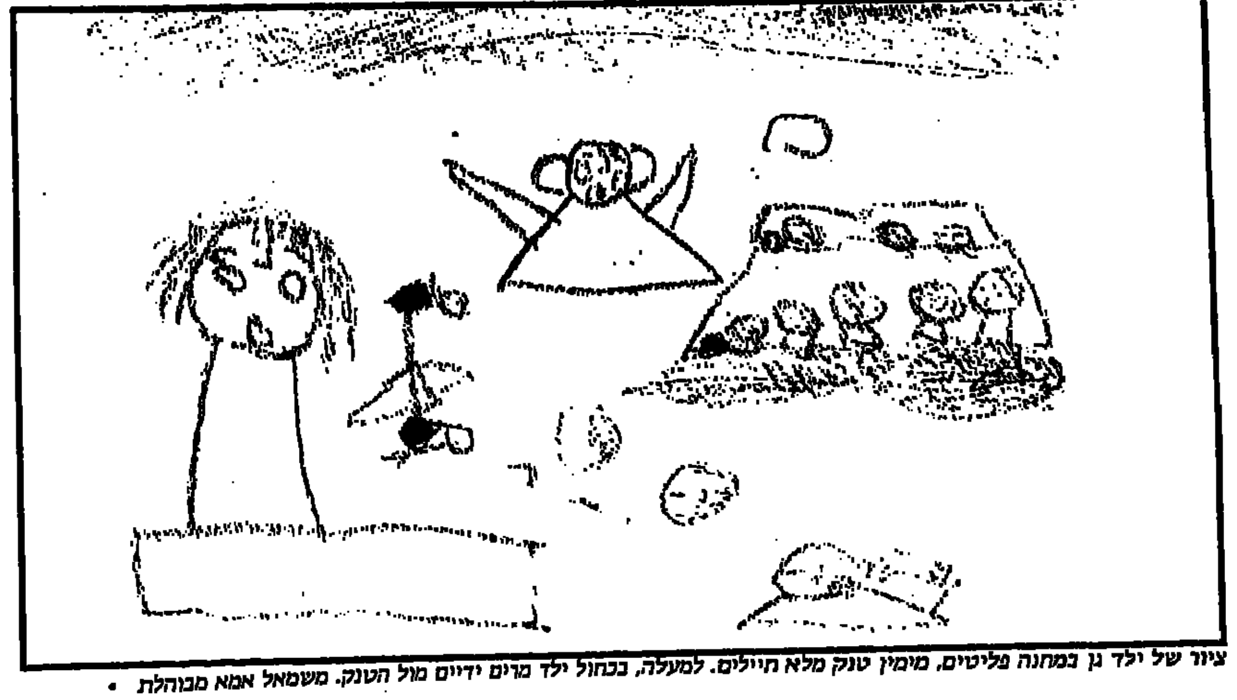
ציור של ילד גן במחנה פליטים. מימין טנק מלא חיילים. למעלה, בכחול ילד מרים ידיים מול הטנק. משמאל אמא מבוהלת •

המבטים של עזה הנרגעת/רגועה נקבו את האוטו הישן, אך נוכחותה של הגברת הקנתה לנו מגן מסוים מכל הדברים הכלואים בתוך האנשים האלה — המתפרץ מדי פעם בהפגנות רחוב.

חשבתי לעצמי ברגע מסוים, שאני מסייר כמו בספארי על פלנטה אחרת וזה לא הוגן: באת להציץ עכשיו, ואיפה היית כל השנים? היום, בגלל האבנים, המתים והפצועים, ההריגים והקוברים, המכים והנרדפים, אתה בא אלינו. ועושה פרצוף של רציני ומתעניין? איפה היית בגשמים הקודמים, כאשר הביוב זרם ברחובות והרצועה היתה מקום נוח לקניות???

זהות עצמית ברצועה

מרי חאס נולדה בחיפה לפני 61 שנה ולמדה שם בבית־ספר סנט ג'ונס. היא למדה אחות ולאחר מכן פנתה לכיוון גננת. אחרי מספר שנים יצאה ללמוד בארה"ב, באוניברסיטת ווילוק שבבוסטון, המתמחה בחינוך לגיל הרך, על מנת להשתלם בניהול בתחום הזה.

הדבר הראשון שמרי חאס עשתה כאשר החלה לעבוד כאחראית על החינוך הרך במחנות הרצועה היה לנסח מטרות למחנכים אשר לדעתה היו: עצמאות הילד, יצירתיות, ושורשים. על בסיס זה החלה בעבודתה: קודם כל עם המבוגרים, ומאוחר יותר עם הילדים כדי שידעו מי הם ומה הם שיהיו אזרחים יצירתיים ועצמאיים. היא קיבלה עידוד מלא מהאמהות אשר באו בהמוניהן לרשום את ילדיהן. אך לרוע המזל, בגלל מחסור באמצעים, היא יכלה לתת תשובה רק ל־10% מהן. לא יותר. משום כך נתנה עדיפות לאמהות העובדות, כי היתה משוכנעת שהן זקוקות יותר לעזרה.

„אני מתפללת לנס שייתן לי את הכסף הדרוש על מנת להעניק לכל ילד את החינוך שהוא זקוק לו מהתחלה. המטרה שלנו הוא חינוך תוך כדי משחק. השיטות שלנו מודרניות, אבל היכולת — מתחת לאפס. אתה יכול לראות זאת במו עיניך, איך המשרדים שלנו נראים ותראה גם את הגנים..."

לדבריה, פעם, ברוב תמימותה, לקחה את האמהות לביקור בגני ילדים בישראל במקומות שהכירו וגורשו מהם. הן ראו פתאום את העושר שלא ניתן להן וזה הוסיף כעס ומרירות. היא הפסיקה בביקורים באלה משום שהיא מאמינה בדו־קיום ואין לה שום כוונה להעמיק את האיבה. „אם תהיה לנו מדינה משלנו נוכל להקדיש יותר משאבים לחינוך ילדינו ולרכוש את כל האמצעים היקרים הדרושים" היא אומרת.

הכל נעצר בגלל המהומות

תוכניותיה של מרי חאס נעצרו עקב המהומות. זה חודשיים שהאמהות אינן שולחות את ילדיהן לגנים מפחד מה יקרה להם בדרך. הילדים רואים היום רק הפגנות, חיילים שדופקים בדלתות, עוצרים אנשים ומרביצים להם. „הם מקבלים היום מסרים מנוגדים המבלבלים אותם. הם יודעים כי עוצרים גנבים אבל פתאום רואים את הוריהם או אחיהם נלקחים, הם נבוכים ומפוחדים. הם מקבלים חינוך לאחווה בין בני־אדם ורואים כי יש חיילים עם נשק המתנהגים בצורה מרושעת כלפי משפחתם, אפילו נגד אמותיהם...

„הם זקוקים לעזרה נפשית, כמו שזקוקות היום האמהות שזונחות אותם מפני שיש להן בעיות יותר קשות עם אבא או אח שנלקח למעצר... אנחנו מחלקים היום, מבית לבית, ניירות וצבעים כדי שלילדים יהיה מה לעשות ובמה לבטא את תחושתם ותסכולם בזמן העוצר. העובדים שלנו הולכים לשכונות ואוספים את הילדים בבתים על מנת לטפל בהם, אם אי אפשר לבוא לגנים.

„הילדים הקטנים רק קולטים מה מתרחש. הם לא מבינים למה פורצים לבתים ומרביצים לאבא ולפעמים גם לאמא. היום, כאשר רואים או שומעים ג'יפ צבאי, הם מתכווצים מפחד. יחד עם זאת הם גיבורים קטנים המספרים לי איך הם עשו 'וי' לחיילים או שמו אבן קטנה במחסום. הפחד והגאווה שעשו משהו דומה למבוגרים, הוא תערובת של מבוכה..."

היא רואה יום־יום את הפחד והמבוכה. היא מספרת על ילדה בת 3 שאביה נלקח זה עתה מן הבית, הילדה ידעה רק להראות את המקום האחרון בו הושיבו את אבא שלה לפני שהעלו אותו על הרכב הצבאי. היא הלכה מאיש לאיש ושאלה איפה הוא, משום שלא האמינה שהוא יחזור אי פעם.

„אני אומרת כל זאת משום שאני רואה את החיילים שלכם, איך הם נעשים מרושעים מיום ליום. מה יקרה לכם כאשר הם יחזרו לקהילות שלכם, אחרי שלמדו כאן להתנהג בצורה כל־כך לא־אנושית???"

בתוך המחנה

נסענו למחנות. באל־בורייג' הכל רגוע ובגני הילדים רק ילדים מעטים מסתובבים בין גננות מובטלות. בניינים עלובים, אך מסודרים למופת, בתוך העוני הגדול שמסביב. באחד מהם, במקום המוגדר כ„טריינינג סנטר" למורים, פגשנו אשה אמריקנית מטופחת שהגיעה בגפה מטעם הקוויקרים לעזור בחינוך במחנות. כאן היא נראית כיצור מעולם אחר ואינה מבינה איך אנחנו, הישראלים, מתנהגים כך. היא שואלת ומתעניינת האם אין בציבוריות הישראלית ויכוח על התנהגות החיילים. האם היא כועסת עלינו, אני שואל? „לא, היא כועסת בעיקר על ממשלת ארה"ב, אשר הזניחה את הבעיה ונתנה לדברים להגיע ליאוש כזה".

אחד הנוכחים לא יכול להתאפק ומספר כי הבוקר, כהיכנסו למחנה ראה איך חיילים קושרים נער לחזית הג'יפ ונוסעים איתו בתוך המחנה כדי למנוע זריקת אבנים על הג'יפ.

במחנה הסמוך, נוציראת, במרחק 500 מטר מהכניסה רואים התקהלות גדולה. נערים מבעירים צמיגים ועושים לנו סימן להסתלק. על הכביש הראשי כבר מסתדר טור של ג'יפים וחיילים עם קסדות ואלות. מהמחנה הצבאי הסמוך מגיעה הפלוגה, עורכת מיסדר יציאה, בודקת נשק, נוטלת את האלות ונכנסת למחנה באיגוף גדול.

הצמיגים כבר בוערים. עשן שחור ועבה מיתמר לשמים והטור נע לתוך המחנה. בין רגע כל האוכלוסיה נעלמת מהרחובות ואנו נשארים מאחורי הכוח. חוצים את המחסום הבוער ורואים רק נשים מציצות מפתחי הבתים ואין נער או ילד על המדרכות השבורות. הג'יפ מקרטע ברחובות החרוסים, על הבורות והמים המרופשים. וזה נע בתוך הסימטאות, מחפש את מארגני המהומה הזעירה.

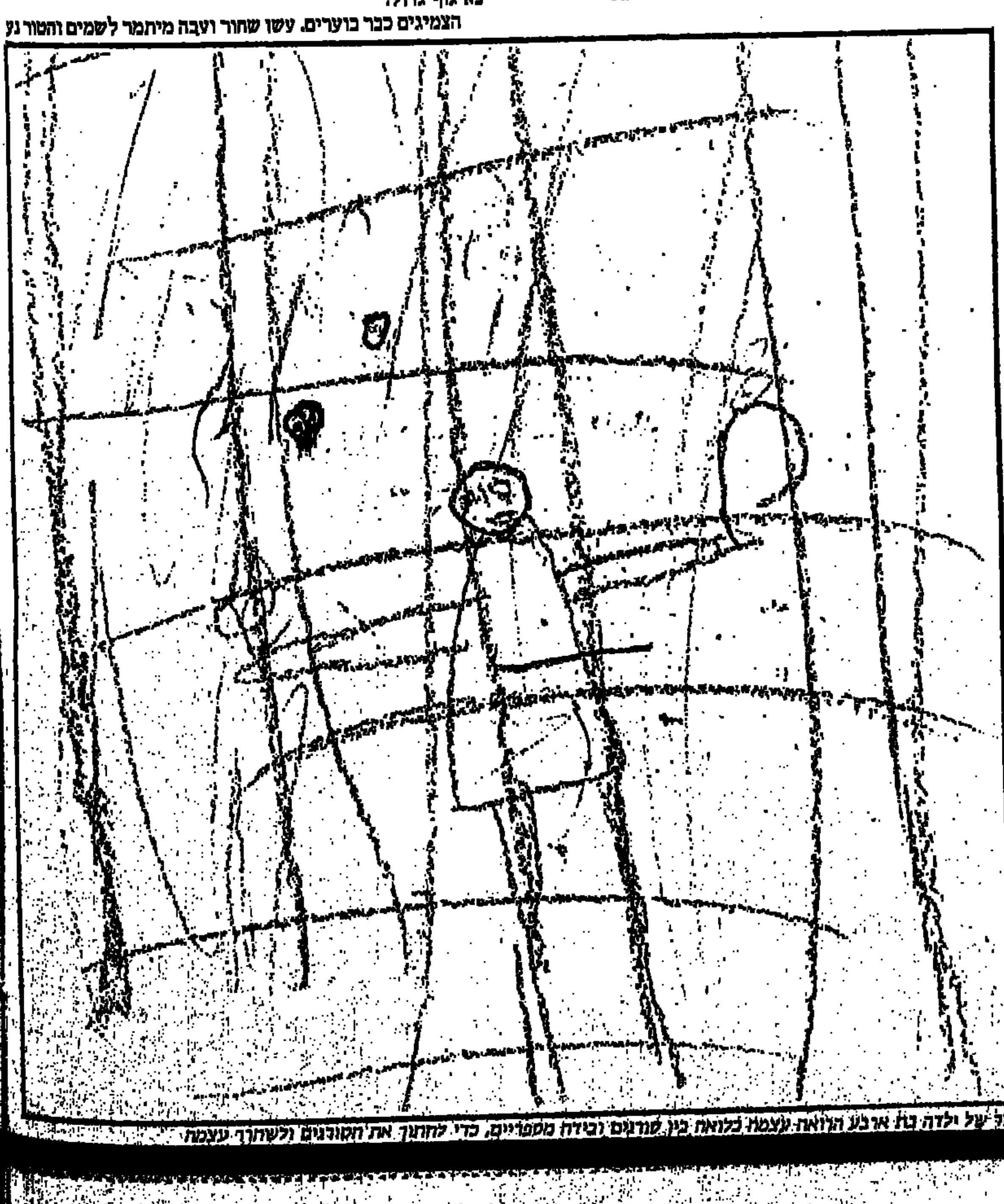
ציור של ילדה בת ארבע הרואה עצמה כלואה בין סורגים ובידה מספריים, כדי לחתוך את הסורגים ולשחרר עצמה

אנחנו מגיעים לתחנת עזרה ראשונה של אונרא ושם אומרים לנו כי נכנסו שלושה שני פצועים ממכות לבי"ח בעזה. הכל מתנהל במהירות, הסריקה, ההרגעה ולבסוף עבודת סילוק המחסום. חיילים דופקים באלות על דלתות המתכת הסמוכות למחסום עד שיוצאים ילדים עם דליי מים לכבות את הצמיגים הבוערים והצעירים מזויים אותם. על־יד הרכב התקהלות נרגשת של נשים, המספרות איך הרביצו לאחד עד זוב דם ולאחר מכן זרקו אותו לשלולית הסמוכה למחסום, הצעקות עד לב השמים וההיסטריה גוברת.

ליד אחד מגני הילדים נפלה פצצת גז, הילדים ברחו לכל עבר ורק הגננות הצעירות נשארו שם לגמור לסדר; לסגור את הגן וללכת הביתה. עוד יום ללא חינוך עבר על המחנה, מהומה קטנה והרגעה מהירה. כאילו כולם מתורגלים שזהו היום דרכו של עולם.

מרי חאס אמרה למישהו בטלפון לפני כן: „לא כדאי לך לבוא; שהנה עולה כל יום, לקראת הביקור של הדוד שולץ; מוטב שנדחה את הפגישה שלנו".

בעיות נפשיות עם היהודים

מה הניע אשה כזאת לרדת ולהשתקע ברצועה? מרי חאס מעשנת בשרשרת, מדברת מדור עם בטחון עצמי של אלה שהגלים דברים ולא הולכת סחור־סחור: „כי היו לי בעיות עם היהודים" איזה בעיות? „בעיות נפשיות" היא פוסקת, ומייד מפרטת דוגמאות מהחיים, ברחוב, באוטובוס, בבית חולים.

„כאשר ילדתי את הבן שלי, האחות בבית החולים אמרה מול סה כן, חייל למדינה" ואני השבתי לה מיד: „חייל לשלום". האחות ומנבלה עליה כתמהון כי קודם חשבה אותה ליהודייה עיראקית או בתה דומה. כאשר מרי אמרה שהיא ערבייה, השתנה היחס לעוינות גלויה.

„בשנת 67, גרנו בקרית אליעזר, היינו המשפחה הערבית היחידה בכל השכונה היהודית. כל השכנים אהבו אותנו ואנחנו היינו מבוארחים אצלם ונפגשים על הדשא שמסביב לבית.

„ערב מלחמת ששת הימים פתאום הפכנו לאויבים" היא מספרת „השכנים הכינו את מקלט הבית, החלו להוציא את החפצים משם ולנו לא הודיעו דבר. כאשר ביקשתי לעזור הם סירבו שאני אשתתף בעבודה, אנחנו לא היינו זכאים או זקוקים למקלט..."

הרגשת האפליה הלכה וגברה והיא הרגישה שהיא נטולת זהות ואין לה שורשים. אז פרצה המלחמה אשר פתחה מחדש את רצועת עזה לבעלה מוחמד חאס, שהיה נצר לאחת המשפחות הוותיקות המכובדות של עזה.

מוחמד חאס הוא סיפור נפרד, אותו פורשת מרי בקיצור נמרץ. הוא היה חבר המפלגה הקומוניסטית בעזה בפלג שהיה בעד החלוקה ב־47 ובגלל פעילותו הפוליטית נכלא באבו עגילה על־ידי המצרים. ב־48 פרצו למחנה המעצר כוחותיו של יגאל אלון, שחשבו כי שם כלואים שבויי יד מרדכי ומצאו רק אסירים פוליטיים בתוך שורות הגנה. כאשר נשאלו מי הם ענו שהם מהשמאל, ואז נלקחו מלם עם כוחות צה"ל שנסוגו מהרצועה.

מוחמד בילה את התקופה עד הסכמי רודוס במחנה מעצר טרפנד במטרה לחזור לרצועה. אך המצרים סירבו לקבל אותו ואת חבריו. גם לא הועילה השתדלותו של הצלב האדום והוא נשאר מנותק מביתו ומעסר כל. הישראלים לקחו אותם לנצרת, הראו להם את בניין המפלגה הקומוניסטית ואמרו להם שיבקשו שם עזרה. כך עבר מחמד לחיפה, שם נעשה כתב ומאוחר יותר עורך של העיתון „אל איתיחאד", כך חי עד שנת 1970.

מפגש לאחר שנות ניתוק

עם תום הקרבות ירדה מרי חאס לרצועה לבד משום שבעלה היה במעצר מנהלי. היא ראתה את הכיבוש בחיתוליו, את התנהגות החיילים ואת מצב האוכלוסיה הנבוכה.

האם החיילים אז התנהגו יותר טוב מהחיילים של היום? מרי מדליקה סיגריה נוספת ונושכת שפתיים. ניכר בה צורך עז להתאפק. „הם היו יהירים" — היא עוברת לאנגלית, כי העברית שידעה קודם לא מבטאת אותה מספיק — „וגם מרושעים. הם היו עוצרים מכוניות באמצע הכביש ומוציאים את האנשים בקללות לחופש. היו נכנסים לחנויות ולוקחים דברים בלי לשלם. תאמין לי, אני ראיתי זאת במו עיני. באותה תקופה עזה היתה מלאה בכל מיני סחורות ויבוא שבישראל היו נדירים והם לקחו בלי חשבון. כאשר מישהו אמיץ דרש הוא חטף מכות. אני ראיתי זאת.

„חשתי שאני חסרת אונים לעזור לאוכלוסיה אבל יחד עם זאת פתאום ידעתי כי אני שייכת לכאן, שכאן העם שלי, האנשים שלי, גם המשפחה שלי, משפחתו של בעלי. הילדים שלי היו זקוקים לשורשים, לדודים לכל הסביבה הזאת שמקנה שייכות למשהו שבחיפה היה חסרה.

„אנחנו משפחה דמוקרטית, כולם מחליטים ביחד על הכל, אפילו על הוצאות המשפחה. הילדים היו נלהבים לעבור לעזה, הם לא ראו את רוע הכיבוש, רק ראו שיש כאן משפחה גדולה וכולם מפנקים אותם בכל ביקור. פתאום הם הרגישו שהם מישהו. אני זוכרת את בני בן ה־12 אומר לי: „אף אחד לא אמר לנו שאנחנו פלסטינים". בבית אמרנו להם שיש להם קרובים מעבר לגבול, אך לא דיברנו על העם הפלסטיני, הם לא קשרו בין שני הדברים. פתאום ראו שהם שייכים למשהו, לכאן, לאנשים החיים כאן.

המפגש, אחרי 20 שנה של ניתוק, בין בעלי לבין אימו היה, לדבריה, משהו מיוחד. היא קיבלה רשיון לבוא לנצרת ובהגיעה לשם, כל הרחוב עמד והסתכל. בעלה אמר: „אלוהים כמה שהיא הזדקנה" ולא היה יכול להאמין משום שנותק מאימו בעודו צעיר... גם את אחיו הצעיר, שבינתיים נהפך לגבר, לא הכיר.

„כל זה, יחד עם ההרגשה שכאן, אנו יכולים להיות לעזור לאנשים, הביאו להחלטה לעבור. זה היה מאוד חשוב לנו ואף אחד מאיתנו, עד היום, אינו מתחרט על כך. כמובן שאנו חושבים על החברים שהיו לנו שם, בחיפה, אבל לא רצינו ולא רוצים להיות מזוייפים. לחיינו חסר משהו. כאן אתה יודע מי העם שלך, שם לא ידעת. מעל פני השטח היו לך זכויות, אבל יותר עמוק לא. היית צריך להילחם על כל דבר קטן, אפילו על זכויותיך בקופת חולים. כאן אתה יודע מי אתה, איפה המאבק ומה אתה יכול לעשות בשביל עמך אפילו שזה דבר קטן...

„אתה יודע, לפעמים העם היהודי יכול להיות כל כך חסר רגישות בעוד שלדעתי היו צריכים להיות האנשים הכי רגישים בעולם בגלל כל מה שסבלו. אבל אתם לא רגישים לסבל ולעובדה שאין לנו זהות, כאילו שאתם לא יודעים מה זה לחיות בלי זהות מוגדרת."

מרי חאס — „הילדים קולטים מה שמתרחש. הם אינם מבינים למה פורצים לבתים ומרביצים לאבא ולפעמים גם לאמא"

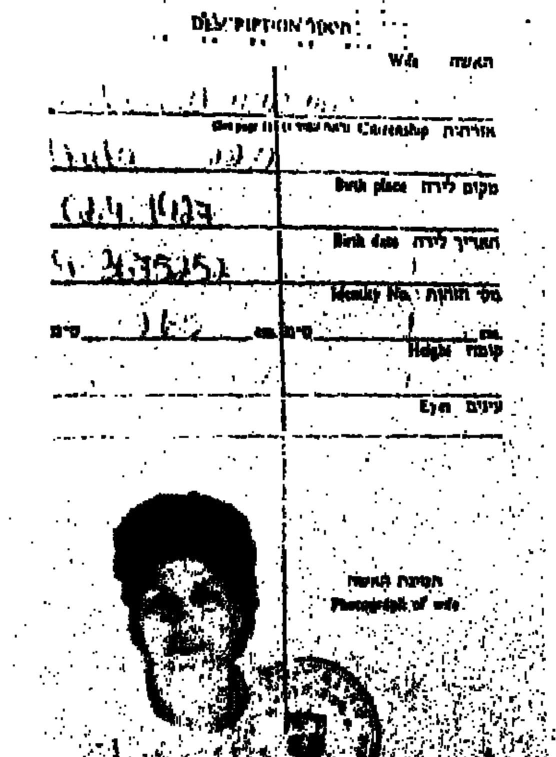

בפספורט של מרי חאס בסעיף אזרחות כתוב: „בלתי ברורה"

היא שולפת את הדרכון שלה על מנת להמחיש מה זה לנסוע בעולם ללא זהות. על הדרכון כתוב בסעיף „אזרחות": בלתי ברורה. הפקיד הזריז כך תרגם את המלה Unde Fined וכזה אמר את הכל על גישת הישראלים לבעיה הפלסטינית. „אתה יודע מה זה להציג בעולם תעודה כזאת? הטיפול בך נעשה מייד אחר, והגרוע ביותר הוא לחזור לכאן, בשדה התעופה אתה בכלל אדם מסוכן יחד עם מזוודותיך..." אתה יודע מה זה שיטפלו בך ככה מול עיני כל האנשים כאילו אתה פושע מסוכן...?"

מה דעתה על הערבים המגדירים עצמם כפלסטינים אך בכל זאת רוצים להישאר בישראל אפילו אם תקום מדינה משלהם בגדה וברצועה?

היא חושבת שאלה אנשים שאינם רוצים לנתק את שורשיהם והם מבקשים ומקווים לשוויון ואיכות חיים יותר טובה. היא משוכנעת שאם ייפתר הסכסוך בשטחים והדבר יקנה להם סטטוס יותר טוב מזה שיש להם היום בתור ערבים בישראל. הם לא חייבים לעבור למדינה הפלסטינית כאשר זו תקום. כמו היהודים בכל העולם שאפילו אם הם לא באים לחיות בישראל, עצם העובדה שיש להם מדינה מקנה להם מעמד אחר בקהילה שהם חיים בה...

היא לא יכולה להגיד מה היתה עושה אילו לבעלה לא היתה משפחה כה עשירה בעזה, ואם היתה עוברת לחיות שם רק בגלל הסבל של הפליטים, אליו תמיד היתה מודעת. אך היא גאה בבעלה אשר, באמרו, נעשה ביחד ובהסכמת כל המשפחה.

ילדים ללא זכויות

מרי חאס החלה לעבוד בגני הילדים שבמחנות הפליטים בכספים של ארגוני צדקה בינלאומיים, כמו הקוויקרים, משום שראתה כי ילדים אלה נטולי כל זכויות וללא טיפול מתאים.

האם המצרים, כאשר שלטו ברצועה, לא עשו דבר בשטח חינוך הילדים, והשאירו את ילדי הפליטים בבורותם?

מרי מחייכת: „אתם, הישראלים יש לכם רגשי אשמה מהכיבוש ולכן אתם מנסים להוכיח שהמצרים או הירדנים לא היו יותר טובים. אתם צריכים לקחת בחשבון דבר מהותי: המצרים באו לכאן לעזור לפלסטינים עד שהסכסוך יסתיים. הם מדינה ענייה ונתנו מה שיכלו, לא יותר. למשל, כל פלסטיני שסיים את ביה"ס התיכון היה יכול להמשיך ללמוד בקהיר ללא תשלום. נתנו להם תעודות ודרכונים שאפשרו להם לנסוע בכל העולם. אם המצרים לא בנו גני ילדים כאן זה היה משום שגם במצרים לא היו כאלה.

„יש עוד נקודה שאתם מתעלמים ממנה: מצרים נתנה לאונרא אוטונומיה מלאה בתוך המחנות, הישראלים לא, הם רק מקשים על עבודת אונרא, יש אינספור איסורים לפעילותה בתוך המחנות כך שהדבר נעשה בלתי נסבל. המצרים לא היו כאן השלטון, לכן לא היו מעורבים. את הכספים לתכנית שלי לגני ילדים במחנות קיבלתי ממקורות פרטיים אחרים בחו"ל..."

האם היא משוכנעת שהמצרים עשו כמיטב יכולתם בטיפול בפליטים? כן: היא משוכנעת בכל ליבה. יתרה מזאת, כאשר הגיעה מישראל, דיברה עם מאות אנשים, כולם אמרו שהמצרים עשו את המקסימום בגדר יכולתם למען הפלסטינים.

„אתה יודע שהמצרים התירו יבוא חופשי של מצרכים לעזה, גם כאלה שלא התירו בתוך מצרים, והיו מצרים שנסעו עד כאן לקנות דברים?" היא שואלת כמוכיחה לגישת המצרים... „אתה יודע שהסחר היה מפותח יותר בתקופת נאצר מאשר היום, הוא לא היה חייב לעשות זאת? אתה יודע שהוא נתן חינוך מלא לפלסטינים כאשר מוסדות החינוך במצרים היו מלאים מעל ומעבר...?

„היום אין לנוער הפליטים לאן ללכת ללמוד. האוניברסיטאות בגדה סגורות והם, על מנת להשלים את השכלתם, חייבים לנסוע לחו"ל ולשלם בכסף מלא, דבר שאינם יכולים להרשות לעצמם... אז אין מוצא ואין תקווה..."

*

הנהג שלנו מוציא אותנו מהמהומה הרגע. בוודאות לא יחריש על המהומה הזאת במחנה נציראת, זה בסך הכל קטן, ללא הרוגים, רק שני פצועים, ואולי עוד כמה מעצרים שלא ראינו.

אנו חוצים את האגם הגדול שבחוצות ועצתנו בדרך למחסום ארז. יום יפה היה ברצועה, ממש טיול בשמש נעימה. איזה ביזבוז של עבודה

הגחלים הלוחשות שהיו ללהבה

„התנועה הקיבוצית החליטה לחנך יותר לוחמים נועזים מאשר קיבוצניקים נועזים. הפכנו לסוהרים ושוטרים, כשהנשק הוא הנאבוט. זו השחתה של תודעת האנוש. זוהי הדהומניזציה והתבהמות של דור" — ראיון עם יצחק בן־אהרון

מאת אהוד דור

יצחק בן־אהרון: „כך נוצרת המשוואה: פועל שווה ערבי"

ע ד בהיותו מוביל ההתנחלות קבע יצחק בן־אהרון, שהשטחים אינם קלפים בידינו, אלא גחלים לוחשות אשר עלולות להפוך ללהבה. אין כיבוש נאור ומתון, הוא התריע, ואין כיבוש ליברלי, ואין להמתין שהערבים יכתיבו לנו את גורלנו. עלינו להשתחרר מהשטחים ועל השטחים להשתחרר מאיתנו. והיום, והוא מרוה, שוב אינו מוכן לחזור על כל מה שאמר וקבע בימי חייו, וגם לא כל התייחסויותיו עמדו במבחן הזמן, אבל ביחס אל בעיית הכיבוש לא חל שינוי.

כשנה לאחר מלחמת ששת־הימים, הוא כבר טען, שללא הסקת מסקנות פוליטיות — הניצחון במלחמה הזו יהפוך לאסון לאומי גדול ונורא. אל תחכו לטלפונים, קרא, ואל תמתינו שמישהו מאויבי ישראל יכתיב לנו מתי לסגת. מוטב, סבר, שנעשה זאת במו ידינו כל זמן שלא הפכנו מכות שחרור לכות דיכוי. הוא מאשר שלכן

בעירוין הקדימו אותו בקריאה הזו, אך הם התנו את הנסיגה בשלום, לפי גישתם, בהסכמי שלום, ואילו הוא דרש שלא הנסיגה הערבית היא שתכריע, אלא שעלינו להיות מודרכים על־ידי האינטרס הישראלי להשתחרר מהשטחים. אם אנחנו רוצים מדינה של יהודים, שגם תהיה מתקדמת וגם דמוקרטית — חובה עלינו שלא לשלוט על המוני אוכלוסין שאינם רוצים בנו — פסק. הוסיף, שעל ישראל למתוח לעצמה את קו הביטחון שלה, אלין חד־צדדית, תוך תיקון אותם תיקונים בסיסיים הכרחיים כמו באיזור בו הוא חי היום, בקיבוץ גבעת־חיים (מאוחד) בעמק חפר. להשאיר את שאר הבעיות לאחרים, תוך הבטחת זכות לישראל לשמור על האיזורים שיתפנו, כך שיישארו פרוזים.

היום חד בן־אהרון מקיבוץ געו, מטקס יום השנה השני למותו של גלילי, והוא אומר לנו בביתו, כי הוא הוקע בשל רעיונותיו אלה על ידי החברים הכי קרובים לו, כמו גלילי עצמו ואלון. הם ראו ברעיונותיו דבר מרחיק לכת ובלתי אחראי. „ומאז" — אומר בן־אהרון שדברים כבר ערוכים וסדורים עמו ודרישתו שנבקרים ונשאל, עד מהרה, כבלתי מעשית — „העניין הזה מתגלגל עד שנת 77' — המחדל הזה התחדד יותר והגיע לממדים של אסון לאומי, מכיוון שהוא עורר ציפיות גדולות שהיו דרמטיות אצל חלקים מהעם שלנו. אני לא זוכר אף זרם, כולל ,חרות' עד 67', שהכיר שצריך להשתלט בכוח על השטחים, על מנת להחליף את הגבולות שלנו בגבולות אחרים ולשלוט על ערבים שאינם רוצים בנו. כל הזרמים דיברו על הסכם עם הערבים בגבולות שלפני ששת־הימים. כך קרה, שבאותה מידה שבה יצרנו את הגבולות המצשימה יצרנו גם את אש־ף — מכיוון שסגרנו ערבים במעמד תת־אנושי, תת־תרבותי ותת־פוליטי — מכיוון שהנחנו שאם ניתן להם ברוחב־לב וברוחב־כיס, נוכל לנצל 120.000 פועלים ערבים, וכולם ילקקו את העצם השמנה הזאת — מכיוון שאנחנו מסוגלים להתייחס אל הערבים אחרת מאשר אל עצמנו. ומי אלה שחוטאים כך יותר מכולם? לוחמי־חרות־ישראל, אלה שכל־כך מתגאים שעשו מעשי טרור ורצחו אנשים חפים מפשע, והטוענים שהם אלה שהביאו גאולה לישראל. אלה לא מבינים שהדיבור הזה הוא אוניברסלי לכל עם מדוכא, ששוללים ממנו את זכויות האזרח, את זכויות האנוש והלאום — יקום הדיבור הזה על המדכאים — נים מן הזמנים. הם לא למדו את הלקח, שככל שהאנשים נעשים מדוכאים יותר, כך הם נעשים מודעים יותר לבעיות נפש ורוח. כל עוד הם הערבים הם אינם פגניים לכך. אפילו מעצמות־ענק נכנעו לתנועות מרי לאומיות; הן לתנועות העושות זאת בנשק והן לכאלה שבמרי, פועלות ללא נשק. הנשק הנורא ביותר הוא נשים וילדים. הרי מה אנחנו עשינו נגד הבריטים? בזמן שהתנועות הפורשות רצו לדחוף אותנו לעימות בנשק — אנחנו אמרנו שעל דעת הקהל העולמית אנחנו ניאבק בנשק שלנו, שאז היה: ,המעפילים', ,שארית הפליטה'. את הספר־הלבן שברנו על־ידי ההתיישבות. זה מה שהערבים עושים היום — מתקוממים בילדים, נשים וזקנים".

יש לנו שטחים אבל אין לנו יהודים

באזכרה שנערכה לישראל גלילי נדרש בן־אהרון, למצבנו. הוא בחר לקרוא כמה קטעים שכתב גלילי, על שלום ועל דמותו של צה"ל. וכך ציטט: „צה"ל הוא צבא של מדינה, צבא של עם. תכליתו אמנם, קודם כל, לגונן מפני האויב ולהכריעו, אבל צריך שיאצל ממנו משהו על חיי האומה כולה. הוא משפיע על חינוך הנוער ועתידו, ובו תלויה, במידה ידועה, גם החירות החברתית והמדינית. דין הוא שהחייל שלנו יהיה אדם שואל לנתיבות עולם, בעל יכולת להעריך ולחשוב באופן עצמאי; קיום משמעת חיילית לא בא לקפח את חירותם ואת זיקתם החברתית של החיילים". והדברים האלה של חברו, הוסיף בן־אהרון ואמר, שהדברים האלה נשמעים כאילו נאמרו ובאו מעידן הקפ"ם (קיר פנים אל פנים שעוד נתמכו בעוצרת מקלות) — אבל היום, וכמה מוזר, אחרי ארבעים שנה — כאשר כבר עסקנו במלחמת־הכוכבים, ובראיית שדה הקרב העתידי, שכולו טכנולוגיות מתוחכמות — אנחנו שומעים עכשיו כי מטות צבאיים עוסקים בהכשרת צה"ל חוזרה אל תקופת האבן הגאלה, אלה חוששים, אמר, את מצבנו הטרגי שאין להשלים איתו.

אלא שבן־אהרון חושף פן נוסף, שמשום מה לא ניתן לו ריגש, לדעתו, על־ידי שום גורם בישראל: ההשפעה ההרסנית של השלטון שלנו בשטחים עלינו, ועל בנינו הלוחמים. „התנועה הקיבוצית", כך קבע מראיית המצב, „החליטה לחנך יותר לוחמים נועזים מאשר קיבוצניקים נועזים, הפכנו לסוהרים ושוטרים כשהנשק הוא הנאבוט. זו השחתה של תודעת־האנוש, זוהי דהומניזציה והתבהמות של דור.

„כך נוצרת המשוואה: פועל שווה ערבי. אנחנו מנצלים המוני פועלים ועוד רואים בזה ,מצווה לאומית' — כאשר בתכנית ברורה הם לא משקיעים בפיתוח השטחים, ולא מעודדים את ההשקעות הרי לא השקענו בשטחים, וכך כל חיינו תלויים, היום, במשק הישראלי שהושחת מבית. גם הם לא משקיעים בשטחים, כפי שאנחנו לא השקענו בגולה, אלא ברכוש שניתן לטלטלו, כך נוהג עם שהוא נע ונד.

„גם התפתחותנו הטכנית הושחתה על־ידי העבודה הזולה. והנורא מכל, עשרים שנות הכיבוש האלו ערערו את יחסינו עם העם היהודי, ובעצם גרמו לחיסולה של הציונות עבור יהדות זמננו.

„עשרים שנה שאנחנו מערפלים את התודעה של בני הארץ, של העולים החדשים, של היהדות בעולם, כאשר אנחנו מתעלמים מעיקרה של הבעיה: יש לנו שטחים — אבל אין לנו יהודים. אנחנו נאבקים על השטחים בשעה שהבעיה המרכזית שלנו היא שאין כאן יהודים. שני שליש של ארץ־ישראל בתוך הקו־הירוק ריקים מאוכלוסיה יהודית והם בסכנה. באיזור סביבנו מצויים מאות־אלפי פליטים חסרי בית וקרקע — הלחץ הזה של אוכלוסיה מנושלת, הנתמכת על ידי מדינות ערב — הוא בעל משמעות של שואה מבחינה הסטורית. עשרים שנה שאנחנו עוסקים בשטחים: מי בעד ומי נגד — וכך הזרנו את עניין העלייה מכתפי היהודים. כל מה שדרשנו מהם הוא כסף עבור השטחים.

„בכל בתי־הספר גדל פה דור נוראי, והוא חודר גם אלינו. בכל המשאלים מסתבר שכל הדור הזה אינו יודע שהבעיה שלו היא — שאין לנו יהודים. שבמשך מאה שנות תחיית ציון עלו לישראל רק מיליון וחצי יהודים, ואילו היום אנחנו עומדים בפני התופעה שבני הארץ הזאת יורדים ממנה — כי אנחנו לא מספקים את העבודה, השיכון ותנאי התרבות. אנחנו משקיעים מיליארדים בשטחים בבניית דברים נלעגים — ומשחררים את יהדות העולם מהתמודדות עם העלייה. הדור הגדל בארץ לומר שבעייתו היא שטח ולא יהודים.

משחיזים את הפגיון עד שנשארים עם הניצב ביד

„ממלחמת השחרור יצאנו עם נצחון כביר, כזה שלא האנגלים ולא האמריקנים לא השיגו במלחמות שלהם: השגנו שטחים וגבולות מעבר ליישות היהודית הקיימת. הגבולות שלנו נקבעו הרבה מעבר ליכולת האכלוס שלנו. אבל הליכוד דיבר על סיפוח ועשה למען סיפוח. כל ההתנחלויות האלה, בניית השיכונים העירוניים והלוקתם חינם אין־כסף לאנשים הבאים אל ערי ,משכנות השאננים' האלה ללינת לילה, כל זה העביר אוכלוסיה מן האיזור שלנו אל איזורים המאוכלסים בצפיפות על־ידי ערבים. זה גורם לפרובוקציה בלתי פוסקת נגדם — ואילו כאן אנחנו עומדים במאזן שלילי בין עלייה לירידה. עשרים השנים האלה יצרו תנועת הגירה מישראל במקום אל ישראל. מספר הישראלים העצום המתגלגלים היום בארה"ב — הם המכה הנוראה ביותר שאי־פעם הוכתה בה הציונות. מלהדאריך נמצא בארצות־הברית. איש אינו קושר את התוצאה הזו לכיבוש — את אסון הירידה מהארץ והכרסום בכל מוטיבציה ציונית, בעטיה שאנו שולטים בשטחים.

„ובשטחים משתולל עכשיו מרי אזרחי. זאת המושג ,מרי אזרחי' אנחנו יצרנו בארץ בתקופת המנדט הבריטי — תנועת המרי בראשותו של סנה. זהו מרד של נשלטים בחכמה גדולה — בלי שימוש בנשק חם. השביתות, ההפגנות והאלימות הם הנשק של המדוכאים. וכל מה שאנחנו עושים עכשיו רק מחמיר את המצב ומעמיק את הקרע ואת הסכסוך. הרי ההורים היותר שקולים בין הערבים־הפלסטינים: אלה עוצרים את ילדינו והם יוצאים מהכלא בתור טרוריסטים אלימים. בתי המהר למתנחלים הפכו לבתי־ספר של לוחמים בכל התקופות. אנחנו יוצקים בהם יסוד של איבה ועוינות, ואנחנו יוצרים אצלנו אצל הדור הצעיר את התחושה הנוראה — שערבי אינו אדם — משום שהוא דורש לעצמו זכויות. אז אולי גם איש השמאל אינו אדם ומתחילה כאן תנועה של בגידה, בגלל דרישת זכויות לערבים. ישנה התחלה של פאשיזם יהודי — אני ואפסי עוד, ולא רק של כהנא".

מה צריכה להיות תשובת השמאל?

„זו הטעות של השמאל, כאשר הוא מתייצב מול הליכוד בשם המוסר. הבעיה פה היא בעיית הקיום. מדובר כאן על זכויות היהודים ועל כשלון הסברתי וחינוכי — שאיש אינו נקי ממנו. המאבק הוא על זכות קיומך ולא על זכות קיומו של הערבי. קיומו של הערבי מובטח. כל העולם מאחוריו — לא רק אנחנו. עם הכיליס והקסיטישות קיימת בעיה של גבולות: הבעיה היא בעיית האיבה — מלחמת העולם בינינו לבין הערבים — ולא עם הפלסטינים. כבר ארבעים שנה אנחנו מטפחים חיים עם ערבים בישראל, שהם בני דת ובני עם משותפים עם המוני הפליטים שמעבר לגבולות. כשהם צריכים לחיות בתוך הקרע הנורא של נאמנות כאזרחים למדינה, כבנים לעם מפוצל. הם חיים עם זה ואנחנו חיים איתם. והקיפות אינו בינינו לבין הפלסטינים".

איזה מין של פתרון אפשר להמציא למצב הנורא הזה?

„הפתרון הוא פוליטי. זה עניין של הכרעה מבית. השנה היא שנת בחירות, ובה על המערך להתייצב מול הליכוד בתנועה הלוחמת על חייו של עם המגודר בכל העולם. והתמכרות הזאת ותודי שהוכן דרוש בתנועת העבודה. אני מדבר אל דור האבות במפ"ם ובקיבוץ־הארצי: גם אני הייתי בתוך אותה תמיכה קומוניסטית שהדים לה קיימים עד היום, והם: אי־הבחנה בדקויות המאבקים הפוליטיים בין הימין לבין תנועת העבודה, הן בעולם כולו והן אצלנו. עומדות לפנינו שתי בעיות, שעור הגדרו בהיותי חבר השומר־הצעיר: בעיית הייחוד ובעיית היחוד. והו הדבר שבו נכשל השמאל הרדיקלי בכל העולם, כאשר לא ידע להבחין פוליטית, מוסרית ופרלמנטרית בהבחנה הדקה הזו. מי שרוצה להגיע להגשמה מוסרית ואישית, כאשר הדבר מחובר למערכות פוליטיות נרחבות, חייב לטפח את שני המהלכים האלה: ראשית לאחד את השמאל מול התגבשות הימין — ושנית, לחזור אל המסגרת הפרלמנטרית המורכבת על יסוד המכנה המשותף הנמוך, בה אתה בן־חורין לפתח את הגביש של הרדיקליזם הערכי והאידיולוגי שלך. כזו היא מפלגת העבודה. מכאן תוכל לצאת לדרך כדי לבנות אדם ותודעה, ולא כדי להשיג קולות. מסגרות פוליטיות ללא גרעינים מהפכניים בתוכן, נשארות כקליפות ריקות — לעומת זאת הפיכת הגבישים האידיאולוגיים למסגרות פרלמנטריות — מסרסת אותם. הביקורת כלפי מפלגת העבודה היא חסרת טעם, מכיוון שמפלגת העבודה היא אותו ריכוז של המערכת הפרלמנטרית הבנויה על מכנה משותף נמוך, אשר מפתחת את סימני הדרך נגד החזית של הימין. היא מפתחת פרוגרמה מינימלית שאותה אין לבחון באמות מידה אידיאולוגיות. היא לא נוצרה לשם כך. לבקש קולות לא הולכים עם פרוגרמות המושתתות אידיאולוגית".

פוליטית אתה חייב להישפט על פי הפרוגרמה שלך.

„על האמונה הקיבוצית שלי ועל השקפת עולמי אינני זקוק לאישור של אף אחד, לעומת זאת לפרוגרמה פוליטית אני צריך אישור של כל אדם ואדם".

מדוע השמאל בארץ מפוצל וממשיך להתפצל?

„השמאל הסוציאליסטי דומה למי שמשחיז פגיון על מנת שיהיה חד — הוא משחיז וממשיך להשחיז עד שהוא נשאר עם הניצב ביד. לכן הוא פלגני. גיבוש אידיאולוגי חד וחד־משמעי — הוא זה שאינו מאפשר למפ"ם ללכת עם ר"ץ, וכך הלאה. אנשים שעוסקים באידיאולוגיה ובחינוך, נוטים לקיטוב. כתורה רעיונית וחינוכית אין בזה סכנה, אבל כשעושים מזה עיקרון לפעילות פרלמנטרית זה הופך לגרוטסקה. הגיע הזמן שנלמד את הלקח: ברגע שהפכנו לדורשי קולות גמרנו את התיאוריה. שמאל הרודף אחר קולות הופך למפא"י. מפא"י כמערכת להשגת קולות — היא מבורכת. לתנועת העבודה דרושה מפא"י כחזית מול חזית הימין, מול התחיה ומול ש"ס. בתוך החופה הזאת אין כל בעיה לחנך ולהיאבק על תודעת האדם".

איזה יסוד מיסודות הסוציאליזם עדיין חי ונושם, כך שניתן להגשימו בארץ?

„למזלנו הגדול אין לנו היום אפיפיור, פעם חשבנו שזו ברית־המועצות, ועל־כן אין הגדרה מקובלת, חד־משמעית, מהו הסוציאליזם. יש לנו, לכל אחד ואחד בתחומו, התייחסות משלו. אחת המכשלות הקשות כאשר מדברים על סוציאליזם ישראלי, צרפתי, גרמני וכו' היא בניגוד שבתוך תוכו. אבל הסוציאליזם הוא אוניברסלי.

„פרוגרמה סוציאליסטית בישראל של היום, מתחלקת אצלי לשני רבדים: הראשון — הוא סוציאליזם של הגשמה עצמית, יהודית־ישראלית. האמונה וההכרה של האלמנט: שאפשר לפתח ולגדל תאים של יחסי אנוש סוציאליסטיים בתוך החברה של הקניין הפרטי. זהו קו חינוכי לחלוציות ולהגשמה אישית — כאשר כל המערכות צריכות להיות ערוכות לזה. זהו סוציאליזם המתחיל מהפרט.

הרובד השני הוא המערכת הממלכתית, והוא מתחלק לכמה חלקים:

- מדיניות סוציאלית וחברתית שתוביל אל מירב השיוויוניות ולסגירת פערים סוציאליים.
- מדיניות בסיסית של השגת שלום. הפסקת החיים על החרב, תוך הבטחת הביטחון.
- מערכת עצמאית של ניהול פועלי, שילובה והכרתה בתוך המערכות הממלכתיות האחרות.
- מערכת חינוכית שעיקרה חינוך לעבודה כעיקרון יסודי להגשמה עצמאית כלכלית.
- תרבות חופשית לכל זרם רעיוני ופיתוח עצמיותו. שיוויון גמור בין דתיים ללא־דתיים והפרדת הדת מהמדינה. מעמד מיוחד, מוכר ומועדף, של תנועות הנוער החלוציות. בלי תנועות נוער אין חינוך הומני.

„אני מציע לעסוק עיונית בשאלה: מה פירוש חברה סוציאליסטית ומה תהיה דמותה, כי כליכולו של המושג הזה הוא עיוני".

איך מתרגמים את כל זה לשפת המעשה בישראל של היום?

„אין עצה אחרת, אלא גיוס כל כוחות התנועה הקיבוצית. צריך לשנות את המעילות כך שהפעילות הפוליטית תיכנס אל סידור העבודה. זה מצריך אסטרטגיה מוסכמת על כל תנועת העבודה ושולחן משותף של תנועת העבודה. אינני יודע אם יש היום נתונים לחידוש המערך — גם במפ"ם וגם בעבודה יש יותר מדי נותרים. אני מניח שלמערכה הקרובה נצא בראשים נפרדים. אבל האסטרטגיה חייבת להיות משותפת, כך שהמערכה של מפ"ם ור"ץ לא תהיה נגד מפלגת העבודה. זו, אחרי הכל, רק חלוקה אחרת של אותם קולות לאותו המחנה. ואם מפ"ם תצליח להעביר קולות מהעבודה או ר"ץ ממפ"ם — בעיני זו רק עבודה מלוכלכת, חסרת טעם שתיצור מלחמת אחים. חלק ר"ץ אל האינטליגנציה, אל הקהל האקדמאי — ולא אל הקיבוץ הארצי או המחנות, וכך גם מפ"ם והעבודה.

„זו מערכה פוליטית שמטרתה להיות מכוונת בעבודה חינוכית מאדם לאדם. צריך לשחרר את הציבור מלהצביע לפי התחושה והשנאה לערבים. האמוציות של עכשיו יצרו ראיית מכוונת. הלוחם הישראלי לוחם בגבורה לא משום ששונא, אלא משום שאוהב. ועכשיו הולכים על התנועות הכי יצריות. מי שיפתח דווקא את הכי — זה הדור הצעיר שגדל כאן בתוך עשרים השנה האחרונות. שנים של לא שלום ולא מלחמה והבלבול רעיוני ומוסרי. נוסף, שנוצר על־ידי המחנה שבתחושת ממשלת המערך על־ידי העבודה. הלוחמי שנוכל לראות את המבצעים האיומים האלה. מרץ יוצא עכשיו להפיל את המצודות, והתנועה הקיבוצית יכולה למלא תפקיד חשוב בעבודה החינוכית ולא להגיע למסקנות. אנחנו צריכים לתת את עצמנו בלי הרבה חשבונות — ומי כמונו יודע לתת."

אור ביהודה

יצחק בוקובזה, יו"ר המועצה המקומית: „אנחנו, באור יהודה, לא עומדים תחת שום כותרת: לא עיירת־פיתוח, לא ישוב עימות, לא יהודה ושומרון. הצ'אנס היחיד והחד־פעמי שלנו היה פרויקט השיקום". ב־1982 רק 47% מתלמידי כיתות ז' הגיעו לי"ב. היום מסיימים 93% מהמתחילים. אור יהודה, יישוב שעבר את המשוכה

מאת עמירם כהן צילמה אורלי רשתי

„המרכז למורשת יהדות בבל" – אחד המבנים החדשים המפארים את העירה

באור יהודה, שזכתה לאחרונה ב„פרס קפלן לשיקום השכונות" — לפני שמדברים איתך עושים סיבוב בישוב. קודם מראה עיניים. בוקובזה, יו"ר המועצה, המזוהה כאן אישית עם פרויקט השיקום שולח אותנו לסיור בחברת סגנו יוסף סבח (מפד"ם) אדם סימפטי ואיכפתניק, לא בדיוק העסקן הצפוי בעיירות כאלה.

„שכונת קפלן" תחנה ראשונה: חמישה בלוקים רבי משפחות שעברו הרחבה ושיפוץ. מבחוץ מצופים הבניינים בשפריץ לבן, מעל הכניסות ציפויים של אריחי קרמיקה בגוונים עליזים של תכלת־לבן. גדרות לבנבנות ומסוגננות מזכירות רחוב בעיירה שוויצרית, תוחמות את החצר ומשטחי הדשא מהרחוב הסואן. פנסים דקורטיביים כאילו צומחים מתוך הדשא. כולם, אגב, שלמים. רק אם תרים קמעה את הראש תחוור לישראל המוכרת: דודי השמש על ראש כל גג וחבלי הכביסה המתנודדים על תכולתם מעל אריחי הטרסינה הדקורטיבית.

ניכר על סבח, שאת התופעה המביכה הזו אינו מבאר בפעם הראשונה בחייו: „הבניינים האלה", הוא מסביר, „עברו הרחבה. כלומר היו כאן דירות של 54 ו־75 מ"ר ועכשיו, אחרי ההרחבה, הן 90. הארכיטקט של עמידר, שבנו כאן בשנות ה־50, לא חשב על סידור לכביסה... ומאחר אין אפשרות לסידור הזה. „או כרגע אין לנו פתרון. אני מודה שאנחנו מתלבטים בזה".

ממשיכים לשכונת „דגניה" ושוב הגדרות הלבנות, דשאים מטופחים ונקיים. כמעט סטרילי. מקיצוניות לקיצוניות.

סבח: „תראה מה קרה כאן לאנשים, פעם החצר היתה פח הזבל של הבלוק. היום, מייד מגרדנים לנו במועצה כשמישהו רק רואה לכלוך". בכל שיחה עם עסקן או פעיל מקומי מלת המפתח, או הקסם, היא הרחבות.

סבח: „נכון בחוץ יפה ונקי אבל לא כאן השיקום. ההתרחבות, הגדלת הדירה — הן המפתח לשיקום האמיתי; עמידר בנתה כאן בשנות ה־50 דירה סטנדרטית של 54 מ"ר. לא חשבו, אולי גם לא היה איכפת, איזה משפחה עם ילדים יכולה לחיות בצורה כזו. מה שקרה, שכל משפחה עם ילדים שהיתה לה קצת יכולת, משפחה שהיתה קצת יותר על רמה כלכלית וזה בדרך כלל גם תרבותית — עזבה. ובמקומן באו חסרי יכולת, מקרים סוציאליים. ברגע שהתחלנו להרחיב נעצרה עזיבת החזקים והתייצבה האוכלוסיה וזה השינוי הגדול ביותר".

צ'אנס חד־פעמי

ממשיכים ל„כצנלסון". עוד שכונה משוקמת. אולי שכונת הדגל של בוקובזה. לשם מביאים את האח"מים הבאים לחזות בפלא. בעיירה ששינתה את פניה. ויש בשכונה גם גינה מיוחדת לטקסים הללו ושתי משפחות „לדוגמה", שזוכות לארח את הבאים. לכאן הגיעו לאחרונה הנשיא הרצוג ודוד לוי, שעשו „יום ביישוב". דוד לוי, השולט דרך משרד השיכון בתקציבי השיקום של הפרויקט — וכה לקבל בגינה הזאת, ממר בוקובזה, היודע היטב מאיזה צד מרוחה החמאה, את התואר „יקיר אור יהודה".

חולפים על פני „המרכז למורשת בבל" המוווה עם מרדכי בן פורת תושב מאוד יוקרתי בעיר. הבניין מרשים בגודלו ובהיקפו ומכיל ספריות, מוזיאון וחדרי תרבות. התושבים מכנים אותו „פיל לבן" אבל זה היה לפני בוקובזה שיוצא נקי. נוסעים לפגוש באנטיתזה, מה שבעבר נקרא כאן „כפר ענה". שכונה שעוד לא שיפצו בה. מחכה בתור. הרחוב חשוך, הרבה הרחבות פרטיות: כל מיני מחסנים וסככות מפחים, דיקטים וקרשים. סוס רועה בחצר. אנשים מציצים בנו בחשדנות.

עו"ד יצחק בוקובזה (36), יו"ר המועצה המקומית האיש „החזק" בעיירה, בעבר עסקן מפד"ל והיום עומד בראש רשימה עצמאית, ניחן, למזלה של העיירה, בכושר ניתוח נדיר של התהליכים והמציאות.

בוקובזה: „נתחיל מזה ש„אור יהודה" לא עומדת תחת שום כותרת: לא עיירת פיתוח, לא עימות, לא יהודה ושומרון. הצ'אנס היחיד ואולי החד־פעמי, שאור יהודה קיבלה היה בפרויקט השיקום ואסור היה לבזבז אותו. הבעיה של אור יהודה היתה, ביסודו של דבר, מצוקה סביבתית, שהיא גם עומדת ביסודה של מצוקת הפרט. ומצוקה סביבתית, להגדרתו של בוקובזה, נוצרת בכל שכונה שאפילו הדירות הקטנות בה עובר שיעור מסוים.

„באור יהודה," הוא אומר, „נוצר מצב, שלמעלה ממחצית הדירות בעיירה היו בגודל של 40־50 מ"ר ובשכונה שהדירות בה הן בגדלים כאלה לעולם יגורו בה חסרי יכולת. ואם חסר יכולת אחד עוזב למקום אחר — בא במקומו חסר יכולת חדש. מעגל סגור. ומי שגר בדירות כאלה יש לו גם הכנסה נמוכה, השכלה מועטה ושאר המאפיינים של מעמד סוציו־אקונומי נמוך".

בוקובזה: „כשהלכנו לשפץ ולהרחיב, היה לנו עקרון ברזל: לשפץ לכולם בבלוק, להתייחס למצוקה השכונתית. כבתוב „לא יחדל אביון מקרב הארץ", אני מדעה, שעניים ומסכנים תמיד יהיו. אלא שאם תעלה את רמת השכונה הם יהפכו בה למיעוט. „יסתגרו" בסביבתם. ומצוקה שכונתית מתחילה, כידוע, מגודלן של הדירות. הבנו, שכל עוד גודלן של הדירות באור יהודה ימשיך להיות כבעבר — זו תהיה עיר שלעולם יהיו בה מעוטי יכולת עם ההשלכות לגבי החינוך, הנוער, התרבות וההשכלה".

תוך תקופה קצרה נקבעו באור יהודה שני עקרונות, שלדעת בוקובזה, ההתעקשות עליהן, הביאה להצלחה: „כלל ראשון — קנייה: חייבנו את כל מי שרוצה להשתתף וליהנות מהפרויקט — לקנות את דירתו. וכשהתפנו דירות ב„עמידר" לא נתנו לגור בהן בשכירות — רק בקנייה. כשהדירה היא שלך אתה מחליט מי יגור בה. כשהדירות היו של „עמידר" העבירו לכאן את „הבעיות" מכל המדינה. כלל שני, שקידשנו אותו בכל מחיר — ההרחבה. גם אם ההרחבה שלך תחסום את האוויר לשכן, שהוא קצת יותר חלש או חשדן ולא מוכן להגדיל — נתנו רשיון. גם אם זה פוגע בנוף ובשדה הראייה של השכנים — נתנו רשיון. גם בכך הכרחנו אחרים להצטרף.

ואולי הדבר העיקרי", אומר בוקובזה, הבאנו אותם „באותך עד לסף הקניה משכנו אותם עד ההתחייבות, סכרנו אותם מאגרות בנייה, הלכנו במקומם למנהל להוציא תכניות, נתנו להם על־ידי דיני עבודה 3־4 ימים בתשלום על מנת להתארגן עם השתמכות, עם הקבלן. וכל זאת לאחר שעבודות שכונתיות וקהילתיות הלכו מבית לבית והסבירו את היתרונות של הקנייה וההרחבה, את היתרון של להיות בעל רכוש, אפילו התקיימו סדנאות כדי ללמד תושבים איך לתפקד כבעלי רכוש פרטי. ההתחלה היתה קשה, אי־אמון בסיסי למה ש„השלטון" מבטיח. יש להם ניסיון של הרבה שנים עם הבטחות. אבל ההוא ראה שהשכן נכנס וההוא ראה שהקרוב מצטרף, שמעו על ההלוואות שמקבלים ופתאום זה התחיל לרוץ...

הבנקים די מהר הבינו שיש כאן אוצר לא קטן מבחינת ההלוואות ופתחו סניפים למשכנתאות. בנק „משכן" פתח ובנק ירושלים למשכנתאות פתח סניף. עוד שני בנקים בעיירה. חשוב לכשעצמו. 5000 (!) הלוואות להרחבה, למחצית הדירות בעיירה ובבעלות „עמידר" ניתנו באור יהודה במסגרת הפרויקט וזאת מלבד הלוואות לזוגות צעירים.

בוקובזה: „השתמשנו גם ב„לחץ' לא הרשינו לשום בלוק להתחיל לשפץ, לעשות חזית, גינון וכל זה, לפני שמרחיבים".

משרד השיכון מחלק את תקציב הפרויקט לשניים. חלק אחד לתשתית ושיפוצים וחלק שני להלוואות למי שרוצה להרחיב את דירתו. התקציב לשיפוצים ולתשתית מוגבל בעוד שתקציב ההרחבות „ככל יכולתך". ככל שאתה מעודד יותר אנשים בעיירה שלך להרחיב, אתה זוכה, לפי נוהלי הפרויקט, לנתח גדול יותר.

בוקובזה: „עודדנו, בכל דרך אפשרית, את האנשים לקבל הלוואות ובאור יהודה, השקיע הפרויקט בהרחבות יותר מאשר בכל עיר אחרת במדינה".

האזבסטונים הפכו לקוטג'ים

בימים שאור יהודה השקיעה בהרחבות ובתשתית, שכונות אחרות במקומות אחרים כבר וראו „צבע" אבל בוקובזה עמד בלחצים: „אין ספק שהתחילה בעיה עם זה. בשכונות שעברו על החזיתות, המקום נראה יפה, עשה רושם, לא חשוב שכעבור זמן קצר הסלאמס חזר. ולי זה יצר בעיה, כי במשך שלוש־ארבע שנים, כלפי חוץ — לא יכולתי להראות שמשהו משתנה. עשינו צנרת, חפרנו, עשינו חשמל, החלפנו ביובים, אבל התושבים רצו להראות פרצוף חדש וזה לא היה."

תהליך השיפוץ עצמו יצר פעילות שכונתית מסוג חדש כל אחד לא רק עם עצמו ובעיותיו, כי שיפוץ דורש חוזה עם קבלן וחוזה יכול לעשות רק „הבלוק", היה צריך להתארגן, לבחור ועד בית, דיונים, אסיפות, דמוקרטיה ישירה שיצרה הרבה איכפתיות.

בוקובזה: „אם אתה רוצה, זו דמוקרטיה שהם אף פעם לא הכירו. העיסוק המשותף במה שקרוב להם, העשיה המשותפת יצרה מציאות חדשה, אוכלוסיה מסוג אחר." יוסף מודזגבנישוילי, סגן ראש המועצה, מייצג את העדה הגרוזינית ביישובן „באור יהודה" הוא אומר „הייתה פעם „סיסמה" חסוך כסף וברח מכאן". זה היה החלום שלנו. של כולנו לחסוך קצת ולברוח מכאן. אז עכשיו, לבוא ולומר לאנשים חבר"ה תוותרו על החלום הזה, תישארו כאן זה לבקש דבר כמעט בלתי אפשרי. אמרנו להם תאמינו לנבחרים שלכם... אבל הם צריכים להאמין לנבחרים, שעשרות שנים רק הבטיחו והבטיחו ואף פעם לא קיימו. אז בהתחלה, להתגבר על אי האמון היה המכשול העיקרי" יש שלב, שבו רואה בוקובזה את הנקודה אי הוודאות הפכה להצלחה. היום, באור יהודה, זו הנקודה שבה עוד לא ננטשו בתים באור יהודה. אם מישהו עוזב בית לא נכנס במקומו „בעיה" אלא מי שיכול לרכוש את הדירה. ממציאות שבה מחיר דירה בעיירה היה פחות ממחיר החומר שממנו נבנתה — 12 אלף דולר לדירה של 54 מ"ר, היום מחיר אותה דירה, שהורחבה ל־75 מ"ר, בשכונה שעברה הרחבה, מגיע עד 48 אלף דולר.

אחד הסודות הגלויים באזורים בעלי „אוכלוסיה קשה" — שלא תמיד הפרצוף החיצוני מראה על היכולת האמיתית ובאור יהודה יש הרבה סיפורי „בלטה". סיפור אופייני, שאוהבים במועצה וב„פרויקט" לספר הוא סיפורה של שכונת האזבסטונים. „את כל שכונת האזבסטונים", הילכה באור יהודה אימרה, „אפשר לקנות ב־20 אלף דולר אבל אין סיכוי שיהיה קונה". היום בונים שם, אותם תושבים עצמם — קוטג'ים. אנשים שנחשבו עניים מרודים, אלה שצבאו תמיד על פתחי לשכות הסעד, שלא שילמו בחייהם שקל אחד מס — ברגע שהקרקע והנכס הפכו שלהם — הוציאו את הבלטות והוציאו את האוצרות. וביחד עם הלוואה מה„פרויקט" הם בונים לעצמם קוטג'ים. האזור הגרוע ביותר בעיירה „שכונת האזבסטונים" הפך לאזור היקר והיוקרתי ביותר.

שלמה פסח תושב שכונת כצנלסון המשוקמת. וזה, הגדרות המוביל לדירתו מצופה באריחי הרסינה. מישהו כאן לא ידע את המידה. עדיין לא תמסר מה שיותר זה לפעמים פחות. פסח הוא אחד שכמעט מ„מקרה" הפך למנהיג שכונתי. אדם, שלפני שנים מספר שלח את אשתו וילדיו להתמקם בשביתת שבת ארוכה לפני דירתו של ראש המועצה — הפך למוביל — בשכונה. סיניה, אשתו, מבהירה זאת כך: „אנחנו היינו מעורבים בכל מה שקרה פה. פתאום נדמה לנו הכל איכפת. אבל לא רק לנו; הזקנות שיושבות שם הבין למטה שומרות: אוי ואבוי לילד שיזרוק לכלוך".

דירת פסח הרחיבו ב־18 מ"ר, בקושי עוד חדרון. אלא שהתהליך שעברה המשפחה — הוא הנותן. לא כולם בשכונה עברו את התהליך „המעורבות" כפי שעברו אותו הפסחים והראיה — ראש הבלוקים, שלא הצליחו להתארגן ולחתום עם הקבלן — נשארים לעמוד בכיעורם הבוטה. מין פצע, תזכורת לעבר, בליבה של השכונה.

פסח: „לקח חודשיים וחצי עד שהצלחנו, הפעילים, להחתים את כל השכנים, מלבד כמה זקנים עקשנים. בהתחלה היתה התנגדות קשה. וכל אחר בא עם תירוץ אחר: זה יקר מדי, זה לא נותן אמון. כפי אחד ואחרים אמרו שאם אני נעשיתי פעיל בשכונה והולך לשכנע, אני מקבל הרחבה חינם ורק הם צריכים לשלם... „טוב, יש כאן אנשים עם מנטליות של חשדנות. כלומר, בעיקר המבוגרים, שם זה השכונה. תמיד בטוחים שעובדים עליהם... מין מנטליות של רק אינטרסים. שאתה לא תעשה כלום לשכונה אם אין לך מזה מכה אישי.

„העיקר, כל יוזמה שנוגעת לכיס שלהם — הם לא מוכנים לנסות. זו דרך חיים שלהם להרגיש מנוצלים. לנצל את זה ולקבל הכל בחינם".

מהצד השני של הרחוב הולכים לאזן את התמונה בקצת תלונות. כלה יפה מדי היא אמינה פחות מדי. תלונות הולכים לשמוע אצל דייר אחר, יהודה גניש, עמיל מכס. לגניש סיפור מזעזע על קבלנים כשנעלמו לפני „הפיניש", סיפור ארוך על הארקה בבניין, שהתחייבו ולא גמרו, ואת הכסף הדיירים כבר שילמו, בעצם חלק מהמציאות היומיומית של ענף הבנייה בישראל.

גניש: „הקבלן נעלם! פנינו לפרויקט שיגידו מי יגמור — אמרו אין כסף נגמר הכסף לממשלה!"

אם נבדוק מה קיבלה משפחת גניש מהפרויקט, אפילו שאת הארקה לא סיימו — אפשר רק להתעצב שלא ידענו לעבור בזמן תנון לאור יהודה: הגנישים רכשו את דירתם מעמידר (63 מ"ר שלושה חדרים) ב־4000 דולר (מזה 30 אחוז משכנתא לא צמודה כיתית (מוכה) התשלום החודשי שהם משלמים עבור המשכנתא הוא 40 ש"ח (!)

„יותר חינם מחינם", מודה יהודה גניש.

נוסף לקנייה הוא ביצע „הרחבה" ל־86 מ"ר, שאותם הקדיש לסלון, נקרוב יוסיף גם חדר. להרחבה הזו קיבל הלוואה עומדת, כמוה, ועל־פי הקריטריונים המקובלים ב„פרויקט השיקום", את הסלון של משפחת גניש מאפיינים עמודי בטון התקועים בסלון לשווא, ובעיקר שלא לצורך, בכל מיני מקומות מפתיעים, כמעט מסתירים את הטלוויזיה. גברת גניש מסבירה את פשר העמודים האלה: „הבעיה שהשכנים מלמטה לא רצו להרחיב, אז אנחנו היינו צריכים לבנות בעזרת עמודים בתוך הסלון."

יהודה: „לעיתים קרובות קרה כאן, בשכונה, שאנשים היו צריכים לבנות עמודים של קומה ראשונה, כי השכנים למטה לא הרחיבו, וכל זה עלה כמו 300 שקל".

יהודה ושלמה עסוקים כעת בהקמת „עמותה", שתיתן שירותי תיקון וניקיון לתושבים. הקמת העמותה נובעת מחרדה, שעם יציאת „הפרויקט" מהעיירה יחזור הסלאמס.

שלמה: „אנחנו יודעים שעוד פעם לא נקבל. לא יתנו לנו עוד כסף. זה היה חד־פעמי ואנחנו חוששים שלא תהיה המשכיות".

יהודה, שנבחר על־ידי חבריו בשכונה למזכיר העמותה: „זה הפרויקט שנתן לנו, לכמה פעילים, בעקבות השיפוצים, כוונתנו לתת כל מיני „שירותים" לתושבים; אחזקת גינות, שטיפת חדרי מדרגות, ניקוי דשאים, שימור גנים ציבוריים, טיפוח בתי הספר..." בשלב זה העמותה כבר רצה ויש מימון מתאים, (משרד השיכון המועצה, העמותה) הפעילים — כולם בהתנדבות (מלבד מנהלת שנבחרה כבית).

כי היה מאמינו?

פסח וילדיו: „הקבלן נעלם, פנינו לפרויקט (אמרו) נגמר הכסף"

אורחות כבוד של אור־יהודה מוענקת לסגן ראש־הממשלה ושר החינוך והתרבות יצחק נבון. יו"ר המועצה, יצחק בוקובזה, קורא את מגילת הכבוד

מאיזור שיקום ליישוב גאה

קטע מתוך דו"ח העוסק בתמורות שחלו באור יהודה, נכתב על־ידי טלי שנהב מתנהלת הפרוייקט ומתאר כמה מן התמורות שעבר היישוב.

פרוייקט השיקום כותבת שנהב, נכנס לאור־יהודה לזמן קצוב, כאשר מטרתו היתה להפוך את המקום מאיזור שיקום לישוב נורמלי ועצמאי. השגת יעדי הפרוייקט דרשה התערבות ברמת הפרט – קידום האוכלוסיה בתחומי השכלה, בריאות, תעסוקה, מצב כלכלי, דיור ועוד, וברמה הציבורית – שיפור פני היישוב, הקמה ופיתוח של מבני ציבור, יצירת מערך שירותים נאות עבור התושבים ושיפור האקלים החברתי והתרבותי בקהילה.

בהתחשב במצוקת הדיור הקשה של התושבים, וברמתם הסוציואקונומית הנמוכה במיוחד (עשירון תחתון מבין האוכלוסיה היהודית בארץ) הוכתבה מדיניות הפרוייקט עוד מתחילתו: **השקעה בדור הצעיר, השקעה בחזקים יחסית, כדי לקדם אותם ובכדי שיהוו מודל לחיקוי, השקעה בחינוך.**

אחריות אישית

על פי מחקר שנערך בשנת 81, התאפיין היישוב ברמת תלות גבוהה של התושבים, באי הכרה באחריות אישית ובנטייה לחפש אשמים אחרים: במקביל, הראו תשובותיהם של 60% מהתושבים על חוסר אמונה בכך שיתכן שינוי במצבם בזמן הקרוב.

מוסדות פרוייקט השיקום ראו כאחד מהיעדים העיקריים שלהם את הגברת מודעות התושבים בסביבתם ובקהילה, הקטנת יחסי התלות, הניכור והאפטיה שהיו ממאפייניהם הבולטים של אוכלוסיות השיקום. תחושת האפטיה של התושבים התבטאה בהזנחה של דירותיהם וסביבת מגוריהם הקרובה, בחוסר התארגנות לצורך עמידה על זכויותיהם, באי צריכת שירותים שניתנו אפילו בחינם ובחוסר עניין כללי בנעשה מסביבם.

בסקר נוסף שנערך ב־85 התבררה מגמה של שיפור מהותי בתחום הזה, באותן שכונות שנכנסו למעגל השיקום.

הנושא	1980/81	1985/86
תחושת אחריות אישית על מצב הדירה	33%	63%
תלונות על ליכלוך	30%	50%
התארגנות בבנין המגורים	22%	42%
תחושת אחריות על המצב בסביבה הקרובה	27%	66%

בעלות

בשנת 79 היו 46% מהדירות בבעלות עמידר. כיום רק 11% מהדירות הן בבעלותה. 250 דירות שעמדו נטושות ואפילו זוגות צעירים עם מצוקת דיור סירבו להיכנס אליהן – נרכשו, הורחבו ונמצאות בסיום ובשלבי תהליכי שיפוצן. שיעור הבעלות על דירות באור־יהודה, בדצמבר 86, עמד על 88%, כאשר שיעור הבעלות בארץ היה, על־פי מפקד 1983 – 71.8% ובשכונות השיקום – 53.5%.

צפיפות הדיור

ב־1981, היתה צפיפות הדיור באור־יהודה 1.51 נפשות לחדר בממוצע. ב־1985 ירדה הצפיפות באור־יהודה ל־1.31 ובשתי שכונות השיקום ל־1.21.

לשם השוואה, נוסיף נתון ארצי לשנת 84, שעל פיו עמדה צפיפות הדיור באוכלוסיה הכללית גם היא על 1.21 נפשות לחדר, ואילו באוכלוסיה היהודית בלבד הצפיפות היתה 1.06 נפשות לחדר.

נוער במצוקה

בשנת 82 – 47% בלבד מתלמידי כיתות ז' הגיעו לי"ב. השאר נשרו בשלבים שונים והם שהיוו את המאגר של נוער השוליים, שהגדרתו „לא עובד ולא לומד" – הולכי בטל. האסטרטגיה של פרוייקט השיקום היתה לא לטפל בנוער זה באמצעים סטיגמטיים, אלא לפתור את הבעיה דרך מוסדות החינוך הנורמטיביים בישוב.

הטיפול במסגרות מבודדות נתפס כסטיגמטי, מנציח את הבעיה ומפתח נורמות ודימוי עצמי שליליים אצל בני הנוער. לפיכך מורקה בזמנו היחידה לקידום נוער ונעשה ניסיון לטפל בנוער זה בתהליכים חינוכיים ולהחזיק אותו בבית הספר. ב־4 השנים האחרונות – מנשירה של 53% היום מסיימים י"ב 93% מהלומדים.

בני נוער אלו מקבלים שירות בחלקם בתכנית חיל"ת, וחלקם מגובש בקבוצות נערים על ידי עובד נוער במחלקת הרווחה. בשנה א נתכנן עבורם מועדון נערים. כן הוקם, בעזרת פרוייקט השיקום, מועדון נערות שבו מקבלות כ־25 נערות בגילאי 15־22 סיפול חברתי, קבוצתי ופרטני.

בסה"כ טופלו ביחידה לקידום נוער בשנתיים האחרונות כ־130 בני נוער, מתוכם הסתיים הטיפול בכ־50 בני נוער, עם גיוסם לצה"ל או השתלבותם במסגרות עבודה / לימודים סדירות, ואבחון שיפור במערכת היחסים במשפחה, בסביבה החברתית או שיפור בתפקוד אישי ומצב נפשי של המתבגרים.

עליית ערך:

לאחר ההרחבות והשיפוצים עלה ערכן של הדירות בשכונות השיקום פי כמה מערכן הקודם. במרבית המקרים קיבל הדייר, שהשקיע סכום קטן יחסית ברכישת הדירה והרחבתה, נכס שערכו גדול פי 5 עד פי 8 מהערך הראשוני ערב השיקום, ופי 3 עד פי 4 לאחר קיזוז השקעתו ברכישה ובהרחבה.

להלן מספר דוגמאות לשינוי במחירי דירות ערב השיקום וכיום (בדולרים):

שכונת הדירה	גודל הדירה לפני הרחבה	תאריך רכישת הדירה	ערך הרכישה מעמידר	ערך כיום לדירה חדשה לפני הרחבה	השקעת הדייר בהרחבה (כולל הלוואות המדינה)	מחיר הדירה כיום	רווח ללא הרחבות	רווח לאחר הרחבה
שכונת האסבסטונים	34 מ"ר אסבסטון	28.6.82	10,400	38,000	25,000	80,000–90,000	27,600	34,600
החנונה 75	54 מ"ר	2/83	10,500	25,000	10,000	50,000	14,500	29,500
עצמאות 43	48 מ"ר	3/83	11,700	30,000	12,000	50,000	18,300	26,300

שטיח אדום לא נפרש לרגלי נדיה פרידקובה, מאז הגישה בקשה לעזוב את ברה"מ החדירו לגופה סמים, האכילה בכוח דרך שפופרות, עינוה והעבירוה לבית־חולים פסיכיאטרי. וזה עוד לא הכל. לבסוף הגיעה ארצה. סיפורה של אסירת ציון אמיצה

מאת שרה בן הלל

צילום: בועז לניר

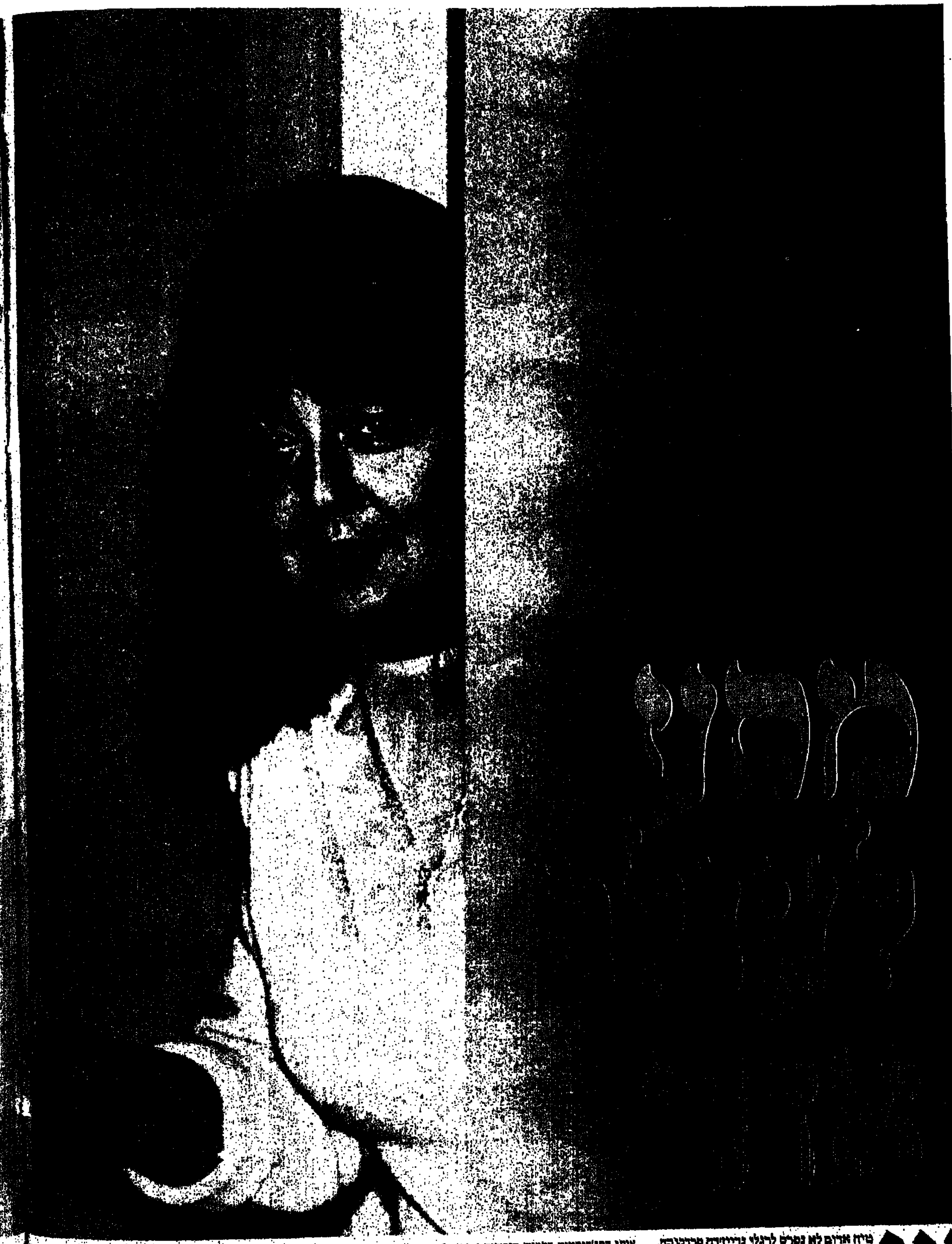

שטיח אדום לא נפרש לרגלי נדיה פרידקובה, בבואה לארץ לפני כחצי שנה. טקס מרואי לא נערך לכבוד שזותה אסירת ציון ומסורבת עלייה מאז 1978. נדיה, השמקה לישראל מקבוצה של 12 עולים מבוריתיים, כעוד אחת מ־170,000 היהודים שהגיעו משם מתחילת שנות ה־70. בבית ברודצקי, רחוק מאור הזרקורים, היא עדיין מלקטת את פצעי תקופת המאסר ושהותה בבתי־חולים פסיכיאטריים. קשה לה להאמין שהיא נמצאת בארץ חופשית.

„באחד עשר הימים הראשונים של שביתת הרעב לא יצאתי מבית, השתי ברע וגם הרגשתי שלא בראי. ב־4 בינואר 1984 — ש.ב) אמרתי לצאת לקנות מים מינרליים. בחדר המדרגות חכמו אותי הקג'ביסטים בלבוש חובשים ורופא..." מספרת נדיה במכתב לחברתה.

היתה זו עוד חטיפה במסכת החטיפות והאישפוזים שנכפו עליה מ־1983.

נדיה, (40), בלשנית ומדענית, בת למשפחת אינטלקטואלים, החליטה לבקש לעלות לישראל ב־1978. בעבור כשנה נתקלה בסירוב שלטונות ברה"מ. „סיווג ביטחוני" נאמר לה וסיבתו, אביה הפרופסור העוסק בתחום ביטחוני רגיש. אבל נדיה, שלא היה לה קשר עם אב זה מגיל שנתיים, סרבה לקבל את רוע הגזירה.

מאז הגישה את בקשתה לעזוב את ברה"מ, פוטרה ממקום עבודתה ועסקה בעבודות מזדמנות. שוב ושוב הגישה בקשות להיתר יציאה ומשנואשה פתחה בשביתות רעב. כל שביתה גררה אותה לאשפוז בבית־חולים. שם, במסווה של דאגה, הזריקו לה סמים והאכילה בכוח דרך שפופרת. באחד ממכתביה מספרת נדיה איך חטפו אותה אנשי הק.ג.ב. בתחנת הרכבת, לאחר יום שבו בילתה עם חבריה ביער ליד לנינגרד, עיר מגוריה. שבה לביתה במצב רוח מרומם. השירים העבריים שלמדה באותו יום השיבו לה תקווה. כל זה התנפץ בשעת לילה מאוחרת.

אנשי הק.ג.ב הובילו אותה לתחנת המשטרה, שם שהתה משך שעות בין עבריינים ושיכורים, עינו אותה והעבירוה לבית־חולים פסיכיאטרי. לא הותר לה לטלפן לידידיה כדי למסור להם [illegible] נעלמה והרופאים בקונסיליום הבוקר הבהירו לה כי הוטל עליהם לקבוע אם היא בריאה בנפשה.

„אם אינך בריאה, צריך לטפל בך. כיוון שאת מבקשת אישור (לצאת מן המדינה) ואינך נסוגה מכך, זאת התנהגות בלתי מקובלת לאדם בריא, לפי הסטנדרטים שלנו. פירוש הדבר שאת חולה". נדיה לא יכלה להשלים עם המחשבה שעליה לוותר על היציאה מברה"מ. משמעות הוויתור על המאבק היתה לגביה מוות עצמי. פירושו היה מוות רוחני. [illegible] וההתעללות הבלתי פוסקת נתפשה בתודעתה כשבירה. [illegible] לאחר מספר ימים של „טיפול" בשיטות כימיות, נשלחה לביתה.

זריקות שגורמות להזיות

חגרוע מכל התרגש עליה בינואר 84, בשעה שיצאה לקנות מים מינרליים. אשפוזה זו, שהיתה האחרונה, והארוכה, נמשכה למשך חמישה חודשים והיווה חלק מתקופת המאסר שריצתה. בבית־החולים מס' 9 של האיזור הפטרוגרדי, גררו אותה המטפלים בכוח לחדר הקבלה. שם החדירו בה חומרים שכתוצאה מהם הפסיקו הגפיים לתפקד. הפשיטו אותה בכוח והשליכו אותה עם צרור חפציה הדל למחלקת הריאנמציה. היא מחלקת הטיפולים המיוחדים. שם, לאחר ארבע זריקות נוספות, אבדה הכרתה. ימים ארוכים חזרו על הטיפול ובשעות שהיתה ערה ומעורפלת, לא הסכימו אנשי הק.ג.ב, ששמרו עליה כל הזמן, לאפשר לה לטלפן אל מכריה. העינויים הפיזיים היו מלווים בהקנטות ובמעשים מגונים. כשחזרה ואמרה להם כי כל רצונה לצאת מארצם, הכבידו ידם והזריקו לה זריקות נרקוטיות לא מדוללות.

„אין הזיות רעות מאלה שבאות מהחומר שהם הזריקו לי. זה קטאלאר (ויטמין בלשונם). 4 או 5 פעמים עשו זאת. בכל פעם היתה לי הרגשה שאני בגהינום. גם מפחיד היה להתאושש, לא ראיתי ולא הרגשתי שום דבר עוד כשלושה ימים והתהלכתי בלי ביטחון... שכבתי כמתה, הלם איום ונורא היכה אותי. הבנתי כל דבר. ברור היה לי למה קוראים לזה הנרקומנים „מסע לעולם אחר" אבל אותי זה הפחיד נורא. למחרת שוב הזריקו לי את החומר ושוב חזר הסיוט. איבדתי שליטה על עיני ורגלי... איך אתאר לך, יקירתי, את הזוועה שפקדה אותי מהקטלאר הזה!" ממשיכה נדיה ומספרת במכתב לחברתה. „תביני, אין כלום — לא זמן ולא אישיות, אין אדם נפרד משאינו אדם, יש פחד חייתי, צורות מאיימות נוראות, צבעוניות, נעות, ואני — אינני וכל אשר אינני — גם הוא איננו. הכל ביחד ואין להבין מה העיקר... רפלקס ההתמצאות רוצה לפעול ולא יכול. הצבעים וגם הצלילים מאיימים, הבינות משהו! בקיצור — גהינום, אבל גהינום נצחי. כיוון שהוא נעדר כל מושג של זמן..."

באותה שנה, נערך משפטה של נדיה. האשימו אותה בטפילות. העבירו אותה לבית הסוהר המקומי ומשם לעונש עבודה [illegible] באיזור ארחנגלסק. משך שנתיים נותקה נדיה מהעולם וכשיצאה משם היתה שבר כלי. בתקופת המאסר ריצתה חודשים רבים בצינוק. במקום הזה, צר המידות, ישבה מכווצת בחשיכה, יחפה וכמעט עירומה. עכברים וחולדות טיפסו עליה לא פעם ואוכל כמעט שלא בא אל פיה. לקראת תום תקופת המאסר הלאו אותה שוב בצינוק למשך 15 יום. ניסו למוטט אותה, ואיימו כי יאריכו את תקופת מאסרה בשלוש שנים נוספות, כי ההתנהגות לא היתה [illegible] רצונם. העלו גם את האפשרות שתאושפז שוב בבית חולים פסיכיאטרי.

נדיה ישבה בצינוק וביקשו [illegible] ושאלו אותה: „נו, נדיה, עדיין לא [illegible]"

„אין לי כל כוונה להתנהג, [illegible] שלכם" ענתה נדיה.

„אף אחד לא עוזר לך שם בחוץ, [illegible] [illegible]

בתחילת שנות ה־80, אספה רשימות של אנשים שנפגעו מהמשטר הסובייטי והעבירה אותן, באמצעות אנשים במערב, לוועידה למען זכויות האדם שהתקיימה בספרד.

למעשה מסוג זה היה דרוש אומץ רב. אנשים רבים, אליהם פנתה סירבו לתת לה פרטים על הצרה בה נפגעו, מחשש מן יבולע להם, כי המאבק למען עלייה לישראל, פחות מסוכן מהמאבק בתוך [illegible] הסובייטי. הק.ג.ב. עקב זמן רב אחרי נדיה. אנשיו ידעו שיש לה קשרים רבים עם אנשים במערב. נדיה לא התערבה במאבק היהודי היא לא למדה עברית ולא היתה פעילה בתנועה למען העלייה. היא שיתפה איתה פעולה רק בקטע הנוגע לזכויות האדם.

על רקע זה אפשר אולי להבין את הניכור בו נתקבלה נדיה בהגיעה ארצה. יהודי ברה"מ שעלו לארץ, נחלקים בדעותיהם ואינם מהווים מיקשה אחת. נדיה לא היתה שייכת לאף אחת מהקבוצות הללו.

חיים אינגלסברג (גליאון), נמנה על המעטים שהתעניינו בגורלה וניסו לעלות על עקבותיה בתקופה ששוחררה מבית הסוהר. „ידענו שהיא הבחורה היחידה שנאסרה בעשור האחרון. היא האישה היחידה ברשימה המעודכנת של אסירי ציון. ידענו שריצתה תקופת מאסר עם עבודת כפייה ולא הבנו למה יוצאי ברה"מ בארץ לא נאבקים למענה. אולי היו שחשבו כי לא תעלה לישראל? היו שאמרו בגלוי, לי ולאחרים, שלא כדאי לנהל את המאבק הזה, לאור הבעיה הנוספת שלה. ספקות אם צריך להיאבק למען כל יהודי... לי היה ברור, שצריך קודם כל להציל כל יהודי שרוצה לצאת משם ואחר־כך לעסוק בספקולציות הנוגע לעלייתו. לא היה לי ספק שצריך לעזור לנדיה, קודם כל חייבים להוציא אותה משם, להושיע אותה מסבל הזה."

המאבק תלוי בקשורים

חיים לא יכול היה לשאת את המאבק לבדו. [illegible] שלוש צעירי [illegible] לאינטרנציונל הסוציאליסטי הצעיר, לא נעשה הרבה. לא עלו כאן למענה על כריקות. במועצה הציבורית למען יהודי ברית המועצות היא נחרה כשור אחד ברשימת המסורבים, [illegible] יהודי שיקנו. הם אף ניסו [illegible] מספר ימים לפני צאתה את ברה"מ. הם אלה [illegible] אחר השתלשלות האירועים. אלי לנדאו, מהמועצה הציבורית, אומר כי עיקר המאבק תלוי בקשרים של האדם. מי שיש לו בארץ קרובי משפחה או חברים טובים בעלי יכולת השפעה בחו"ל, יכול להרים מאבק כזה. לרוב מסורבי העלייה אין תנאים כפי שהיו לשצ'רנסקי, ביגון, אידה נודל ודומיהם, והם נאלצים להמתין עד ששלטונות ברה"מ יתרצו ויתנו לאדם לצאת.

על אף כל אלה נדיה מצאה עצמה במטוס המוביל אותה לישראל. בשדה התעופה קיבלו את פני קבוצת העולים מספר אנשים העוסקים בקליטה. השר ארנס בא לקבל את נרישה גישים, אסיר ציון אף הוא. חיים א., כנציג המועצה למען יהודי ברה"מ, עם סימה שוויצר מגבעת־עוז, ערכו לשניים מסיבת עיתונאים מאולתרת וצנועה. נדיה הופנתה למרכז הקליטה בבית ברודצקי שם היא מנסה לבנות חיים חדשים.

חדר צנוע וקטן. מעט רהיטים ישנים שנאספו בעזרת סימה. ספלים שאינם תואמים זה לזה, מפה שהובאה מגבעת־עוז וטלוויזיה מכוסה. זה עולמה החדש של נדיה. חתולה, הנפש היחידה לה היא דואגת כיום, מתרוצצת בין הכיסאות וחומקת מדי פעם כשהדלת נפתחת.

„כיום היא לגמרי שונה," מספר אחד ממכריה, „בימים הראשונים לבואה כשטיילתי איתה ברחוב, ברמת אביב, כל רחש הכי קטן הקפיץ אותה. כלב נובח נשמע באוזניה ככלב משטרה. שריקה מעבר לרחוב, כסימן של אנשי הק.ג.ב. האורבים לה. טריקת דלת במקום מרוחק, או צפירת מכונית, הקפיצו אותה למקום מסתור. היום היא רגועה יותר."

אולי נדיה רגועה כמעט, אך העצבנות עדיין ניכרת בה. מדי פעם קופצת ממקומה. [illegible]

[illegible]

האם את מרגישה שאת מתחילה [illegible]

קשה להגר גם לאיש שנמצא במצב אישי טוב, כשיש לו משפחה. במצב שלי זה קשה מאוד. אני לא נוכה לשום דבר. אני תשושה. אין בי כוח איזו. בנוסף לכך לא קל בישראל למצוא עבודה ולהתאקלם. יש אנשים שמנסים לעזור לי, אבל אני לא מאמינה שזה יעזור. פגשתי אנשים שבברה"מ היו מלאי אנרגיה בזמן המאבק, כמו משפחת סחרב. מה לאחר שלושה חודשי קליטה נהיו מיואשים. לא רצו להיות כאן יותר וקשה היה להם להגר לארה"ב. כמובן שאני מרגישה כאן חופשייה. אני יודעת שגם אם אומר דברים שאני חושבת, לא איענש. אני פוגשת מעט מדי ישראלים. סימה באה הרבה פעמים אבל היא סוציאליסטית, קיבוצניקית. זה נורא. והיא אומרת בעברית. קשה לי מה זה כמו ברוסיה. פגשתי שם רופאה רוסיה שעברה באותה שיטה כמו שם. צועקת על החולים. זה לא מוצא חן בעיני. מלבד זה טיילתי קצת בארץ, לכל פינה שהגעתי גיליתי שהיא יפהפייה, בגליל, בירושלים ובקיבוצים.

ואם יש לך חלום קטן, לחיים טובים יותר ומאושרים?

אין לי חלומות. אני לא חושבת במושגים כאלה. אני סבורה שלא לי לחשוב על העתיד ולחלום על משהו. החזוה כמו שהוא נראה לי. עכשיו אני מנסה למצוא עבודה ולהתרענן במקצועי. אני לא חיה באשליות ולא סבורה שאוכל להקים שוב משפחה. (נדיה היתה נשואה בעבר. ש.ב.) אני באמת עייפה. אני אפילו לא יכולה לדמיין לעצמי שאני כבר חופשייה. לא אוכל לשאת את המחשבה שמישהו ישאל אותי לאן אני הולכת. הדברים עדיין רודפים אותי. לכן לא אוכל להיות עם מי שמצפה לתת לו דין וחשבון. טוב יותר שאשאר לבד בפינתי השקטה, כך אני מעדיפה. לא, אינני מאושרת, ובבראה גם לא אהיה. זה הטבע שלי. אני מעדיפה לשמור על יכולת ההסתכלות הריאלית, הפרודוקטיבית, שלי, כי אני יודעת שלא כדאי להיות שבורים בעניין של משאלות לגן מיוחלים.

עם כל הביקורת שיש לנדיה כיום והקשיים בהם היא נתקלת, נראה לחיים א. כי ישראל היא המקום המתאים ביותר לשיקומה של נדיה. אם תיקלט ויהיה לה טוב, היא יכולה להיות מקור תקווה בעתיד ועידוד טובה למען עניינים של יהודי ברה"מ. הוא רואה בה אישה אינטליגנטית ובודדה. „צריך למצוא לה בית חם, כדי שתחזור למצבה הטבעי. היא זקוקה לשטח פעולה בעולם ואנשים שיעודדו אותה לחיות. היא אשה מיוחדת, הזקוקה לחיים יהודיים עם כר פעולה רחב. אם תיתקל במפרידה קטנה, לא יהיה לה טוב." ■

ד"ש מהפזורה הפלסטינית

עודד ליבשיץ נסע אל ספינת המגורשים. הוא נפגש שם עם רבים מאנשי אש"ף ואוהדים מכל חלקי העולם. הוא מביא עימו רשמים

כתב וצילם עודד ליפשיץ

ח"כ תאופיק אבו־זיאד – בהפגנת הזדהות עם הפלסטינים באתונה, שתי מדינות לשני עמים.

מימין: לטיף דורי, משמאל: אברם הניה, עיתונאי, מגורש. פגישה של מכרים ותיקים.

מכונית התופת בלימסול, שקיפדה את פתיל חייהם של שלושה קצינים בכירים באש"ף, גרמה למתח רב בין אנשי הביטחון של אש"ף ב"לורדוס ביץ' הוטל" שבלרנקה הסמוכה. אלה הופקדו על שלומם וביטחונם של אנשי המשלחת הישראלית שהמתינו במלון לבואה של ספינת המגורשים, כדי לעלות על הספינה ולהזדהות עם זכותם של המגורשים לשוב למולדתם.

עתה, אחרי הפיצוץ, געשו רגשות הזעם והנקם בקרב הפלסטינים בקפריסין. היחס לחברי המשלחת מצד אנשי אש"ף ומנהיגיו באי לא השתנה במלוא הנימה: הקשרים היו חמים ולבביים כמקודם, אך היו חששות שקיצוניים מחזית הסירוב ינסו לפגוע במשלחת, הן כדי לנקום והן כדי לפגוע באש"ף: להראות לעולם שישראלים שבאו למבצע שבחסותו נפגעים.

כך או כך — תרגילי האבטחה היו גולמניים ובלתי יעילים: רק אחרי 24 שעות נטשה המשלחת את המלון בו הפגינה נוכחות בולטת במשך חמישה ימים, במפגש מתמיד עם התקשורת הקפריסאית והבינלאומית. בדרך ל"מחבוא" נעשו ניסיונות התחמקות מצחיקים: נסיעה בכיוון נגדי, המשך בדרכים עוקפות. ה"יעד" — כך הסתבר, היה "פילוקסנה", מלון ידוע בלב ניקוסיה, שעה לאחר שהגענו, "בסודיות גמורה", כבר הסתובב במלון איש שגרירות ישראל ושאל על המשלחת...

"ניקוסיה היא כפר קטן שבו כולם יודעים הכל על כולם" הסבירה למחרת עיתונאית יוגוסלבית לידיד במשלחת...

לאש"ף היו סיבות טובות לשמור על המשלחת: במבצע הספינה, לעיני זרקורי התקשורת העולמית, לא היה מה שישווה בערכו לשני ח"כים מישראל, תאופיק זיאד וצ'רלי ביטון מחד"ש, וללטיף דורי, עורך "דיאלוג", כתב עת של הוועד לדיאלוג ישראלי פלסטיני ושאר חברי המשלחת, ארבעה־עשר איש בהתחלה, עשרים בסוף.

היתה זו עוד סיטואציה, כמעט בלתי אפשרית, ביחסים הנפתלים, יחסי קירבה ועימות, שבין ישראלים לפלסטינים. אש"ף נתפס בעיני ישראלים רבים כסכנה ממשית לקיומם. כאן הוא איבטח ישראלים... מעבר לאינטרס הפוליטי, הפלסטינים, בקפריסין ואתונה, ממש אהבו את המשלחת וחשו קירבה רבה לשוחרי השלום שבאו מהארץ עליה הם חולמים, כדי לתמוך בהם, קירבה של אנשים היודעים את המראה והריח של ירושלים, רמאללה ותל אביב וגם את טעם הפלפל והפיתה בנצרת ואום אל־פחם ומהו ריח הגשם בארץ ישראל, הלוא היא פלסטין. אחד הביטויים לקירבה זו היה [illegible] והחפיפה, גם על ענייני פנים באש"ף. אחד המגורשים אומר לנו, בהלצה, שהוא מוכן לעלות לספינת "השיבה" רק בתנאי [illegible]

להגיד אחר־כך שמסר את נפשו למען המהפכה הפלסטינית..."

ערב לפני הפיצוץ הקטלני בניקוסיה, יושבים בחבורה ומספרים בדיחות מקבריות: "כמה פלסטינים שבויים אפשר לקבל אם יחטפו את גדעון כפירוד" שואל אחד הפלסטינים, ומתחיל דיון משותף ער, פלסטינים וישראלים, בכל האפשרויות: 30? 212? ואולי אף אחד בישראל לא ירצה להחליף אותו! הוא מ"יש גבול". המסקנה המשותפת היא שעבור ממשלת ישראל — סמל מילואים מתבגר ושמאלן זה לא סחורה... למחרת, אחרי הפיצוץ, הבדיחה שוב לא נראתה מצחיקה.

היתה במשלחת תחושה של "אנחנו" — הישראלים והפלסטינים, ו"הם" כל השאר, עיתונאים, תומכים מארצות אחרות, אפילו ערבים ממדינות ערב.

היה קשר בלתי אמצעי, במפגשים רשמיים ואישיים, בכל שעה, בכל מקום. חברים במשלחת נפגשו עם מאות פלסטינים: עיתונאים וסופרים, אנשי ביטחון ונהגים, מגורשים, חברי המועצה הלאומית של אש"ף והוועד הפועל שלו, מוסד מקביל לממשלה, דוברים, שגרירי אש"ף באתונה וניקוסיה.

ויש עוד סיבה לקירבה: האכזבה מבגידת העולם הערבי בפלסטינים קירבה אותם לישראלים: למרות הדיכוי והכיבוש, קל להם יותר להבין שאויביהם הישראלים מתנכלים להם, מאשר את העובדה שמלבד מס שפתיים ותרומות ממדינות הנפט, מדינות ערב השונות מפקירות אותם לגורלם. ביוון, שם אוהדים אותם, הם מרגישים בנוח, ובדיחה פלסטינית מרירה אומרת שיוון היא הארץ הערבית היחידה שמוכנה לסייע למאבקם...

ניסיונות הדיכוי הם מקור לעוצמה

במסיבת עתונאים של אש"ף, עבדול רחמן ג'אלה, המציג עצמו כסגן יו"ר הליגה של הארצות המוסלמיות, אינדונזי על פי תווי פניו, נואם נאום נמלץ על הסיוע של הליגה הזו לעם הפלסטיני במרוצת השנים. "אם כך," שואל אחד העיתונאים, "איך קרה ש־45 מדינות מוסלמיות החברות, לדבריך, בליגה הזו, לא הצליחו להעמיד לרשות אש"ף אוניה בה יפליגו המגורשים לישראל?" "הן לא מכירות בישראל, ולכן אינן שולחות ספינה לנמליה", משיב מר ג'אלה בכובד ראש, ונדהם לשמוע כיצד קהל העיתונאים באולם פורץ בצחוק לגלגני.

מה שנועד להיות הפלגה המגנטית, הסך לטיול של משלחת שלום ישראלית. תחילה בעזרת אש"ף בקפריסין — בירת הפזורות הפלסטיניות, שהתמקמה שם משום שאינה יכולה להנות [illegible] גלות בבירה ערבית [illegible] אחר כך [illegible]

המשלחת לאתונה, אליה נקבצו כל המי ומי של הפזורה הפלסטינית, מלבד אבו־עמר, ערפאת עצמו, שגם אתו היה לחברים במשלחת קשר מתמיד, ישיר ועקיף, בטלפון ובאמצעים אחרים.

למשלחת היה מסר ברור לפלסטינים: יש בישראל רבים התומכים במאבק הפלסטיני לחירות ומכירים בזכותם למדינה פלסטינית בצד ישראל, שגם לה אותה זכות לשלום וביטחון.

קראתי לכתבה ד"ש מהפזורה הפלסטינית, ולא במקרה: המסר שקיבלה המשלחת מאש"ף, כדי שתעביר אותו לעם בישראל, הוא שהפלסטינים דורשים שלום ומדינה פלסטינית בשטחים ומוכנים, כדרכם, להעניק הכרה ושלום לישראל, ואפילו לבנות יחסי קירבה ושיתוף פעולה בין מדינת ישראל לפלסטין. הם דורשים מאתנו שלום והכרה בעצמאותם, הם אינם כורעים על ברכיהם בתחינה. יש לפלסטינים בפזורה תחושת עצמה: ההתקוממות בשטחים מעודדת אותם, והניסיונות הכושלים של ישראל לדכא באלימות את ההתקוממות הזו רק העניקו להם תמיכה בינלאומית, בממדים שלא חלמו עליהם לפני חודשים ספורים.

[illegible] תחושות הכוח והגאווה לא סחררו את ראשם: הם עדיין מוכנים לשלום. אם תדחה ישראל את ידם המושטת, הם מאיימים במלחמה ועימות, גם בנשק, ואפילו בנשק אטומי... אנחנו לא מבקשים טובות, הם אומרים לנו, השלום הוא אינטרס של שני הצדדים, וטוב שכך: אינטרס משותף עדיף על עשיית טובות...

הצטרפתי למסע כעיתונאי, אם כי לא מטעם "על־המשמר", אלא כעתונאי פרטי, ולא כחבר משלחת. אישית, אני חושב שהספינה היא נשק מוצלח, שמיקד במשך שבועות ארוכים תשומת לב עולמית לשיגעונם של הפלסטינים. אני גם מאמין, שגירוש אנשים ממולדתם הוא עונש נורא ולא חוקי. וזכות המגורשים לחזור, נושא שזכות ישראל לשפוט ולענוש את אותם מגורשים שבית המשפט בישראל יוכיח את אשמתם. אבל — זהו מבצע פלסטיני, לא מבצע משותף דו־צדדי, ישראלי ופלסטיני, כמו מפגש השלום ברומניה, בו השתתפתי כחבר במשלחת הישראלית, או מפגשי השלום שבאו בעקבותיו בבודפשט וג'נבה. לא ראיתי טעם לקחת חלק במבצע של הפלסטינים, אם כי אני מכבד את שיקוליהם של אלה שכן השתתפו בו.

...ות פלסטיניות מגישות פרחים לישראלים, ... קפריסין.

כעיתונאי הנלווה למשלחת יצאתי נשכר: הייתי נוכח בכל הפגישות והדיונים, כולל אלה שנסגרו בפני עיתונאים אחרים, כולל כוכבי התקשורת העולמית.

נציגת אקסודוס של 47

אם דנים בכוכבי תקשורת, הבה נזכיר כוכב זוהר מזה במשלחת הישראלית: מרים אליגזי. דווקא היא, נמוכת קומה, צנועה ונחבאת אל הכלים, היתה לכוכב לשעתו: ניצולת שואה, שאביה, אמה ואחיותיה, נספו ביוגוסלביה והונגריה, שעפילה באקסודוס, ההיא, מ־47'. די היה בביוגרפיה הזו כדי לגרום לאנשי אש"ף ולעיתונאים לעוט עליה כדבורים על צוף פרחים. אבל היה בה משהו שמעבר לביוגרפיה: הכנות והנעימות, החום, השלמות הפנימית וההומור הדק. כל אלה ממש קרנו ממנה.

את אימון הכושר הראשון עברה אתי: ראיון, בעת היציאה, בנמל התעופה בן־גוריון. אחר כך בא מבול המלים והצילומים והזרקורים. היא לא השוותה בין השואה לטרגדיה הפלסטינית. רק אמרה שהיא באה להזדהות עם הפליטים והמגורשים. פליטות וגירוש מהמולדת הם תמיד דבר נורא, ביחוד למי שחווה על בשרו את מוראות הגלות והפליטות.

כשהכל תם ושבנו הביתה, היא נותרה המומה ונרגשת, אך לא מבולבלת. מברק הכותרות והמסכים היא חזרה, באותה צניעות ושלמות פנימית, לזירתה הזולה ועבודתה כסגנית־עורכת ב"זו הדרך", בטאונה העברי של הר"ש.

הכתבה הזו היא רק ד"ש, בלי כל השיר: יקצר המצע מלספר כל מה שעבר על המשלחת בשמונה ימים של מפגשים אינטנסיביים, ויכוחים ועימותים והסכמות רחבות על העיקר. זהו סיפור של מתח ופוליטיקה וסקס. שילוב ידוע. כן, היה גם סקס. אבל לא נספר עליו הפעם. לא אמנה, זוהר לאחר, כל מה שראה ושמע המסקר. אביא לקט מבזקים, קטעי אירועים, קטעי דיאלוגים, שאולי, ביחד, יביאו משהו מהדברים שנאמרו והתחושות, הריגשות והתלו... שמאחורי מה שנאמר. היו דברים ומעשים רבים שנעמו לאוזני המשלחת, והיו גם דברים שצמררו את הגב.

רימה לומדת על אחוות עמים

רימה היא ילדה פלסטינית, בת עשר וחצי, נאה לנוראה ונטוטפות. בת של עיתונאי בקפריסין. כשנחתנו בלרנקה, קיבל את פנינו ראש העיר, ובלובי של המלון המתינה לנו רימה. יחד עם ילדות ונערות פלסטיניות, שנתנו לכל אחד מהישראלים זר פרחים וצעיף, ארוג בדוגמא של כאפיה, ונדיליה בצבעי דגל פלסטין בקצוותיו. יומיים אחר כך, בסעודה בניקוסיה, סיפר לנו אביה שרימה פחדה להגיש את הפרחים. בדמיונה — כל ישראלי מצטייר כמפלצת עם אלה ורובה. היא קיבלה שיעור קצר על ההבדל בין "ישראלי רע" ל"ישראלי טוב".

מזכיר משהו...

השייח סאייח לוחץ ידיים

כשהפעצה האוניה, החליטה המשלחת לטוס לאתונה כדי להיפגש עם המגורשים. יום לפני החזרה לארץ, אחרי אינסוף

המשך בעמוד הבא

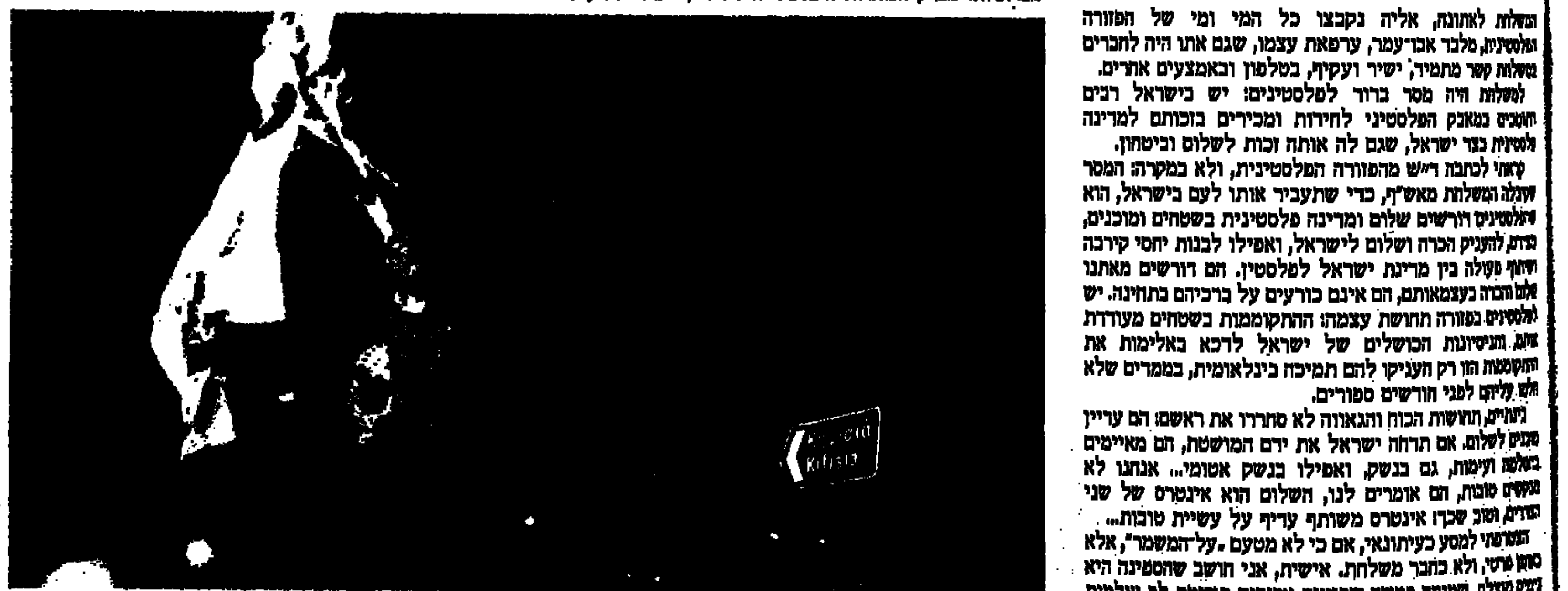

קיצונים שורפים את דגלי ישראל באתונה, צ'רלי ביטון – קמץ לכבות. ערפאת: "מי ששורף – בשבילי אינו פלסטיני".

טוהר הנשק, ונשק אטומי

ראיון עם רג'וב ג'בריל, מארבעת המגורשים האחרונים מישראל, שגורש לפני [illegible] חודש

רג'וב הוא גבר גבוה, חסון ונאה, בן 35 – וכבר [illegible] לשבת בכלא ישראלי 17 שנים, אחרי [illegible] קומנדקר צבאי בחברון. בכלא היה מנהיג [illegible] הביטחוניים. הוא שוחרר בעיסקת חילופי השבויים.

ב"אינטרקונטיננטל" אתונה, שיכנו אותו בחדר גדול כאולם ומפואר כארמון. בשל [illegible] החדר למקום המפגש והאירוח של המשלחת הישראלית [illegible] לי, כעיתונאי, לא נותר אלא לשבת בחדרי [illegible] הדברים.

עכשיו החדר ריק והבר מלא במשקאות [illegible] מסתפק במיץ תפוזים, ועונה לשאלות [illegible] ושלי, בעברית רהוטה.

רבים בישראל מאמינים שהפלסטינים [illegible] את הישראלים לים. מה [illegible] ישראל?

[illegible]

לחיים ביחד: האם נהיה כמו אמריקה וקנדה, או כמו אנגליה ואירלנד: שפכוך דמים אינסופי?

אם נשיג מדינה בהסכם פוליטי בתיאום עם ישראל – כל מה שיחייב – יהיה אפשרי, כולל שיתוף פעולה בכלכלה.

ואם לא?

אז העולם יראה כי צריך להתכונן למלחמה!

עדיין יש סיכוי לשלום. המסר שלי לעם בישראל הוא – שימו קץ להרג בשטחים. ואמרו לשמיר, לרבין ושרון: נא להפסיק; תנו לנו הגדרה עצמית – וזהו זה. אם לא – אין עליה בלי ירידה. [illegible]

[illegible]

המשך מעמוד קודם

מפגשים אישיים, התקיים גם מפגש בין חברים במשלחת ומארגני מבצע האונייה וברדג גבוה: באו מוחמד מילחם, ראש עיריית חלחול לשעבר וכיום חבר הוועד הפועל של אש"ף, וסלימן נג'אב, קומוניסט פלשתיני ותיק, שגורש מהשטחים, וגם הוא חבר הוועד הפועל של אש"ף. בא ד"ר רמזי חורי, מנהל לשכתו של ערפאת, והכומר אליאס חורי, ממכובדי המגורשים, חבר הוועד הפועל. בא הד"ר חנא נאצר, רקטור אוניברסיטת ביר זית.

בא גם השייח' עבדול חמיד א סאייח, יו"ר המועצה הלאומית הפלסטינית, ה„שלמה הלל" שלהם, איש נשוא פנים, במצנפת של כהן דת, בן 82, המגורש הראשון מהשטחים. כבר ב־67' יצא לגלות. למתינותו וניסוחיו הזהירים שמנו לב כבר קודם, כשנאם בהפגנת הסולידריות היוונית עם הפלסטינים ברחובות אתונה, או במסיבת העיתונאים בה הודיעו על ביטול, סליחה, לא ביטול, דחייה לזמן לא ידוע, של מבצע ההפלגה... כשהשייח נכנס למפגש, הוא לחץ ידיים עם ישראלים וגם התחבק והתנשק עם חברים במשלחת. בסוף האירוע אמר לאחר מחברי המשלחת „זו הפעם הראשונה שאני לוחץ ידיים עם ישראלים".

פירוש חופשי לערפאת...

עד כה נמנע ערפאת מלהכריז במפורש בישראל, אם מי ניסוחיו על „קבלת כל החלטות מועצת הביטחון" — כלומר גם 242 המכירה בישראל בגבולות בטוחים ומוכרים, או „זכות כל העמים [illegible] עצמית [illegible] מנהיגי נפתן [illegible] משמעותה החדשה [illegible] של ערפאת בענין ההכרה [illegible] על דבריו במחנה השלום הישראלי אלא גם על חלק מעמיתיו הפלסטיניים.

[illegible] עיתונאי אומר [illegible], מורה, שנון, יפה תואר ונהדר, שבמוניטין ותיק ונאמן הוא. מוריב לידידו כל המפלגות הקומוניסטיות בעולם, כולל המפלגה הקומוניסטית הפלסטינית. הכרה, בלי שום הסתייגות, במדינת ישראל ותביעה למדינה פלסטינית בשטחים לצידה של ישראל. כחבר הוועד הפועל, ממשלת הקואליציה של אש"ף, הוא מחוייב להשתמש בניסוחים הרשמיים שאינם כוללים הכרה מפורשת בישראל. „אבל" הוא אומר, „תאמינו לי: מבחינת התוכן — הניסוח הקומוניסטי והניסוח של אש"ף — זהים".

לגבי המשלחת הישראלית — זו ג'סטה משמעותית ומרחיקת לכת. עמיתיו מהצד הפלסטיני נדהמים, ולאו דווקא משום שאינם מסכימים למה שנאמר: הוא העיז להכניס מלים לפיו של היו"ר אבו־עמר, הלוא הוא ערפאת!

במסיבת עתונאים של אש"ף לציון המבצע, מוחמד מילחם משבח את נציגי התקשורת, את תומכי אש"ף, מציין במיוחד את היהודים שוחרי השלום שבאו לאתונה מכל העולם — ואינו מזכיר במפורש את המשלחת מישראל.

הגיע תור השאלות מקהל העתונאים. —

„מר מילחם", אני שואל, „מה המשמעות והתרומה של המשלחת הישראלית".

התרומה של המשלחת הישראלית ממפלגות שונות, נציגי כוחות השלום הישראליים, היא תרומה עצומה לעם הפלסטיני המתקומם בשטחים. לכוחות האלה, שבאו להזדהות איתנו, יש משמעות רבה, ואנו יודעים את חשיבותם וערכם לעתיד של פלסטין וישראל..."

וכך הלאה, עד שהוא מסיים בתודה ל„סולידריות של אנשים אמיצי־לב אלה, מכוחות השלום הישראליים..."

שעתה השחורה של העתונות הישראלית

מול הכיסוי העצום שנתנה התקשורת הבינלאומית לספינת המגורשים — הכיסוי הישראלי למפגש דל ועלוב.

המעטים שנסעו לשם הרגישו יותר מה שמתאים לתרמית השלילית של אש"ף בעיני הקוראים. היחידה שנמנעה מכך — ענת סרגוסטי, מ„העולם הזה". היה עתונאי שלא נלאה מלהזכיר את מלונות הפאר, ארוחות השפע ושאר הבילויים מהם נהנים בכירי הפלסטינים והמגורשים באתונה. כל מלה שכתב — אמת, ורבים במשלחת משווים את הבזבוזים בצמרת שלהם — לרולצ'ינים... ושאר שליחי הסוכנות שלנו.

השאלה היא שאלה של פרופורציה: בישורת על מלון ב־200־300 דולר ללילה למנהיג פלסטיני ולאורחיו היא במקומה, ביחוד כשבמחנות הפליטים ברצועה משפחות רבות מתקיימות חודש שלם משכר שגובהו כתשלום יומי ב„אינטר־קונטיננטל" — ובימים אלה רבים מבניהן גם מקבלים מכות, בלי תוספת תשלום מיוחדת...

אבל, כשתיאוריו על כל שרימפס שנפל קרבן לשיניו של פלסטיני חוזרים על עצמם מדי יום — זו הגזמה... בעיות הדיכוי והכיבוש, האלימות והעוול עומדות בעינן ומחכות לפתרון, גם אם מנהיגים פלסטינים נכבדים יושבים במלונות דומים לאלה של השר שרון בסיוריו בחו"ל. גם אנחנו נהנים מאירוח ברמה כזו, אבל אחרי ארוחה או שתיים חולפת ההתפעלות מהררי המזון המשובח והמגוון, ומפנה את מקומה לתחושה של גועל: כמו בנשף זלילה רומאי...

מיהו פלסטיני?

מארחנו הרשמי הוא „הוועד היווני למען סולידריות בינלאומית", בו חברות מפלגות מכל חלקי הקשת הפוליטית. ביום בואנו — מתארגנת הפגנה פרו־פלסטינית מטעמם.

הנאומים מבמת ההפגנה — נציגו היווני של הוועד, תאופיק זיאד מישראל, השייח' הפלסטיני א־סייח — מנוסחים באיפוק מירבי. שבעת אלפים איש מתקדמים במצעד לעבר השגרירות הישראלית, קבוצה קטנה של קיצונים פלסטינים שורפת, מול בית השגרירות, דגלים ישראליים. צ'רלי ביטון מסתער להציל את הדגל, יחד עם — עוד סיטואציה שלא תיאמן — קצין הביטחון של אש"ף באתונה.

אחר כך, בלובי של המלון, צ'רלי מאיים להסתייג מכל הפגנה בשל שריפת הדגלים. למרבה הבושה, ישראלים אנטי־ציוניים ויהודים מתומכי ההפלגה — משסעים אותו ומצדיקים את שריפת הדגלים. „כמו ששרפו דגלים אמריקניים בוושינגטון בעת מלחמת וייטנאם", אומרת ישראלית לצידנו.

בדיון פנימי במשלחת אין מי שמצדיק את שריפת הדגל: אולי זה סתם מוט עם בד, אומר מישהו, אבל מי ששרף — התכוון לפגוע

במסיבת עיתונאים [illegible]

מימין: שייח' א־סאייח, יו"ר המועצה הלאומית הפלסטינית. בגיל 82 לחץ לראשונה יד של ישראלי. איליה חורי, ח"כ תאופיק זיאד.

בישראל — וגם במשלחת השלום. לא תיתכן שריפת דגלי ישראל בהפגנה שבה שותפים נציגי כוחות השלום בישראל.

מסכמים: המשלחת תוציא גילוי דעת המגנה בחריפות את שריפת דגלי ישראל. גם בין הפלסטינים חברי אש"ף ויכוח דומה על הדגל: יש ביניהם המבקרים את הרגישות המופרזת לכבוד הדגל הישראלי, כשברמאללה ועזה שוברים ידיים והורגים אנשים, הם טוענים, אין מקום לרגישות מופרזת לכבודם של דגלים.

יאסר ערפאת — פותר את הבעיה בשיחת טלפון בעלת תוכן מדהים: „מי ששרף את דגלי ישראל באתונה" אומר היו"ר, „איננו פלסטיני בעיני"

הקרב על הציונות

באולם הוועידות של מלון „מילוקסנה" בניקוסיה נאספים כמאתיים סופרים ועיתונאים, רובם ככולם פלסטינים, אך גם עיתונאים מארצות ערב, לוב וסוריה. מלבד אנשי אש"ף, באים גם אנשי קבוצות הסירוב הפלסטיניות. אפילו הם אינם יכולים לעמוד בפיתוי שבמפגש עם משלחת שלום ישראלית.

מפגש כזה עוד לא היה, אומרים לנו אחר כך מארחינו.

אחד מאותם סרבנים קיצוניים, משורר פלסטיני ידוע, ראסם אל־מודהון, תוקף את הציונות: עם המפלגות הציוניות, אי אפשר להגיע לשלום, הן מחרחרות מלחמה ושואפות לכיבושים מעצם טבען. דוברי המשלחת יוצאים למתקפת נגד, ושוב בשורות מלוכדות: לטיף דורי מזכיר לנאספים שבהפגנת המאה אלף של „שלום עכשיו" בתל־אביב, לפני כמה שבועות, רוב המפגינים היו ציוניים, וכך גם בהפגנות אחרות ופעולות מחאה שונות. תמר גוז'נסקי מחד"ש מצהירה שאינה ציונית, אך תומכת בשיתוף פעולה עם ציונים שוחרי שלום. „זו לא טקטיקה ומניפה" טוענת תמר, „זו אסטרטגיה קבועה". לטיף דורי מדגיש שיש מפלגות ציוניות קטנות, שהן ימניות ופשיסטיות, יש מפלגות ימין ומרכז, ויש מפלגות ציוניות מתקדמות: מפ"ם ור"ץ. ואז הוא שולף את הגימיק שהכין: ציטוט החלטות שהתקבלו במושב ה־18 וה־19 של המועצה הלאומית הפלסטינית. במקום הנוסח הקודם, שתמך רק בשיתוף פעולה עם כוחות ישראליים אנטי־ציוניים, באה החלטה חדשה, לפיה אש"ף ישתף פעולה עם הכוחות הדמוקרטיים בישראל — ההגדרה האנטי־ציונית נפלה!

מי לא מרוצה מערפאת?

„היום אני לא אוהב את ערפאת", אומר לי עיתונאי פלסטיני צעיר המסיע אותנו במכוניתו, ביום הפיצוץ שקטל את בכירי אש"ף בלימסול. הוא נוהג במהירות מטורפת. נדמה לנו שהנהיגה שלו מסוכנת יותר מכל מזימות אבו־ג'יהאד ורומי העלולים להתנקש בנו. הוא מנסה להרגיע אותנו בסיפור על ערפאת: פעם ראה שהנהג מסיע אותו במהירות של 140 קמ"ש. „סע" הרעים ערפאת בקולו על הנהג, „אתה לא יודע שאני ממהר? שיש לי הרבה עבודה?"

ניסינו לברר מדוע הוא אינו אוהב את ערפאת באותו יום. הוא הסביר שערפאת אוסר על לוחמי אש"ף לפגוע בישראלים שבקפריסין. „יכולנו להרוג את כל אנשי השגרירות הישראלית כאן, אחד לאחד, אנחנו מכירים את כולם, את המכוניות והבתים שלהם. אנו מכירים את אנשי ,המוסד', גם את אלה שלא באים אף פעם לשגרירות ו,עובדים' בחברות שונות שהקימו כביכול לפעילותם. אפשר לשים להם פצצות, קטנות כמו סיגר, שיפוצצו את מכוניותיהם, אבל ערפאת לא מרשה".

אני, עם צמרמורת קרה בעורף, משיב לו שערפאת צודק: עובדה שחודשיים של התקוממות עממית שבה לא נהרגו אפילו חייל צה"ל, שיפרו את התדמית הפלסטינית יותר מעשר שנות טרור נגד אזרחים.

מעשה באשה אפגנית

יש דברים גרועים יותר, אומר לי פרנצ'יסקו, צלם בכיר בעיתונות האיטלקית, כשאנו דנים בדיכוי ובהתקוממות בשטחים. הוא היה כאן. הוא צילם.

והוא כבר ראה הכל: היה בלבנון, היה גם באפגניסטן. שם הצטרף לקבוצות מורדים. פעם, הוא מספר, היה חסר מזון. כשביקש לאכול משהו, הביאו לו משהו מוזר ולא מוגדר. הוא שאל מה זה והסבירו לו שזהו השאר, זהו גם אפרודיסיאק, מאכל המגביר את התאווה.

„ואז זה אותו נותנים לי אחרי חודשיים בלי אשה?" שאל. יש בעיה, הבינו המארחים, והציעו פתרון: במרחק לא גדול שוכן כפר, התומך בממשלה. פעם צריך יהיה להרוג את כולם, אז אפשר לעשות את זה מיד, ולהשאיר בחיים אשה יפה אחת, לפרנצ'סקו.

וזאת לי, אומר פרנצ'סקו, אם הייתי מסכים — הם היו [illegible]

בחזרה אל עשן הצמיגים

יום שישי, 19.2.88, נוחתים בלוד. באולם הנוסעים מחכה כהנא, עם כמה מתומכיו. לא מפגין, לא מניף סיסמאות, לא שולח בנו את בריוניו.

אני עובר לידו, אחרון בקבוצה, ומספיק לשמוע את אחד מחסידיו: „הרב כהנא הרב כהנא" הוא צועק, „למה שלא נשחט את האש"פיסטים האלה, אחד אחד, כאן במקום?"

„לא צריך," עונה כהנא, „מספיק שנעלה אותם למטוס, שיחזרו למקום ממנו באו!"

את האוטובוס מתל־אביב לקיבוץ כבר איחרתי. את קטע הדרך הראשון אני עושה באוטובוס מספר 300, לאשקלון: „אוטובוס המתכלים". אחר־כך אני מגיע לביתי, שמחלונו נשקפים עמודי העשן, כשברצועה מציתים צמיגים. עד מתי?

אני חוזר עם תחושה שכדי לעשות שלום עם רוב הפלסטינים שפגשתי וראיינתי, דרושים חמישה ימים וחצי שעה:

● חצי שעה כדי לסגור, בראשי־פרקים, את הסכם השלום, על בסיס שתי מדינות לשני עמים, עם הסדרי המעבר והביטחון שיבטיחו את שלום ישראל בתקופת הביניים, עד שהשלום יתבסס ויתיצב.

● חמישה ימים דרושים לעורכי הדין של שני הצדדים, כדי שינסחו את ההסכמה שהושגה בהסכם רשמי ממונחים משפטיים הולמים, על פי החוק הבינלאומי. וזו החלום. כמה שנים יחלפו בחצות עד שיתגשמו?

שעת תה

חיה יוסף

עוד ביקרה אצלי ומצאה בתיקה הגדול איזה חוברת. אמרה: אולי זה יעניין אותך, והשאירה לי אותה ויש לי רושם שהיא לא ידעה איזה אוצר קטן מסרה לידי. החוברת „שעת תה" של חברת ויסוצקי, עיצוב יפהפה, סיפורים מעניינים, מה זה תה, מאין בא, המיתוס סביב התה, ההיסטוריה שלו וכמובן שפע של מרשמים. אני יכולה לתת לכם רק טיפ־טיפה מן היופי הזה אבל, אולי תוכלו לקבל אותה מן החברה?

בדף הראשון אפשר ללמוד משהו מתורתו של הפילוסוף לי־צ'י־לאי שחי במאה ה־8 לפנה"ס. שלושה הם המשחיתים את עולמנו:

ניזון הנוער בשל חינוך רע, ריכוי האמנות בשל ביקורת בלתי הוגנת, ובזבוז תה טוב בשל הכנתו המרושלת.

והנה כמה מרשמים:

תה גולן

המצרכים: (ל־4 כוסות)

2 כוסות תה שחורי חלוט כהלכה.

2 כוסות מיץ תפוזים טבעי.

1 תפוח עץ קטן (חרמון או דלישס מוזהב) פרוס לפרוסות דקות.

מקל קינמון באורך 4 סנטימטר או ½ כפית קינמון טחון.

4 כפות דבש או ממתיק מלאכותי.

אופן ההכנה:

לסיר בגודל מתאים יוצקים את התה, מיץ התפוזים, הקינמון והדבש (ממתיק מלאכותי מוסיפים רק בסוף). מחממים עד כמעט רתיחה. מניחים בספלים פרוסות תפוחי עץ, יוצקים עליהם את התה החם ומגישים.

פונץ' מתובל

חמצרכים: (ל־10 כוסות).

6 כפיות תה שחורי (או שקיקים)

2 כוסות מים רותחים.

$1\frac{1}{2}$ בקבוקי יין אדום יבש.

6 כפות סוכר.

מקל קינמון באורך 6 ס"מ או 3 כפיות קינמון.

רצועות קליפה (החלק הצהוב בלבד) מלימון אחד.

תפוז אחר, עם הקליפה, פרוס לפרוסות דקיקות.

אופן ההכנה:

בתיון, חולטים את עלי התה ב־2 כוסות מים רותחים ומניחים להחלט 5 דקות. בינתיים, בסיר בגודל מתאים שמים את כל שאר המצרכים, פרט לפרוסות התפוז, מחממים עד כמעט רתיחה, מקטינים את האש ומניחים להתבשל (מבלי שירתח) כ־10 דקות, יוצקים את התה, מוסיפים את פרוסות התפוז, מניחים להתחמם עוד דקה או שתיים, מוזגים לכוסות ומגישים.

תה מתובל בציפורן

המצרכים:

תה שחורי בטעם המועדף עליך

2־1 גרגרי ציפורן לכל כוס ממתיק

אופן ההכנה:

שמים בתיון את עלי התה (או שקיק תה) ואת גרגרי הציפורן, יוצקים מים רותחים, מניחים להחלט 5 דקות ומוזגים. ממתיקים לפי הטעם. אפשר גם לחלוט בכוס מנה אישית יחידה.

שוקי זיקרי לא צריך פרסומת

ספר צמרת

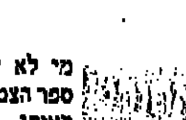

מי לא שמע עליו, על ספר הצמרת שוקי זיקרי? ראיתי אותו בפעולה, בתצוגת תסרוקות שהתקיימה במלון הילטון בתל־אביב שהיתה באמת משהו מיוחד, וחשבתי למה שלא אלך למספרה המהוללת שלו וגם אני (אולי) אצא עם תספורת משגעת? הקו היה תפוס, תפוס תפוס, עד שהצלחתי לקבל תשובה. ביקשתי תור לתספורת אצל שוקי ובאריכות הובטח לי תור ל... 10 במאי. זה לא צחוק, זאת האמת, מי שרוצה להסתפר אצל שוקי צריך להזמין תור, שלושה חודשים מראש. ואם כך, האיש צריך להיות משהו מיוחד, חשבתי, וביקשתי לראיין אותו, והיה כדאי. שוקי, בן 27, נבוך קומה, מתולתל בעל פני מלאך מהייך, סיפר: משפחתי עלתה לפני 11 שנה ממרוקו, האב, סוחר ברים, האם וארבע ילדים שלושה בנים ובת. התיישבנו בחולון ובישראל נולדו עוד שני ילדים.

שוקי, הבן השני, כבר היה בן 16 כשעלו ארצה. הוא התקבל לתיכון אורט בחולון וגמר את לימודיו במגמת אלקטרוניקה. קרוב משפחה הציעה לשוקי לנסות את מזלו דווקא בספרות, ולקח אותו אל חברו, ספר ידוע, שניהל בישראל את סניף אלכסנדר, (ספר צרפתי אשר חולש על 300 מספרות בכל רחבי העולם), אחרי שלושה חודשים, בהם חפף מאות ראשים, החליט שוקי: זהו זה. מקצוע זה מוצא חן בעיני. אני אלמד אצל המורה הטוב יותר. לקח את הפציו ועבר לשנתיים לפריס למספרתו של, ג'ין לואי דוד. „בית ספר טוב יותר לא יכולתי למצוא", הוא אומר.

שוקי חזר לישראל והצטרף למספרתו של אלכסנדר. שש שנים עבר שם עד שהחליט שהגיעה העת לפתוח מספרה לעצמו. הצטרף אליו אחיו מייק, שלדברי שוקי הוא גאון פיננסי ומנהל את העסקים. מצאו מקום רחב ידיים בצפון תל־אביב, ועיצבו אותו בשחור לבן, שש יחידות עבודה, כיסאות נוחים, מראות ומקום למכשירי עבודה. עובדים 14 ספרים וכל הכיסאות תפוסים ולמרות זאת אין תחושה של דוחק.

זה בוודאי נשמע כמו „כתבת פירסומת", אך הם לא זקוקים לכך אין להם יחצ"ניים וגם לא פרסום בעיתונות, והם קוצרים הצלחה. שוקי חושב שיותר משליטה במקצוע, חשוב היחס ללקוחות. הוא משוחח עם כל לקוחה חדשה, רוצה לדעת איפה היא עובדת כי הרי אי אפשר לעצב תספורת זהה לעורכת דין ולמארחת בכועדון לילה. קריינית רצף בטלוויזיה לא יכולה להיראות כמו דוגמנית וספורטאית זקוקה לתספורת יפה ונוחה, שונה מזאת של אשת חברה. התספורת צריכה להיות כזאת שכל אשה תוכל להסתרק ולהיראות טוב בכוחות עצמה.

שני האחים, אינם נשואים, מייק הספיק ואומר: אפילו אין לנו זמן לחשוב על נישואין. לכל אחד מהם דירה משלו. הם מתחילים את יום העבודה בשעה 10 בבוקר ולא גומרים לפני 10. הם זקוקים לכידור, אבל יום שישי ושבת הם קודש להורים. כל המשפחה מתאספת סביב שולחנה של אמא. אבא מברך והם לא עוזבים את הבית עד ההבדלה. זה באמת משהו־משהו.

האם אלוהים שלכם מרשה את זה?

מה לא!

אני מכירה אותו היטב. אך מה שמרגיז, מעליב, מקומם ומזכיר לי ילדותי בגרמניה הוא שאיני יכולה לספר מי הוא, מאין בא ואיפה הוא עובד ובטח לא להזכיר את שמו. הגענו לדרגה הכי נבוכה שבן־אדם יכול להגיע: פחד. אני מפחדת ש„יעשו" לו משהו, שיפגעו בו ואולי אפילו במשפחתו, מפני שסיפר את האמת.

ולמה אסור לנקוב בשמו? כי הוא ערבי. ולא סתם ערבי שהתפלל לציון ונפקה הגרוע ביותר אפילו יכול לפנות לבג"צ, לדבר עם עיתונאים או אפילו להופיע בטלוויזיה. הוא, הערבי שלי, מסתר, הוא יליד המקום, לא יודע בית אחר, ילדיו נולדו באותו מקום והוריו כבר קבורים בבית הקברות של המקום. והוא, כמו אינטליגנט, דובר עברית ואנגלית ושומר על חוקי התה. אינו שותה אלכוהול, אינו מעשן ולא אוכל בשר חזיר. אשתו יולדת כל שנה ילד ולא לובשת שמלות מודרניות, רק שמלות ארוכות של נשי המקום. היום פגשתי אותו, אחרי שבועיים, אמר: מה שלומך, עניתי טוב, אבל למה אתה כל כך רציני ובכל כך ועייף והוא התיישב על גדר הבית, הסמיל את עיניו ושתק זמן רב.

ידעתי שעלי לחכות בסבלנות כי הוא לא ידבר עד שיעלה הסיפור מליבו. ואז שמעתי מה קרה במעגה: „משהו נורא עושים לנו. עד עכשיו יכולנו להסתדר. אם... לא הסתובבנו בחוץ בשעות של עוצר ואם לא החזקנו אלות או אבנים בידיים... יכולנו לשוב הביתה בשלום. כאשר סגרנו את הדלות במפתח כי החיילים דופקים אם הדלת באמת סגורה, לא פגעו בנו. אבל כבר במה לילות מסתובבת רוח רעה ברחובות הצרים שלנו. בין שתיים לארבע בלילה מגיעים לשכונה, מוציאים את כל הגברים מגיל 15 עד 40 מן הבתים, מביאים אותם לשדה ושם מכים אותם בשיניים ועל פרקי הידיים עד שהם נשברים. אחר כך אומרים להם: „תחזרו לביתכם... תגידי לי, גברת, האם אלוהים שלכם מרשה דברים כאלה?"

כך שאל אותי הערבי שלי בפתחות הוא רק רוצה לבוא הביתה אחרי יום עבודה, לחבק את ילדיו, לאכול ולשכב עם אשתו בסיטה שהיא רק מורת על הרצפה, ואני אפילו לא יכולה להביט בעיניו ואסור לי לנקוב בשמו. כי אני גם בת כמותה.

שנה לאגודת יד ביד

מלה טובה

בדיוק לפני שנה קמה האגודה יד ביד, הקרן להצלת חיי אדם. בראש האגודה עומדת שלי חושן אשה משקיעה את זמנה, מרצה, כשרונה הפיננסי וקשריה הרבים עם כל המי ומי בארץ ובחוץ לארץ, לאיסוף תרומות, וכן להעברתם לחו"ל של אלה הזקוקים לניתוח מיוחד שאי אפשר לעשותו בישראל.

במשך שנה אחת הצליחו שלי וקומץ של כ־100 מתנדבים לשלוח 60 חולים (וביניהם הרבה ילדים) להשתלות לב, כבד וניתוחים מסובכים. ניתוח כזה דורש השקעה של כ־100,000 דולר וכמעט אין חולה שסכום כזה עומד לרשותו. קופות החולים והממשלה דיקות ואילו לא פנתה אגודת יד ביד אל ועדי העובדים או מקום העבודה בן עבר החולה, בתי הספר, בהם לומדים הילדים הזקוקים לטיפול, או אפילו אל הציבור הרחב, חלק ניכר מן החולים כבר לא היה בין החיים. החודש נשלחו 3 ילדים לניתוחים מסובכים ועוד 4 מחכים לסידור.

שחקני הקומדיה „עד 120" התנדבו לתצגת גאלת צבית חוילי, המקהל זכה לערב מפקס והרגשת סיפוק על שנתנו תרומה (אמנם קטנה) להצלת חיי אדם. וההכנסות הער"ך איפשרו לממן טיפול בילדה אחת.

משחקי קפריסין

ביום אחד בהיר נמאס לכותב שורות אלה המימסד הדתי והחליט לנסוע עם חברתו לקפריסין ולהתחתן שם בנישואין אזרחיים. סיפורו של זוג צעיר בראשית הדרך

מאת משה שדות

פתאום (איזה מתאים חשב על זה לפחות חודשיים) קם בבוקר ואומר לחברתו, אולי נתחתן? והיא קצת מנומנמת, קורי השינה במאבק אחרון עם התעוררות וחששי העולה — משיבה בנשיקה חמה. נו, מה את אומרת, ממשיך הוא... בואי נתחתן, באיזה להתחתן? היא אומרת שואלת. בן זה יופי להתחתן בוא נתחתן!

אבל... יש כאן בעיה קטנה. הוא כבר עבר את כל ייסורי הרבנות. הכל. התחתן, התגרש, עמד מול בית הדין הרבני והיה בטוח שתחת חיפנות הוא נמצא כימי הביניים. הוא לא רוצה אותם בחיים שלו. בשום אופן!

היא... איזה פלא... אותו הדבר... זוכרת את הרבנים מטקס הגירושין שלה, זוכרת את ההשפלה, לא שוכחת וזוכרת הכלו

ברגע זה מיקום הסיפור מקבל משמעות. אם הסיפור היה מתרחש בניו יורק, לדוגמא, היו השניים מתייצבים בהיכל העירייה, חותמים על המסמכים הדרושים, מוכיחים רווקות ותוך זמן קצר מתחתנים. (ממש כמו דויד בן־גוריון) גם בלונדון, פאריז ומרסיי, אפשר להתחתן ככה, רק לא בתל־אביב.

וכך אני מוצא את עצמי עם חברתי, אשתי לעתיד, בטרמינל „סיפרוס אייר", בנמל התעופה בן גוריון, ממתין לטיסה הקצרצרה תל־אביב לרנקה. מטוס קטן, סימפטי, כמו הטיסה לאילת. המטוס עצמו אפילו לא מלא. מתחילים להמריא, גומרים להמריא, מתחילה הנחיתה... נחיתה רכה... לרנקה. נמל התעופה מלא בערבים. על השלטים היעדים המוכרים רק ממפות צבאיות, דמשק, בחריין, צנעה, עולם אחר.

ביציאה מהטרמינל ממתין לנו ג'ורג' קיקנוס. עורך דין מקומי שקיבל עליו בשמחה את הטיפול בענייננו, מגלה בקיאות בלתי רגילה. „טופס מהרבנות ישנו תעודת גירושין מהרבנות אצלכם?"... „רגיל בעניין הזה, לא היה אף פעם בישראל („באמת אני צריך לקפוץ שם פעם") אבל, מכיר את החוק הישראלי המורים לו, עוד כמה מאות או אלפי דולרים בשנה.

נוסעים, קילומטרים של בתי מלון לאורך החוף, טיילת סימפטית מול מרכז העיר הנשקף לים כמו עיר שחיה על הים וצריכה להתנקז אל החוף.

„היום יום ראשון," אומר הקיקנוס שלנו „אז החתונה תהיה ביום שלישי בצהריים."

„כל כך מהר?" אנחנו שואלים.

„ראש העיר הוא חבר אישי שלי" מחזיק קיקנוס. אחר כך יתברר שיש לו עוד הרבה חברים טובים, הרבה מאוד. במשטרה, במשרד הפנים, בחברות ההשכרה למיניהן. טוב שיש הרבה חברים.

יושבים במלון שקיקנוס המליץ עליו. הוא אוסף את הניירות, לוקח 200 פאונד קפריסאי (בערך 600 דולר) לכל הטיפול. „ניפגש ביום שלישי בבוקר במשרדי" — אומר עורך דיננו. נפרדים בלחיצות.

מה שעושה האוזו

יום ראשון בערב, לרנקה. יורדים לטיילת. הרבה מסעדות. אוכלים סופלקי, שותים אוזו, יופי של אוזו. בעל הבית שמח. יש לו היום תיירים מאנגליה, בלגיה ואנחנו. בפנים עומד זמר ושר. שר. שירה של ערבית. זמר מלבנון מחייך לכולם, כולם מחייכים אליו. מלווה אותו כנר מקומי. פתאום הכנר מפסיק לנגן. „למה? למה אתה מפסיק" כולם שואלים.

„למה — כולם כאן טיפשים, שיכורים" הוא מחזיר. אחר כך הוא חוזר לנגן. בעל הבית זורק עוד בשר על חשבוננו, עוד אוזו עם קצת קרח. הדרך למלון הופכת להיות ארוכה ארוכה. האוזו שקוע בגוף ומכביד על הרגליים.

כשהייתי ילד, נסעו השכנים שלי, לקפריסין, לקנות מגהץ ארים. כל השכונה התאספה אצלם בבית לראות את הפלא. אחר כך נסעו עוד שכנים ומצאו שם כל מיני דברי חשמל זולים, אחר כך היתה שם מלחמה. עכשיו, אנחנו כאן, בחלק היווני.

יום שני. נוסעים באוטובוס מלרנקה לניקוסיה. אוטובוס ישן. נוף הררי עם עצי זית, כפרים קטנים, צאן מפוזר, משהו פאסטורלי. יש אוטוסטרדה אחת בקפריסין. בין לימסול לניקוסיה הבירה. האוטובוס נוסע לכיוון האוטוסטרדה. לא עולה עליה. ממשיך בכביש הישן, עוצר בכל כפר וכפר. בסוף ניקוסיה, חנויות מפוארות, יותר מאשר בדיזנגוף או בכיכר המדינה. מזכירות את החנויות בשדרה החמישית בניו־יורק. החומה מרשימה. הולכים לאורכה עד שמגיעים לעוד חומה המפרידה בין השטח התורכי ליווני. חיילי או"ם יושבים בתצפית ושומרים על השקט. ניקוסיה מחולקת. חצי יוונית, וחצי תחת כיבוש תורכי. מזכיר כמה דברים. למה שני עמים לא מסוגלים לחיות יחד?... למה?

נכנסים ל„מוזיאון להתקוממות עממית לאומית", תרגיל היסטוריה. כל מה שהאנגלים לא למדו בפלשתינה עד 1948 — הם לא למדו גם בקפריסין ב־1959. גם פה הם עשו עוצר, חיפשו את אלה שעשו צרות, ירו, ובסוף עזבו את קפריסין. עכשיו הם באים הנה כתיירים.

חוזרים ללרנקה. בדרך סוזן, אשתי העתידית, שואלת: „אם מפ"ם מסיעה אנשים לים בשבת בחינם, כדי לשבור את הטמטום של העצר התחבורתי, למה מפ"ם לא מסיעה אנשים לקפריסין כדי להתחתן?" שאלה טובה. יש לי כבר סיסמה: „סע עם מפ"ם ללימסול ותתחתן שם בגדול!"

עד לילה בלרנקה. לידינו שיכור מקומי, לבוש טוב, תשתה, הוא אומר לי, יופי של אוזו. בעל הבית זורק עוד בשר, עוד סופלקי. מחר מתחתנים, צריך לקום בבוקר, לא להיות חתן שיכור.

מגיע שוטר, מתלונן על הרעש, מקבל קצת בשר, קצת אוזו והתלונות נמלשות. משטרה אנושית. בדרך למלון עוברים ליד עיריית לרנקה. שם בוצע הרצח של הישראלים. זה מלווה אותך לכל מקום. אבל כשאתה טיפה שתוי העברית מתגלגלת בלי פחד.

להתחתן בג'ינס בלי כל הבלגן

שלישי בבוקר. קיקנוס כבר סידר הכל. עכשיו הוא נוסע לניקוסיה, למשרד הפנים שהכל יהיה רשמי. החתונה ב־12 בצהריים.

„צריך להביא משהו?" אני שואל.

קיקנוס צוחק. „כל מה שאתם רוצים: וידאו, מצלמות, טבעת, אבל רשמית לא צריך שום דבר."

יושבים על הטיילת בלרנקה, מחכים לקיקנוס שיחזור מניקוסיה ומעבירים הוויות מהחתונות הקודמות שלנו. אני מספר על המיפגשים של ההורים, על הבלגן, על שמלת הכלה, על הטקס שלא הרגשתי בו כלום, הצגה גדולה, בלי משמעות.

סוזן מספרת, על החתונה שלה, במזרח אנגליה, לידס, חליפות בוקר, הקהילה היהודית, הורים, סבתות, דודים, דודות. פתאום היא אומרת לי: „איזה כיף להתחתן ככה וזה בג'ינס בלי כל הבלגן, איזה יופי של הפשטות."

קיקנוס חוזר מניקוסיה. הכל בסדר. נכנסים ללשכת ראש העיר. צריך עדים. את של קיקנוס עד אחד והוד של קיקנוס עד שני. מחזיקים יד ביד. ראש העיר קורא באנגלית. תור החתן לקרוא את תפקידו. אח"כ בא הטקסט של הכלה ואחרי חמש דקות אנחנו נשואים. נשיקה חמה לאשתי החדשה. חותמים על כל הניירות. נייר אחד הולך לשגרירות ישראל בניקוסיה.

אורזים מזוודות הזוג הצעיר עולה אל האוטובוס ללימסול.

לימסול. קילומטרים של בתי מלון, חנויות מפוארות. נהג האוטובוס, מפנה אותנו למלון סימפטי במרכז העיר. יש הנחה, אין כמעט אורחים. עכשיו זה מגרה. עולים לחדר הכלולות שלנו. מתארגנים והולכים לשפת הים, כמו בסרטים. שקיעה יפה, אוניות ברקע, ריח סופלקי ואוזו. לילה יורד על לימסול.

ב־10 בלילה חוזרים למלון. בלובי שלושה אנשים, נראים ערבים. בטלוויזיה רואים איך השגרירות האמריקנית בביירות מתפוצצת. שוב הם פוצצו את השגרירות האמריקנית? האנשים הם פלשתינים. בטלוויזיה מוקרנת קסטת וידאו, מין „מורשת קרבי". פתח משודר בטלוויזיה. מישהו מופיע על המסך והם מצריחים לו נשיקה בלובי. ומתמוגגים כנה וזה זיהו שאנחנו ישראלים. לא נעים. בכל המלון אנחנו והאורחים היחידים. הם שותים הרבה בירה, מעשנים כבר ומתבוננים בוידיאו. לך תסביר להם שאתה „שלום עכשיו", שאתה נגד הכיבוש בשטחים. הם מתבוננים בנו בשטנה.

אסור להראות פחד. לשמור על קור רוח. עולים לחדר בודקים את סידורי הביטחון. לא רציני. [illegible] רק זה חסר לנו. [illegible] חצות. [illegible]

יורדים ללובי, קסטת הווידיאו ממשיכה לרוץ. הם מתבוננים בנו [illegible] של מטירה [illegible]

אני מבקש מסוזן לעלות לחדר ולחזור רק עם הארנק. נשאיר פה את המזוודות ונלך למלון אחר. הם לא יידעו שהסתלקנו. נסמוך על הכבוד הלאומי וגם עלינו.

סוזן עולה לחדר. אני שומר שלא יעלו אחריה. היא חוזרת ואנחנו יוצאים. „אל תביטי לאחור", אני לוחש לה נזכר באברהם ובאשת לוט. תופסים טקסי [illegible] ניתוק מגע. נכנסים למלון אחר. פקידת הקבלה מתבוננת בנו בתמהון מוזר: שני אנשים, בלי מזוודה בלי כלום. כמה חושבת שבאנו [illegible] ויהי לך תסביר לה שזה הלילה הראשון עם אישתך החוקית?

יום רביעי, לימסול. חוזרים למלון הקודם, אוכלים ארוחת בוקר עם הפלשתינים. פנים קשים. שוכרים רכב ועולים להרים. סוזן נוהגת. היא ילידת אנגליה ויודעת לנהוג בצד השמאלי של הכביש. אני לא מעיז. עולים לכיוון טרודוס, אל אתרי הסקי. איזה יופי: פותחים את הרדיו ו... אלכס אנסקי... אלכס אנסקי בקפריסין. קליטה מעולה. נוסעים בין כל הכפרים האקזוטיים ושומעים מהארץ.

מטרודוס נוסעים לפאפוס, לוקחים טרמפ איזהו זוג שוודים. הם כועסים, מחפשים נואש אחר השמש. כן, הם היו בישראל, אבל רק ליומיים, יקר מדי. כשהם שומעים שאנחנו בקפריסין כיוון שבישראל אין נישואין אזרחיים הם לא מאמינים. לך תסביר להם את נבכי הקואליציה המזוקים בארץ שלך. נו לך באמת, תסביר.

מתליקים מההרים לפאפוס. על המדרונות גדלים גפנים. מין הקלאות פרימיטיבית שהביזנות שלנו כבר ויקה מעצמה. הקלאות קשה.

יום חמישי, נוסעים הביתה לתל־אביב. בכניסה לנמל התעופה, שלט גדול, אל תשכח את הפלישה התורכית. לא נשכח. נמל התעופה מלא ערבים. המון טיסות לארצות ערב ואחת לתל־אביב.

בנמל התעופה [illegible] אוספים את המזוודות, הולכים על המסלול הירוק. לידנו צועד אברך [illegible], חוזר מניו־יורק. המכס פותח לו, פותח את המזוודה שלו ומוציא כמויות אדירות של אלקטרוניקה. הוא [illegible] עושה עצמו כלא־מבין והולך אחר המכס. אני אומר לסוזן שאין להם בעיה לעבור על המדינה כי אינם מקבלים את חוקיה. עבורם הם שלטון זר, ואין זו עבירה מוסרית להבריח. סוזן שואלת אותי אם הם לא מאמינים בחוקי המדינה, אז למה המדינה מתרפסת לפניהם?

ולמה אין נישואין אזרחיים בארץ הזאת? ולמה אין קבורה אזרחית בארץ הזאת?

למה אני אחר? לא מגיע בכבוד חוק לטען? נישואים אזרחיים למה?

הביתה לתל־אביב. חמישה ימים בקפריסין. בדרך לדירה עוברים בכיכר מלכי ישראל ליד העירייה. אולי... יוכלו הילדים שלנו להתחתן שם... אם בכלל... ישונה החוק... אם... ■

הפראיירים של העולם!

בין בקבוקי תבערה, פגזי גאז מדמיע, אלות ואבנים נראות מדי פעם מכוניות הצלב־האדום, המנסות להרגיע רוחות, לפשר בין ניצים ולסייע. שיחה עם ראש משלחת הצלב־האדום בישראל פאול גרוסרידר

מאת עודד שלומות

בחוץ משתוללת סערה ואילו במשרד המרווח של נציגות הצלב האדום הבינלאומי בישראל, השוכן בבית אפיה המפואר, חם ויבש. אווירת הזוהר מאופק. נודפת מהחדרים רחבי הידיים והפונקציונליים והבין־לאומיות, ממש מרחפת באוויר. ניגוד מוחץ קיים בין העיסוק ה„נחמרי" בבתי־כלא, עצורים, פצועים מגורשים, שבויים ושאר מרעין בישין, לבין הנינוחות השווייצית שמקרין פאול גרוסריודר (poul grossrieder) ראש משלחת הצלב האדום בישראל, המכהן בתפקידו הנוכחי פחות משנתיים.

פאול, 44, יליד קנטון פריבור במערב שווייץ, למד פילוסופיה בבלגיה והשלים לימודי דוקטורט ביחסים בינלאומיים באוניברסיטת ג'נבה. בין היתר עסק בהוראה ובעיתונאות ושימש נציג הצלב האדום בעירק ובאנגולה והיה ראש הדסק של תת־היבשת הדרום־אפריקנית.

ביחד אתו נמצאים בארץ עוד 23 נציגים בחלוקה הבאה: 6 בתל־אביב במשרד הראשי 11 — בירושלים, במשרד האחראי לגדה המערבית, ו־6 בעזה, לטיפול ברצועה. כל הנציגים הם אזרחים שווייציים, וזה כלל ברזל של הארגון, המעוניין להפגין ניטרליות מכסימלית.

הצוות כולל אנשי מנהלה, מזכירות, עורכי־דין, אחות ולעיתים נמצא ביניהם גם רופא. נוסף לכך פועלים עבורם מספר אזרחים ישראלים בעבודות משרד בתל־אביב ועוד כ־45 עובדים פלסטינים הנמצאים בסניפים הפזורים בעזה, ג'נין, שכם, רמאללה, יריחו, בית־לחם וחברון. פאול מספר שלאחרונה נפתח משרד גם במג'דל שמס בגולן.

הגולן, לצערי, הינו טריטוריה ישראלית לפי חוק הכנסת וכנ"ל מזרח ירושלים. האם אין בהחזקת המשרדים במקומות אלה התערבות פוליטית שמביעה אי־הכרה בסיפוח?

אנחנו ארגון הומניטרי ולא פוליטי. יש לזכור שהסיפוח לא הוכר מעולם על־ידי הקהילייה הבין־לאומית, והמנדט שלנו, לפי אמנת ג'נבה, הוא לפקח על כל השטח שנכבש ב־1967 החשוב ביותר שאנו נמצאים היכן שזקוקים לנו. בגולן, למשל, יש פחות בעיות. יתכן שזה נובע מתוך כך שהאוכלוסיה הנכבשת היא מצומצמת. נדרשנו לטפל בכמה נושאים הומניטריים של איחוד משפחות, זכויות אורח וכו'. לכן אנחנו שם. המשרד הקטנטן שנפתח לפני שבועות מספר אינו יוצא דופן משום שפעלנו בשטח מ־67 ופתיחת הסניף היא טכנית ולא עשינו מזה עסק גדול.

באילו נושאים אתם מטפלים ומהי חלוקת המשאבים?

רוב הפעילות שלנו היא צפייה ובדיקה. שלא כמו אונר"א, סוכנות הסעד והתעסוקה מטעם האו"ם (תקציב של 200 מיליון דולר בשנה — ע.ש.) שדואגת לפרויקטים בשטח, תפקידנו, בתוקף המנדט שקיבלנו, להיות „כלב השמירה" של האנשים. לרשותנו תקציב שנתי של 5 מיליון פרנקים שווייצים שמוצאים על משכורות לצוות (השווייצים מקבלים משכורת ברמה שווייצית והמקומיים — ברמה מקומית...) במרכז יש לנו הוצאות לוגיסטיות הקשורות במשרדים, רכבים ואדמיניסטרציה. הצלב האדום דואג לעצורים להספקת עיתונים, משחקים, ציוד ספורט ושאר אמצעים לשיפור תנאי המעצר. צריך להדגיש שאין אנו דואגים באופן ישיר למיתקני כליאה, בתי־חולים, בתי־ספר, מקומות קדושים או הספקת מזון. אנחנו רק מבקרים את המערכת הכובשת כדי להגיע ליתר הומניות מצד שלטון הכיבוש. סיבות הכיבוש אינן מעניינות, וגם לא הדרכים לפתרון הסכסוך ואסור לנו לחרוג מתפקידנו משום שעל כך בנוי האמון הרב הניתן לנו בכל העולם.

האם אתם דואגים רק לעצורים ביטחוניים?

למעשה אנחנו דואגים לכל העצורים הנמצאים בבתי הכלא בשטחים הכבושים. מכיוון שכמעט אין הפרדה בתוך בתי הכלא בין ה„ביטחוניים" ל„רגילים", יוצא שאנחנו דואגים לכולם וזה כלול בפרוטוקול. מלבד זה אנו דואגים לעצורים הפלסטינים הכלואים בתוך ישראל.

אחזור את שאלתי הראשונה: הצלב האדום הבינלאומי אחראי לדרוזי מהגולן או לערבי ממזרח ירושלים, שהם בעלי אזרחות ישראלית ונאסרו על עבירה ביטחונית?

כן, בוודאי. אמרתי שאנחנו לא מכירים בסיפוח. זה נוגד את העמדה הבין־לאומית.

מה בקשר למרדכי ואנונו, או הפליטים האיראניים, שחצו את הירדן והסגירו עצמם לידי ישראל, גם להם אתם דואגים?

זה מחוץ לתפקידנו. אם כי תמיד נשמח לעזור לכל פעילות הומניטרית.

עם אילו גורמים אתם עומדים בקשר שוטף?

בצד הישראלי, בעיקר עם המינהל האזרחי, משרד הביטחון, צה"ל, המשטרה, שירות בתי הסוהר ומשרד החוץ. כ־10 קציני קישור ישראליים „עובדים" בשיתוף איתנו והיחס הינו הוגן וקורקטי.

לא קורה שמסתירים מכם מידע, למשל, על תנאי מעצר?

אני חושב שלא. אמנם איננו מבצעים ביקורי פתע ממש, אלא נותנים התראה של יום או יומיים, לפני ביקור, אבל במידה שקביעות ותדירות הביקורים והביקורות הם גבוהים, אזי לא ניתן „לסדר" אותנו. טוב, אולי ביום הביקור העצירים יקבלו עוד בננה לארוחת הצהריים... אבל רמאות מעבר לכך לא תיתכן, משום שלפי אמנת ג'נבה אנחנו יכולים להיפגש (פאול פותח את קובץ התקנות, משהו כמו פקודות מטכ"ל אצלנו, ומראה לי את הסעיף המדובר) עם העצורים באופן דיסקרטי, בלי נוכחות שוטרים ובמידה שיש בעיות הם ידווחו ושום תוספת מזון חד־פעמית לא תעזור.

אתה מתכוון לאמר שיש בעיות של אוכל או של תנאי כליאה?

אמרתי לך שלא תוציא ממני מלה אחת על התנאים. אני יכול רק לציין שאנו עושים עבודתנו נאמנה ברוח אמנת ג'נבה ולאור המנדט שניתן לנו.

מכל זאת, היית גם בעירק כנציג הצלב האדום. אתה יכול להשוות את תנאי המעצר של שבויים איראניים בעירק לתנאי המעצר של פלסטינים כאן?

כן, הייתי בעירק אבל אסור לי לדבר על התנאים שם.

מה אתם עושים עם הממצאים שלכם מהשטח?

בעיקר כותבים דוחות, קילומטרים של דוחות. אנחנו עובדים בכמה רמות. יש בעיות ומחדלים שניתן לפתור עם האחראי המקומי, אם זה מנהל בית כלא או הפקיד במינהל האזרחי וזה הכי טוב. דברים יותר „בכירים" אנחנו מעבירים הלאה לרשויות המוסמכות, כולל שר הביטחון, ראש המינהל האזרחי ועוד פונקציונרים.

וזה עוזר?

תראה, אי אפשר למדוד את עבודתנו באחוזי הצלחה, אנחנו משתדלים במקסימום ויש הרבה דברים שאכן הצלחנו, אם על־ידי פעילות ואם על־ידי נוכחות.

לי נראה שבסה"כ ממשלת ישראל „שמה עליכם קצוץ". אתה לא מרגיש דון־קישוטי? אין לכם קו אדום? האם תהיה מוכן לפקח ב„אופן הומניטרי" על „גירוש המוני" או „תלייה בכיכרות"?

כן, גם אני שואל את עצמי את השאלה הזאת כל בוקר, אבל היא לא בסמכותי. הנכון הוא שהשלטון הישראלי מפר את האמנה, שהוא עצמו חתום עליה, חדשות לבקרים. לפי אמנת ג'נבה אסור להעניש בעונש קולקטיבי. פיצוץ בתים פוגע בכל המשפחה על מעשה שאחד מבניה עשה, וזה לא מקובל עלינו. גם ההתנחלויות הן בלתי חוקיות לחלוטין ולאחרונה נוכחנו בגירוש הארבעה ב־13 בינואר, שזאת שוב הפרה גסה של האמנה. המקסימום שאנחנו יכולים לעשות במקרים קיצוניים הוא להעביר את האחריות למרכז הבינלאומי שלנו והדרך זאת לתבוע תגובה מ־156 המדינות שחתומות על האמנה. זאת אחריות שלהן לתבוע את עלבונן, הן צריכות להתייצב מאחורי הארגון.

במישור המקומי, במקרים כמו הגירוש המצער, פרסמנו מחאה פומבית בעיתונות (מראה לי את המסמך ושולח את המזכירה לצלם).

בימים טרופים אלה, כיצד אתם מתמודדים עם האירועים הקשים בשטח? מה עמדתכם בנוגע למדיניות „האלה המכסחת"?

ראשית אנחנו משתדלים להפגין נוכחות, להסתובב ולנוע ממקום למקום וזאת משום שאנחנו גורם ממתן ומרגיע, בעיקר כלפי הישראלים. אם, למשל, אני רואה שלושה ישראלים מכים ערבי שכבר שוכב על הכביש, אני יודע שברגע שיראו נציג של הצלב האדום, יחדלו להכות, ללא קשר למה שהוא עשה קודם. אם לא כך יהיה, אני יכול להציג את עצמי ולבקש מהם לחדול, וזה עובד. למרות שהם אינם חייבים לציית לי או לתת לי את פרטיהם.

במקרים שדורשים טיפול אנחנו מדווחים באופן מדויק על אופי האירוע, שעה ומקום מדויקים, כך שהשלטונות יוכלו לבדוק ולחקור. לעיתים יש תשובות ענייניות ודברים זזים בשטח. באירועים קיצוניים של התנגשויות אין לנו כ"כ מה לעשות ולא הייתי רוצה להיכנס ולשפוט את מדיניות הצבא. מובן שטוב יהיה אם ינהג באופן הומני עד כמה שאפשר, אחרת יהיה עלינו לטפל בתוצאות הבלתי הומניות של התנהגות הצבא.

גם הערבים שעובדים עבורכם מעורבים ומרגישים זהות? מי יודע אולי הם, כמו איש הכנסית קטוצי, לא כליבך שומרים על ניטרליות?

העובדים הללו הם בעיקר עובדי אדמיניסטרציה כמו נהגים, וכמעט לא קורה שהם מסתובבים בתפקיד ללא הנציג השווייצי שהוא המוסמך לפעול באופן רשמי.

מונח לפני עיתון ישראלי, „על המשמר" מ־29.1.88. ובו מופיעים נתונים סותרים על מספר ההרוגים, הפצועים והעצורים במהלך המהומות האחרונות. מה הם הנתונים שבידך, ואיך תסביר את ההבדלים?

לא נראה לי שקיימת במקרה זה ממש דיסאינפורמציה, אלא ההבדלים נובעים בעצם משיטת הספירה. הישראלים סופרים את ההרוגים שנפגעו ממש במהלך ההתפרעויות. ומה עם מי שמת מהתקף־לב שעה אחרי שעשו לו חיפוש בבית? או מי שמת מפציעה שבוע אחרי המקרה? אנחנו, מצדנו, הפסקנו לספור, וזה חסר טעם וקשה לבדיקה. בנוגע למספרי העצורים, נושא שדווקא בתוקף תפקידנו ודאגותינו, נראה שלעתים אלה שעצורים למספר שעות אינם נחשבים בספירה הישראלית אך נספרים על־ידי הפלסטינים. באופן גס אציין שמתחילת האירועים ביקרנו בערך 1200 עצורים במחנות הריכוז הגדולים שלשם הם מובאים: אנסר־2 (עזה), טול־כרם, דהריה, פרעה ועתלית. חלק ביקרנו פעמיים, או ניתן לדבר על כ־1000 עצורים. המספרים לאו דווקא חשובים. חשוב העיקרון, וזאת גם הסיבה שעשינו עניין גדול במיוחד מגירוש הארבעה ופחות מהמעצרים.

להוציא את העניינים הבוערים בעת, האם אתם פועלים לאיתור נעדרים והחלפת שבויים?

כמובן שכיום זה נושא שאולי קצת נדחק לצד, אבל לישראל יש 7 נעדרים ממלחמת לבנון עד היום. רק על הנווט יש ידיעות ברורות שהוא בחיים, ולגבי שאר ה־6, לצערי, מצבם לא ידוע ולא הצלחנו לגלות מה עלה בגורלם. מובן שנעשה גם בעניין זה כמיטב יכולתנו.

במידה מסוימת זאת, יש משהו לסיום, שהיית רוצה להדגיש או להוסיף?

כן, הייתי מסביר שוב לציבור הישראלי מדוע אנחנו פועלים, למעשה, בחוסר סימטריה, קרי, למען הפלסטינים ולא למען הישראלים. הצלב־האדום הבינלאומי הוא ארגון הומניטרי העוזר לחלשים, לנמצאים תחת כיבוש ולחסרי ההגנה. צריך להבין את הסיטואציה ולדעת שאם פעם, לדוגמה, ישראל תיכבש על־ידי סוריה אז אנחנו פה נדאג לכם. וזה תפקידנו וכך צריך לראות זאת. סבנה, ממשלתכם הלא חתומה על אמנת ג'נבה, נכון? ■

פאול גרוסרידר – ראש משלחת הצלב־האדום בישראל: „הצלב־האדום הוא ארגון הומניטרי העוזר לחלשים, לנמצאים תחת כיבוש"

אמנות ג'נבה והפרוטוקולים הנספחים להן

התפתחות

1. התחום המכונה לעיתים „המשפט של ג'נבה" נמצא בהתרחבות מתמדת. דינאנט ו„ועד החמישה" פתחו פתח צר שהיה הפרק העוסק בפצועים. פתח זה נדון להתרחבות, שהרי ממש כשם שלפועל יש עניין בהתפתחות ההטבות הסוציאליות ותשלומי הפנסיה שלו, כך יש לחייל ענין בהתפתחותן של אמנות ג'נבה. האין זו למעשה הדרך היחידה לבער כמה מן הסכנות התמורות של המלחמה?

2. וכך טבעי היה שההגנה שכבר ניתנה לאמבולנסים ולבתי־החולים הורחבה גם לשבויי המלחמה. התופעה של אחזקת שבויי מלחמה במשך שנים הופיעה לראשונה במלחמת העולם ה־1. ואז גם התברר הצורך להסדיר את תנאי אחזקתם של השבויים, החיים במחנות, סוגי העבודה שנתן לדרוש מן השבויים וכן האמצעים להשלטת משמעת. כל זה נעשה ב־1929.

3. במלחמת העולם הראשונה התברר גם הצורך בהענקת הגנה לעצירים אזרחיים שלעיתים קרובות גורלם הוא קשה מזה של שבויי המלחמה. גם בנושא זה הכין הוועד הבינלאומי טיוטת הסכם ואולם הממשלות דחו את ההצעה. היתה זו שגיאה חמורה, שכן הקרבנות האומללים שמלאו את מחנות הריכוז במלחמת העולם השניה נשארו חסרי הגנה. רק בחודשים האחרונים של המלחמה לאחר מאמצים שנמשכו ארבע שנים ולא נשאו כל פרי ניתנה לאנשי הצלב האדום גישה למחנות אחדים. ואולם מחנות המוות פקחו את עיני העולם. ועידה דיפלומטית שנתכנסה ב־1949 קבלה סוף סוף נוסח של אמנה חדשה שהוכנה גם היא על ידי הוועד הבינלאומי של הצלב האדום. תקנות מפורטות מגינות עתה על עצירים אזרחיים; הזכויות והחובות של כח כובש מוגדרות בדייקנות; מעשי תגמול וגירושים אסורים.

4. אותה ועידה דיפלומטית גם כתבה מחדש את האמנות הקיימות כך שלמעשה יש עתה בידנו 4 אמנות הנושאות התאריך 12.8.1949.

הצלב־האדום מגנה נפגעים בבירות

א. אמנת ג'נבה להטבת מצבם של פצועים וחולים מבין אנשי הכוחות המזוינים בשדה הקרב.
ב. אמנת ג'נבה להטבת מצבם של פצועים, חולים ונטרפי אניות מבין אנשי הכוחות המזוינים בים.
ג. אמנת ג'נבה בדבר הטיפול בשבויי מלחמה.
ד. אמנת ג'נבה בדבר הגנת אזרחים בימי מלחמה.
אמנות אלו נחתמו עד כה בידי 145 מדינות.

אמנות ג'נבה, הוועד הבינלאומי של הצלב האדום והפרוטוקולים הנספחים

1. ארבע האמנות מעניקות לוועד הבינלאומי של הצלב האדום זכויות רבות וחובות עליהן הוא מבסס את פעולתו. כך למשל נקבע בסעיף 126 לאמנה השלישית כי נציגי הוועד „תהיה להם הרשות ללכת לכל המקומות בהם נמצאים שבויי מלחמה, ביחוד למקומות מעצר, מאסר ועבודה, ותהיה להם גישה לכל הבנינים התפוסים בידי שבויי מלחמה; כמו כן ירשו להם ללכת למקומות שדרכם יוצאים, עוברים או מגיעים שבויי מלחמה מועברים. הם יוכלו לשוחח עם השבויים, ובפרט עם נציגי שבויים שלא במעמד עדים, אם באופן אישי ואם באמצעות מתורגמן."

2. סעיף בנוסח זהה המופיע כסעיף 3 בכל אחת מארבע האמנות קובע מספר כללים מתייחסים למלחמות אזרחים בתוך שטחן של המדינות התקשרות. כאן מעמד הוועד הבינלאומי חלש בהרבה ובסופו של דבר תלויות פעולותיו ברצונן הטוב של הרשויות, שכן סעיף זה קובע רק כי „מוסד הומניטרי חסר פניה כגון הוועד הבינלאומי של הצלב האדום רשאי להציע את שירותיו לבעלי הסכסוך."

3. הנסיון שהצטבר מאז 1949 הראה כי אף שבניסוח ארבע האמנות הושקעו מאמצים רבים, אין בהם כדי לתת מענה לכל הסבל שנגרם כתוצאה מהסכסוכים המזויינים שהתרחשו מאז. לכן, יש צורך להוסיף לאמנות ולפתחן. בין השנים 1974 ו־1977 התכנסה בג'נבה „הוועידה הדיפלומטית לאישורו מחדש ולפיתוחו של המשפט הבינלאומי ההומניטרי החל בסכסוכים מזויינים". הוועידה קבלה מערכת שלמה של עקרונות חדשים שגם הם נוסחו מלכתחילה על ידי הוועד הבינלאומי של הצלב האדום. שני פרוטוקולים התקבלו ב־8.6.1977: הפרוטוקול הראשון העוסק בסכסוכים בינלאומיים והפרוטוקול השני העוסק בסכסוכים שאינם בינלאומיים.

4. הפרוטוקול הראשון משקף התפתחות חיובית בכמה תחומים: חשובות ביותר הן ההוראות המתייחסות להגנת האוכלוסיה האזרחית כנגד תוצאות המלחמה. חשיבות רבה יש גם להרחבת תחולתן של ארבע האמנות והפרוטוקול הראשון באופן שהם מתייחסים עתה גם למאבק כנגד שלטון קולוניאלי. כיבוש זר, משטר גזעני כמובנם במגילת האו"ם, הוראות אחרות משפרות במידה רבה את ההגנה הניתנת ליחידות רפואיות אזרחיות, כלי התחבורה שלהן, מתקניהן ואנשי צוותן. סעיף מיוחד מרחיב את הקטגוריות של לוחמים הזכאים למעמד שבויי מלחמה ואחרים מחזקים את דרכי הפיקוח על קיום המשפט ההומניטרי מאפשרים הסגת מצרכי סעד לאזרחים בזמן מלחמה ואוסרים על שימוש בכלי נשק הגורמים סבל מיותר או פגיעה בלתי מבחינית.

5. הפרוטוקול השני נועד להוסיף ולהרחיב את סעיף 3 המשותף לארבע אמנות ג'נבה מ־1949, סעיף שעד אז היה ההוראה היחידה המתייחסת לסכסוכים שאינם סכסוכים בינלאומיים. בין הוראות הפרוטוקול, כאלה המבטיחות את ההגנה המגיעה ליחידות רפואיות, אנשי צוותן וכלי התחבורה שלהן, וכן מספר הסעיפים הקובעים הגנה טובה יותר לאוכלוסיה האזרחית.

כל יום

3.3.88—26.2.88
מוסף רדיו וטלוויזיה

שישי טלוויזיה

26.2.88

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה
08.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
08.15 קשת וענן, מנות ומתנות (כ).
08.40 מסך לספרות (יסודי) השליט וצלו (כ).
09.00 מוסיקה (ו"ז) שירים לפורים.
09.20 לשון ותקשורת (ג"ה) מיון 1 (כ).
09.45 רחוב סומסום.
10.15 חשבון ו', בין המספרים הרציונ־ליים.
10.40 מדעי הטבע (יסודי) פיל.
11.00 חברה ותרבות (יסודי) קשת וענן, מנות ומתנות (כ).
11.30 אורחות (ו"ט).
12.00 חברה ותרבות (על יסודי) גם אנו שופטים, מים לשניים.
12.30 מוסיקה (העשרה).
13.15 האוניברסיטה הפתוחה: החזיון השקספירי, שיחה עם פיטר ברוק.
13.45 עד כאן, חדשות קול ישראל.
13.50 זהו זה, שידור חוזר (כ).
14.40 ההגרה לבית פורסייט פרק 7.
15.30 מפגשי בראשית, פרשת תצוה.

סידני פואטייה, „המתוף הכושי ב„נחש מי בא לסעוד" (22.15)

שיתוף השבועית של ד"ר ישראל אלדד.
16.00 ערב חדש, מוסף לשבת.
16.30 קיצור החדשות (ערבית).
16.32 תתרה — פרק רביעי.
17.20 לקט שירים (ערבית).
17.30 סרט ערבי.
19.20 על המרקע (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 שבת שלום.
20.15 יומן.
21.15 סיבה למסיבה תכנית בידור.
22.15 סרט קולנוע נחש מי בא לסעוד (ראה הפניה).
23.45 אלפרד היצ'קוק מגיש. שם הפרק: תקרית ככלא קטן.
00.10 פסוקים לשבת. חדשות.

ערוץ 2

18.30 המוצה על נהר פלוס, הפרק הראשון מתוך סדרה דרמטית.
19.00 יצחק קלפטר (צ'רצ'יל) וידידים בהופעה.
19.50 ברברה סטרייסנד אוסף להיטים.
20.15 דרמת טלוויזיה מקורית, סיפורה של באשת.
21.00 אוסף להיטים של להקת ארהא ושירים של מסלס 42 ואלטון ג'ון.

סרט קולנוע „נחש מי בא לסעוד". צעירה זה־נעית, בת למשפחה בורגנית אמידה, חוזרת מהופשה ומודיעה להוריה, כי היא מתעתדת להתחתן עם גבר שחור. ההורים, שהחשיבו עצמם לליברלים, מזועזעים. הד־עובדה כי בחור ליבה הוא רופא מצליח ומשכיל אינה משנה בהרבה את המצב, מה גם שהורי החתן אינם מתלהבים מהרעיון. השחקנים: קתרין הפבורן, ספנסר טרייסי, סידני פואטייה וקתרין הוטון.
שעה — 22.15

שבת טלוויזיה

27.2.88

16.00 גם זו פרנסה.
16.30 קיצור החדשות (ערבית).
16.32 סרט צרפתי — שנותיו האחרונות של ז'אן ז'אק רוסו (ראה הפניה).
18.00 סדרה תיעודית, עולם הכוחות המוזרים. הסדרה בוחנת את הצדדים השונים של תופעות מוזרות, שהמדע לא מצא להן הסבר, כגון: קריאת מחשבות טלפאתיה ועוד בסדרה יובאו דוגמאות לתופעות אלה. שם הפרק: הליכה על אש.
18.30 שבועון טלוויזיה. תכנית העוסקת במגוון אירועים מהעולם (ערבית).
19.00 בידור ערבית, ערב טוב. תכנית בידור המארחת זמרים מן הארץ ומחו"ל. משתתפים: להקת ריקוד מאנגליה, נביל עוואד יחד עם הרקדנית כוכב פרי, יאניס, ארלין, להקת ריקוד כורי אקספרס של ג'קי לוי והזמרת הפרסיה שהלה סרשאר.
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 משפחת קוסבי. שם הפרק: החברה של דניז. מישל, חברה של דניז, פונה לקליף כדי להיוועץ בו בבעייה רפואית עליה היא לא רוצה לדבר עם הוריה.
20.30 בסוף מערב. על המורשת התרבותית של יהדות מרוקו בהשתתפות להקת הבירה הטבעית, ליז מגנס, חבורות זמר ומחול, פייטנים ותזמורת. מנחה: משה בר־יורא.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 ספורט משחק השבת.
22.35 סרט טלוויזיה: שארמה ומעבר לה (ראה הפניה).
23.35 פסוקו של מקום — מבט אל דור

ליז מגנס, ממשתתפי התכנית „בסוף מערב" (20.30)

(דאר).
חדשות.

ערוץ 2

18.30 מתפשי המציאות, סדרת הרפתקאות חדשה. פרק ראשון: שותפים.
19.00 אלוף האלופים, קטעי רודיאו מארה"ב.
19.30 בעירה שלנו, פרק חמישי: מר סמפסון.
20.00 גידי גוב ואוסף שירים של ריי צ'ארלס.
20.30 דרמת מתח, המשחק הקטלני.

סרט צרפתי, „שנותיו האחרונות של ז'אן ז'אק רוסו". דעותיו של רוסו היוו יסוד למהפיכה בחשיבה של בני דורו. בגללן נרדף על ידי האצולה באירופה וגם על ידי הכנסיה. בסוף המאה ה־18, הוא קרא תגר על המוסכמות החברתיות הרווחות בתקופתו ובשל אומץ ליבו שילם את המחיר. הוגים אחרים כמו וולטר מתחו עליו ביקורת בשל דעותיו המוסריות בניהול חייו הפרטיים.
שעה — 16.32

סרט טלוויזיה, „שארמה ומעבר לה". סטפן מעריץ סופר מדע בדיוני המתגורר בביתו שבכפר. במהלך ביקוריו לפגוש בו הוא פוגש בבתו הצעירה, נטשה. הקשר בין השניים מתהדק ומתחבק. האמנם אוהב סטפן את נטשה, או שמא היא רק כלי בידיו כדי להגיע לקרבה עם אביה הסופר? השחקנים: סוזן בורמן, מייקל מלוני, רוברט אורקרט.
שעה — 22.35

ראשון טלוויזיה

28.2.88

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה.
08.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 תלמוד, שניים אוחזין, בעיא 1 (כ).
08.40 מסך לספרות (יסודי) מי אני? (כ).
09.00 אנגלית ו'.
09.20 השעה שלנו, משירי מרים ילן שטקליס (כ).
10.00 שעת כושר.
10.10 אנגלית ז'.
10.30 פרפר נחמד.
11.00 חשבון ה', תיבת נח.
11.15 צרפתית (על יסודי).
11.30 גיאוגרפיה כללית (ה' ו') כפר במאלי.
12.00 ספרות (ו' ט') עץ הרוכרבנים השבור.
12.25 אנגלית ט'.
13.00 אנגלית י'.
13.30 הסטוריה כללית — המהפכה התעשייתית באנגליה.
14.00 עד־כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 האוניברסיטה הפתוחה. 1. צומח וצמחים, צמיחה; 2. אוקינוגרפיה, הים הרוגש.
15.00 גברת פלפלת.
15.10 רחוב סומסום.
15.40 שעת כושר.
15.50 מאתיים שניות למועצת הלול.
16.00 הקוסם מארץ עוץ. פרק 4.
16.20 כך היו חיינו, פרק 2.
16.50 40 עד כאן. מגזין מידע היסטורי, סיפורי רקע ומושגים מ־40 שנות מדינת ישראל.
17.00 ערב חדש, מנחה: דן מרגלית.
17.30 זרבובים, שם הפרק: אוסף הזכוכיות של גב' זהבים.

לוני אנדרסון, במרכז הסדרה „קלי קלות" (23.30)

17.40 המלך ארתור (החלק האחרון).
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 רוצה פתרון (ערבית).
18.45 חידושים והמצאות (ערבית) (ראה הפניה).
19.00 יומן השבוע (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 עד פופ — מגזין לפופ ולבידור מנחים: מיכל ניב ואבריי גלעד.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 לקראת שידור.
21.50 שושלת 74: פטר לוחץ על פאלון לנסות את טעם הקוקאין. טרייסי מחבלת בעבודתה של קריסטל כדי לרכוש את אהדתו של בלייק. קלאוריה מקבלת צרור סיגליות ממישהו.
22.40 מצב הרוח — מגזין דרשבועי לענייני תרבות ואמנות בתכניה משולבים מופעים, ראיונות ושיחות בתחומים אחרים. מנחה: ירון לונדון.
23.30 קלי קלות, שם הפרק: קרוה האביב.
23.55 פסוקו של יום וחדשות הלילה.

ערוץ 2

18.30 קימבה, האריה הלבן.
19.00 האחים, פרק תשעה־עשר: ציפורי סערה.
20.00 מסע אל האמנות והמדרגית, פרק שלישי הסוריאליזם.
21.00 להיטים ברצף, מארונן טריו, פול סיימון.
21.40 להקת שארופסס השייכת למוסיקת העידן החדש.

„חידושים והמצאות". מעבדות בהולנד פיתחו סוג חדש של קופסה שתורה, המאפשרת לא רק טיקה על טיטות, אלא גם אוהדה על דיבוב מקולקל, שיש להחליפו, וכן על תגובותיו של חולים במצבים קשים.
שעה — 18.45

שני טלוויזיה

29.2.88

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה.
08.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
08.15 אורחות (ו' ט') זה תלוי גם בך.
08.40 ראשית קריאה, בלי סודות.
09.00 אנגלית ה'.
09.20 חשבון פשוט ד', דיאגרמות וגרפים (כ).
10.10 אנגלית ז'.
10.30 רגע עם דודלי (כ).
11.00 ערבית מדוברת (ו' ה') כרם (אל) זיתון.
11.15 אנגלית ו'.
11.30 גיאוגרפיה של א"י, פני הארץ, מעלות מעלות (כ).
12.00 אנגלית ח'.
12.25 תלמוד, שניים אוחזין, מי מפחד מארמית (כ).
13.00 גיאוגרפיה כללית (ו' ט') בריטניה הגדולה.
13.30 אנגלית (יא', יב') Hello israel — Mysteries.
13.45 צרפתית (העשרה).
14.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 מגע רועש שקט 2.
14.35 רכבת ההפתעות.
15.00 קשר משפחתי, זווית אברמסון נפגשת בפעם השניה עם משפחות קפטן ויעקובוביץ.
15.40 שעת כושר.
15.50 מאתיים שניות לגחלת.
15.55 גויה, פרק 5. בעיני ראיתי.
16.50 40 עד כאן מידע הסטורי, סיפורי רקע ומושגים מ־40 שנות מדינת ישראל.
17.00 ערב חדש, מנחה. רפי רשף.
17.30 זרבובים.
17.40 הופה היי, שלישית הופה היי.

שירלי באסי, תוכנית בידור עם הזמרת (22.35)

18.15 קטנטן, סרט בהמשכים.
18.25 פסוקו של מקום.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 סקירת תכניות (ערבית).
18.35 ספורט (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 הצפון הדרום (ראה הפניה).
20.50 נקודת חן.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 בשידור חוקר, בתכנית משוחזרים פשעים חמורים, שהמשטרה לא פענ־חה, והציבור נקרא לענות על שאלות ולעזור בפענוחם.
22.35 שירלי באסי. אחת ויחידה. תכנית בידור עם הזמרת הבריטית הידועה שירלי באסי.
23.25 בשידור חוקר, החלק השני.
23.35 פסוקו של יום חדשות הלילה ומוסף הספורט חצי פינה.

ערוץ 2

18.30 עסיפונים.
19.00 אנה קרנינה, פרק עשירי ואחרון.
20.00 דיוקן, הסופר אהרון אפלפלד.
20.30 מוסיקת בלוז.
21.00 אוסף שירים ממצעדי הפזמונים.
21.15 להיטים בביצועם של ליטלסון, ג'ורג' מייקל ומייק ג'אגר.
21.30 אמנים בניו־יורק, ציירים ופסלים.

„הצפון והדרום". פרק 19: ג'ורג' האזארד, מפקד בפועלת הברית נופל בשבי צבא הקונפדרציה. בתוקפת־פרע מנהלים בחוגי הקונפדרציה מכה קשה על צבא הברית. אורי שוכר כלש פרטי עלימת שימצא את מדלן. הוא יולדת בן, במקום המכ־תור שלה ואילו אורי עצמו נפגע מירי של אנשי קמפנו צפוניים ד־מוצא עצמו בבית־חולים שבו דוי־גוליה האזארד משמשת כאחות.
שעה — 20.02

שלישי טלוויזיה

1.3.88

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה.
08.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 חשבון פשוט ד', סימני התחלקות (כ).
08.40 ראשית קריאה, בלי סודות.
09.00 אנגלית ח'.
09.20 חשבון גיאומטריה המרחק (בתרגום לערבית).
10.10 אנגלית ז'.
10.30 רחוב סומסום.
11.00 צרפתית (על יסודי).
11.15 חשבון ה', רוחו של קפטיין פיל.
11.30 גיאוגרפיה של א"י, פני הארץ, מעלות מעלות (כ).
12.00 גיאוגרפיה כללית (ו' ט') בריטניה הגדולה.
12.25 ספרות (על יסודי) המלט, התקופה האליזבטית.
13.00 מוסיקה (על יסודי) העשרה: הופ־הופ.
13.30 מדעי הטבע, האם תכתר הלוטרה.
14.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 סרט קולנוע, סיפורו של החתן.
15.15 להקת סגול כהה להקת הרוק המפורסמת בקונצרט פומבי.
15.40 שעת כושר.
16.00 פרפר נחמד, הידד פורים.
16.25 רובוטריקים.
16.50 40 עד כאן. מידע הסטורי, סיפורי רקע ומושגים מ־40 שנות מדינת ישראל.
17.00 ערב חדש, מנחה: אילנה דיין.
17.30 זנב לחדשות, תכנית מיוחדת לפורים.
18.00 המרובעים, שם הפרק: סטפנוביץ.
18.25 הגיע זמן לשון, אבשלום קור.

ריצ'ארד קילי, בדמות זאב ב„שנה בחיים" (22.20)

לקראת פורים, הגיב האומר דבר בשם אומרו.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 סרט תעודה — „דודו", מנגח תזמורת של כלי הקשה בסנגל מתאר את השפעת המקצבים האפריקניים על המקצבים המודרניים.
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 „1 יותר מדי", התכנית השלישית. מנחה: חנן גולדבלט.
20.30 כלבוטק, מגזין לצרכנות.
21.00 מבט לחדשות.
21.40 מבט שני.
22.20 שנה בחיים (ראה הפניה).
23.05 מסך אישי, אהוד מנור מארח הפעם את חברת הכנסת שלמית אלוני.
23.40 פסוקו של מקום, לקראת פורים מבט אל ברעם; לפי אחת המסורות, בברעם מקום קבורתה של אסתר המלכה. חדשות הלילה.

ערוץ 2

18.30 קימבה, האריה הלבן.
19.00 האחים, פרק 120 חבל מתחת.
20.00 הסרט על דוד ציון בן־שמעון ובנו גבריאל.
21.00 להיטים להיטים עם רוג'ר וויטקר, מייקל ג'קסון ואסתר שמיר.
21.30 מוסיקת נשמה: ג'יימס בראון, בן אי קינג, מקסין נייטינגייל. מנחה הנוכית ליאון אייזיק סקר.

„שנה בחיים", פרק שני: הנאורים לדבר, נמשך שלוי קוי, מזכרת בבלוטה שלותה. ג'ק מארותו והזהר לאחר ששותפו בהמבה ריאו, הוא רחה לקיחת את הולידתו וכשהוא. והוא נשיה בהאורנת דודים.
שעה — 22.20

רביעי טלוויזיה

2.3.88

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה.
09.00 עד כאן חדשות קול ישראל.
09.05 שעת כושר.
09.15 קשת וענן, מנות ומתנות, ההווי והמיתור של חג הפורים: משלוח מנות.
09.40 לכלוכית סרט באנימציה בובות בליווי מוסיקה מקורית.
10.30 משחקי הזמן, משחק שח־מט סימולטני בין שחקנים אנגלים שהמולט כהם הוא נער מחונן ובין אלוף שח רוסי.
11.15 צעד ההנפשה הראשון.
11.35 החלילן מהאמלין, סיפור הילדים.
14.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 האוניברסיטה הפתוחה: 1. בין בדיון לממשות — בכי; 2. מדעי הטבע — גלים עומדים.
15.00 טוב טוב הגמר.
15.25 נגני טורבס הצעירים, בפסנתר אחד.
15.40 שעת כושר.
15.50 מאתיים שניות למבואות ים.
15.55 גברת פלפלת.
16.05 שביל באמצע שביל בצד. טיול הטבע: מערות בית ג'וברין. תוכנית מיוחדת לפורים.
16.20 מיצחים, שעשועון טלוויזיה נושא פרסים.
16.50 40 עד כאן מידע הסטורי, סיפורי רקע ומושגים מ־40 שנות מדינת ישראל.
17.00 ערב חדש, מנחה: רפי רשף.
17.30 קרקס האחים רינגלינג.
18.15 יש לי סיפור: מעשה באוזן המן הגדול מאת לוין קיפניס מגישה סליה שפירא, בהשתתפות פבלו

של ברוקס, בתפקיד כפול בסרט „אוכמים לוהטים" (22.30)

אריאל.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 הקלאות היום, 1. ענף האבוקדו; 2. על תגלית חדשה על שימור פירות וזקשת מפני ריקבונות (ערבית).
19.00 בקו הבריאות, בריאות חניכיים (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 קריאת המגילה, שידור ישיר מכפר עציון.
20.30 בננה ספליט, קטעים מתכניות במצלמה נסתרת של ראלף עבבר.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 המצלמה הנסתרת, 40 שנה לתוכנית האמריקאית. אלן פאנט מגיש מבחר קטעים.
22.30 סרט קולנוע, אוכמים לוהטים (ראה הפניה).
00.05 פסוק של יום, חדשות הלילה.

ערוץ 2

18.30 התחול שמיל, בתכנית לפורים.
19.30 שלושת הליצנים.
20.00 דודו טופז בקטעים מתכניתו בלי חשבון.
20.30 התשבץ האנושי, פרק שני.
21.00 מצלמה נסתרת, לרגל חג הפורים.
21.30 פופורים לנעוי, לקט משוגע של להיטים לנעוים בפוס 2.

סרט קולנוע „אוכמים לוהטים". פארודיה כמו־רבה של מל ברוקס על כל המערבונים למיניהם. כי הקולנוע האמריקאי, של ברוקס עצמו מופיע בתפקיד כפול. מושל מושחת ומנהיג אינדיאני המדבר יידיש שנוטשו. השחקנים נוספים: ג'ין וויילדר, מדלין קאהן וקלווין לוטל.
שעה — 22.30

חמישי טלוויזיה

3.3.88

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה
09.00 עד כאן חדשות קול ישראל.
09.15 פרפר נחמד הידד פורים.
09.40 יום של כיף בגן העיר קומדיה של טעויות ובלבולי זהויות.
10.00 פסטיבל באסטר קיטון.
11.00 פסטיבל פורים פרוריה על פסטיבל זמר.
11.45 מפצח האגוזים בביצוע להקת בלט על הקרח.
14.00 עד כאן חדשות קול ישראל.
14.05 בלי סודות שווא 3.
14.30 קשר משפחתי שידור חוזר מ־29.2.88 (כ).
15.10 רחוב סומסום שיר המגילה.
15.50 מאתיים שניות לדפוס.
15.55 40 עד כאן מידע הסטורי, סיפורי רקע ומושגים מ־40 שנות מדינת ישראל.
16.00 זהירה מגילת פורים במערב הפרוע. מוני מושונוב, גידי גוב ודבל'ה גליקמן משתתפים פעולה עם סי הימן, חוה אלברשטיין, הבטלנים, דורון צפריס, יונתן מילר ועוד.
17.00 ערב חדש מנחה: גדעון רייכר.
17.30 „שמיניות באוויר" שידור מהועדלאידע 88' בחוצות תל־אביב.
18.30 מגזין „למשפחה" (ערבית).
19.00 „מפגש" תכנית דיון בענייני השעה (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 מבט לחדשות.
20.30 פרטים יבואו.
22.15 „סי במזל דו" התכנית הראשונה בסדרה חדשה של שעשועים במוסיקה עם שובבות ומצב רוח. משתתפים: התזמורת הסימפונית

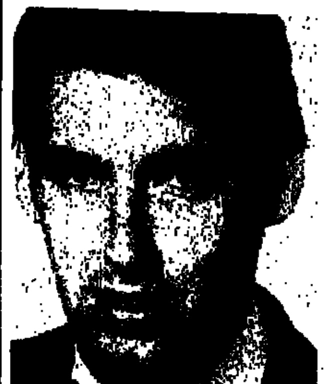

יצחק שטיינר, בסידרת השעשועים החדשה „סי במזל דו" (22.15)

חיפה, בניצוחו של יצחק שטיינר, תזמורת הנוער לכלי נשיפה מעכו, השחקנים טוביה צפיר, אלברט כהן וציפי שביט, החלילנית ברכה קול, המנחה יצחק שמעוני ושלישית שטיינר.
23.00 „מלוק" — שם הפרק: „הפרופסור".
23.45 „הגיע זמן לשון" — של אבשלום קור. חדשות הלילה.

ערוץ 2

18.30 — „שלושת הליצנים".
19.00 „מסע ברומניה" תגיות פורים בקהילה היהודית ברומניה.
19.50 „בקרוב בערוץ 2".
20.00 „שלושת הליצנים".
20.30 „פעם אחת" תכנית בידור לחג הפורים עם בדיחות ומצבים מצחיקים.
21.30 פופורים עברי לקט משוגע של להיטים עבריים בפוס 2.

תכניות טלוויזיה
4.3.88 ליום שישי

בשעה 21.15 „ממגיה", תכנית ראיונות עם מני פאר.

בשעה 22.15 סרט קולנוע „הלבב בגלגל". הגיבורה הקולנועית השלי־שות לסופרת הקלאסי על כוכב גדול שהתרפירוה שלו בירידה. היא מגלה זמרת אלמונית ודוחף ואותה לכוכבות גדולה. אבל הקלוונה משרה עליו דיכאון וגורם. כי הוא מדרדרו עוד יותר. הכוכבים: ברברה סטרייסנד וקריס קריסטופרסון. הסרט הופק בשנת 1976, וזוכה לפרס אוסקר.

תחנות זרות טלוויזיה

המזרח־התיכון טלוויזיה

יום שישי 26.2.88

13.30 מסע בעולם המצויר. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 ילדי החבובות (מצויר). 15.30 סופרבוק (מצויירת). 16.00 שוכני־הסלעים לילדים. 16.30 סרט „מפתח הזמכינה" עם בריאן רונלור. 18.00 אלברט הכבן ותכנית לילדים. 18.30 קשרי משפחה וקומי. 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 פולגאי ומעולה. 21.00 סרט (ערבית). 23.30 מעשיות משפחות (ערבית).

יום שבת 27.2.88

13.30 המשפחה הביונית. 14.00 ימי העמק האבודים (מערבון). 14.30 וורי ודפקר ומציירה. 15.00 עולם החיות. 16.00 פוכבול ומשחקרגמרי. 18.00 אירועי ספורט בעולם. 19.00 כדורגל (אנגלי). 20.00 האבקות. 21.00 סרט „תיק פאראדיי" עם גרגורי פק. 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום ראשון 28.2.88

13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 בעקיות משמחות (ערבית). 15.00 וודול גמדיר (לילדים). 15.30 הבית המעופף ומצויירת. 16.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 16.30 סרט (ערבית). 18.00 משפחת וולטון וסדרה). 19.00 60 דקות (מגזין אקטואליה). 20.00 מופעים קלסיים: אופרה (לילדים). 21.00 סרט „עולמות נפגשים" עם ברברה ראש. 22.30 מעשיות משמחות (ערבית). 23.00 כדורסל אנ.בי.אי.

יום שני 29.2.88

13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 ילדי החבובות (מצוייר). 15.30 סופרבוק ומצויירת. 16.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 16.30 סרט „הלייזר העליונה" עם ג'ינגר רונג'רס. 18.00 ימים מאושרים (סדרה קומית). 18.30 לורן ושירלי (סדרה קומית). 19.00 חדשות בערבית. 19.10 חדשות באנגלית. 20.00 מגנום (בלשי). 21.00 פוטבול וסיבוב ראשון. 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום שלישי 1.3.88

13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 ילדי החבובות (מצויירת). 15.30 הבית המעופף (מצויירת). 16.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 16.30 סרט „כותרת ראשית" עם ג'ק לימון. 18.00 נסיעה בהלל (רומינג). 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 צוות לעניין (פעולה). 21.00 מקגייור וסוכן השאיה. 22.00 זאב בעופף (פעולה). 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום רביעי 2.3.88

13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 ילדי החבובות (מצויירת). 15.30 סופר בוק (מצויירת). 16.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 16.30 סרט „לברפנים" עם בוב הופ. 18.00 תרדו ממני (קומי). 18.30 משפחת קסבל וסדרה). 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 רצח במיסיכת קולמוס. 21.00 מלך הכיתה (סדרה). 21.30 „ביודיאגים ויקבים". 22.00 המשוה ובלש. 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום חמישי 3.3.88

13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 ילדי החבובות (מצויירת). 15.30 הבית המעופף ומצויירת. 16.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 16.30 סרט „יחיו של רמ"" עם רוברט מיצ'ם. 18.00 מאנקי ונבסטר וסדרה. 18.30 עיבורית החיים (קומית). 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 סקיקרי וגבורת קינג (בלשי). 21.00 הדרך לשמים (דרמה). 22.00 „השותפים" ובלשי. 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

הטלוויזיה הירדנית

יום שישי 26.2.88

כל שעת הבוקר תמצית כל השנה. 12.30 כדורגל בינלאומי או ספורט עולמי. 14.30 סרט בורע נרדני מאנגלית. 17.20 זה לא יאמן ואנגלית. ערוץ 41. 17.30 סרט לילדי בצרפתית. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 לקט שירים. 19.30 חדשות בעברית. 19.45 סרטן רוקנבור. 20.30 ההבגדות (קומדיה אמריקנית). 21.10 בנגום כליש שרי. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סלפן קרסט. 23.10 לכמה אבודה זיונם וקומדיה אנגלית.

שבת 27.2.88

13.30 סרטים מצויירים ערק בערוץ 41. 16.30 רחוב סומסום ופרבית, בערוץ 1. 17.10 סרטבסט ובערוץ 41. 17.35 משחקים אולימפים (בערוץ 41). 18.00 העיט וסדרה בצרפתית. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 צנ נשר עם ילרים וקומדיה אמריקנית). 21.10 בידור חיל. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

יום ראשון 28.2.88

13.30 סרטים מצויירים ערק בערוץ 41. 16.10 ועים השרבב ושרץ 41. 16.35 רחוב סומסום (ערוץ 41. 17.05 מגיע ורחוש סקוטוקמוד — רק בערוץ 41. 17.30 עולמו של וולט דיסני ערק בערוץ 41. 18.20 כדורגל בינלאומי ערק בערוץ 41. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 קיסם בינלאומי. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 מארינקינו מוסחר הערץ וקומדיה אנגלית. 21.10 נשר בפטן אבוריקה הלוסה (דוסקומנרית). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 הבבו הסורי (שיתוף פעולה כריות באלולי ודינג).

יום שני 29.2.88

13.30 סרטים מצויירים ערק בערוץ 41. 16.20 מגל ברוכסר ובערוץ 41. 17.00 עבודות של צעירים ובערוץ 41. 17.25 אלילור מויסט ובערוץ 41. 18.00 תוכנית בצרפתית. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 מגוון ספורט בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.10 הם מסכלים בר וקומדיה אנגלית. 21.10 יריד הנבלים באנגלית. 22.00 חדשות באנגלית. 22.20 סרט עלילתי באורך מלא.

יום שלישי 1.3.88

13.30 סרטים מצויירים ערק בערוץ 41. 16.40 רחוב סומסום ובערוץ 41. 17.10 סקירייקבי לילדים, באנגלית, בערוץ 41. 18.00 כדורגל אמריקאי בערוץ 41. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 מון בזה בכית וקומדיה אנגלית. 21.10 הוסכו. 21.10 סלמס מעולם. הטטנבנ — הוספקטרה. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 הפסיכולוגי עמית. 23.10 שלושה בריזה וקומדיה אנגלית.

יום רביעי 2.3.88

13.30 סרטים מצויירים ערק בערוץ 41. 16.45 מתק ורחש הערזו. ערוץ 41. 17.15 אישורגה האנגלית, ערוץ 41. 17.30 שאנו אליזה. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 חדשות בעברית. 19.30 חדשות בצרפתית. 20.30 וצגלו בשכורה. 21.00 האיום הנוסים וסדרה דוקומנטרית אמריקנית. 21.10 שנת של הגולים וסדרה דרמה. 21.35 אלפרד היצ'קוק מגיש. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 שמור על השלום. 22.10 המקטות הפשיים בערוץ 41.

יום חמישי 3.3.88

13.30 סרטים מצויירים ערק בערוץ 41. 16.45 רחוב סומסום. 17.20 עולם המכונות ולילדים, באנגלית, ערוץ 41. 18.00 רחוב סוק הרדשות, 18.30 הרפתקאות הכבה בצרפתית. 19.30 חדשות בצרפתית. 19.00 בעוברית ערוץ 41. 19.45 מגוון ספורט. 20.30 קומדיה אנגלית. 21.10 השטר הזה. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

שישי רדיו

26.2.1987

קול המוסיקה

06.10 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה — ברליוז: הפתיחה המלך ליר קוסון: פואמה אופ. 25 לכנור (פסנתרו) ראבל: התרורה קופרן: סוויטה מס. 11 רביסי: מנחת פאון אריק סאטי: מעללי מרקורי מיוו הסור על הגג.
09.00 קונצרט בוקר טלמן: פתיחה ברה מג'ור הידן: קונצ'רטו לקרן ותז. מס. 2 ברה מג'ור אלברכטסברגר: קונצ'רטו לעוגב בסי במול מג'ור ריניקה: אונדין — סונטה לחליל ופסנתר הונוולף: סרנבה איכלקית ברוקנר. סימפוניה מס. 2 במי מינור קורס ווילי הפי אגר.
11.57 פינת השיר משירי איציק מאנגר.
12.00 מן הסויטה — שבתה חלב: צ'לו יונתן דק: פסנתר ברה מס: סונטה במה מג'ור, אופ 91 גריג: סונטה בלה מינור אופ 36.
13.05 בהאזנה נינוחה רוסיני: הפתיחה לאיטלקיה באלג'יר בליני: סילביה — בלס.
15.00 לקראת שבת בוים: סימפוניה מס. 7 בסי במול מג'ור וברו: קונצ'רטו מס. 2 לקלרנית ותז. ציפי סלייקר: סוויטה ופרידת הארץ קובאי: מתולות גלנטה.
18.00 לבקשתכם ווהן וויליאמס: פנטסיה על נושא של תומס טאליס אלגר. קונצ'רטו לצ'לו ולתזמורת יוהן וויליאמס: סימפונית — ים עפ"י שירים של וולט וויטמן.
18.00 דור הזהב — אמנים גדולים בהקלטות הסטוריות הזמרת קונצ'וטי סופרניה. רוסיני: אריות.

ציפי פליישר, מלחינה, ב„לקראת שבת" (כ' 15.00)

רואטים ורביעייה, מתוך האופרה הספר מסביליה. לה צ'נרנטולה והאיטלקיה באלג'יר פאיזאלה. אריה שיר עם אנגלי ולורבה קליטום.
19.00 מוסיקה קאמרית ובוליק תמישיית כלי קשת במי במול מג'ור, כשומבה שלישיה במי במול מג'ור לפסנתר, קלרנית וצ'לו.
20.05 מוסרת הארץ.
20.27 פינת השיר.
20.30 קונצרט ליל השבת. סטרבינסקי: סוויטה מס. 2 מוצרט. רביעיית כלי מיתר ברה מינור, ובה הפתיחה אבו חסן בטהובן: סימפוניה מס. 8 מנדלסון קונצ'רטו לכנור ותז. במי מינור, ראבל: גספר של הלילה שנברג ליל זוך.
23.00 נוים הבוזק והשיטי רבננם.

רשת א'

07.30 הרדיוא.
08.05 מבשר הסופטים והשתיתונות.
10.05 שרירשה, מולות ושירים.
11.05 היום השישי מגוון למסורת והולכנו.
12.05 משרד יפתיבות.
13.00 חדשות ותכנית באנגלית.
13.30 חדשות ותכנית בצרפתית.
14.05 כראש דעיר מגוון לילדים ולבני נוער.
15.05 קבלת שבת — פרשת תצוה.
16.05 שירים מבית אבא.
17.10 שירים עבריים.
18.05 מוסף רדיו לספרות.
18.05 זמר לשבת.
19.30 שידורים לשליה.
22.05 כי טוב האגרה ניגוהי תפיר בהשתתפות אמנים הלהקה מן הגליל המערבי.
23.05 לורשים המתפלים לזכרי האמני המוזרחי של כל הנסגים.

רשת ב'

07.05 הבוקר זאת.
08.05 כל צבע וחדשות עם יוסי ורבר.
16.10 שירים עבריים.

13.05 בחצי היום, חדשות ופזמונים.
14.05 לראות או לא לראות, יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
15.05 בשמים לשבת, עם יהורם גאון.
16.05 עובר ושב, עם דוד מרגלית.
17.05 מאחורי הכותרות, מגזין לרדיו, לטלוויזיה ולעתונות.
18.05 השבוע שלי, עם העתונאי יוסף לפיד.
19.05 הטור השבועי.
20.05 השושנה פורחת, רומנסות, שירים ופיוטים ממורשת יהדות ספרד.
22.05 הבא נצא במחול.
23.05 בין שישי לשבת בין יצחק לבני לבין הצייר מנשה קדישמן.
00.10 שיר אינו רק מנגינה, שירים עבריים בנושא אחד.

גלי צה"ל

06.05 צליל בוקר.
06.30 פוקחים עין.
07.07 תוספת בוקר, עיתוני סוף שבוע.
08.05 בוקר טוב ישראל.
09.05 בילוי נעים, עם מולי שפירא.
11.05 קולה של אמא, עם אלכס אנסקי.
12.05 סנדלים, שעתיים נעולות עם דורי בן־זאב.
14.05 פסק זמן מוסיקלי.
15.05 הדרן, מחווה לברטולד ברכט. קטעים ממופע סמבי המוקרס לשירים וקטעי תאטרון שכתב ברכט, בביצוע שחקני התאטרון.
16.05 שיר בשקט בשקט.
16.55 אלף פנים, סיפור קצר עם דן שכיר.
17.05 רבעים דיקטנטורים — 1. אמצע החיים — '180' על הגרת ביקצועות ועיסוקים. 2. רני קסירא — טיסת 45 עם פרישתו — אוכר פרעלו בכבצע אוורי קם קום המדינה. 3. לסום על ארבע על נהגי מרוץ בישראל.
18.05 שעה תמימה, עם יצחק רועה.
19.05 בראש צבאי, שיח מפקדים בין הוגנים. והפעם, צבי צפירא משוחח עם אלוף ומילו יונה אפרת שהיה בעבר בפקד חטיבת גולני ואלו"מ נ' בפקד המטיבה כיום.
20.05 לא על הלוף לבדו, שעתיים של מוסיקה ומשחקי רדיו.
22.05 עשן בעיניך, שעתיים של שירים עם גדי לכנה.
00.05 מופע הרדיו והטרנזיסטר של יואב קוטנר.
02.05 לא רוצים לישון.
05.05 צליליל בוקר.

שבת רדיו

27.2.1987

קול המוסיקה

07.11 „שחרית לשבת" — ויואלדי: קונצ'רטו בלה מינור ל־2 כנורות ג'ואלדו: מדריגלים מתוך הספר הרביעי מוצרט: קונצ'רטו ל־2 פסנתרים רביסי: פירלוד ומחול שוברט: סימפוניה מס. 6.
09.00 „החידון המוסיקלי".
10.00 „קונצרט השבת" עם התז. הסימפ. עם רשה"ש מנצח: סר פיטר מקסוול דייויס פ. מקסול דייויס: סימפוניה מס. 2 מוצרט: סימפוניה מס. 41 „יופיטר" פ. מ. דייויס: „חתונה אמריקנית ורויחה" רוסיני: רביעייה בפה מג'ור לכלי נשיפה.
11.57 „פינת השיר" משירי איציק מאנגר
12.00 „במחיצת אמן" ג'ולייין לויד־וובר.
15.05 „קונצרט לצהרי השבת" היידן: סימפוניה מס. 7 „צהרים" בטהובן: שמיניה אופ. 103 שומאן: קונצ'רטו בלה מינור לפסנתר ותז. ברהמס: סימפוניה מס. 4.
15.00 „אינטרלודים" — רצף מוסיקלי.
16.00 „גליק מתיש האופרה" דורצו קלצביג'י ואורפאו תוכנית מס. 3.
17.00 „פגוש את האמן הישראלי" ורה ויירמן: כנור עמנואל קרסובסקי: פסנתר שוסטקוביץ': סונטה אופ. 134 ברהמס: סונטה מס. 2 בלה מג'ור, אופ 10.
18.00 „רדיו דרמה".
19.05 „הקונצרט שלי" עם עמנואל הלפרין.
21.30 „מעל בימת האופרה" פרסל: „דידו ואנאס".

נתנאלה, בהופעה סומבית בתכנית „הדרך" (גל"צ 12.05)

רשת א'

09.05 „עולם המדע".
09.30 „רעת־קול" דואר בעיני מדע.
10.05 „מילים שמנגנות לנצח". "40 שנות מדינה בראי המקאמה של חיים חפר".
11.05 „מושגים": „נגד עצמך" משתתפים: תבובה ברו „על הרגלי שתייה" ד"ר דוד גרין פסיכולוג יוסי אבניר מנהל מרכז גמילה ורחל כת־צבי סופרת „בקרקעית".
12.05 „מישור תעודה": „קרב לכרמל".
13.00 חדשות ותכניות באנגלית
13.30 חדשות ותכניות בצרפתית.
14.06 „בראש צעיר" פינות, שירים וברכות לבקשתכם.
15.05 „שבת אחים": „לאור הוכזונות".
16.00 „רדיודרמה". 1) „שלושה מערכונים לשידור" מאת ריצ'ארד פרבר בימוי ריצ'ארד פרבר. משתתפים: איתן כלום, יוסי יבלנוקה, משה בקר ואהרון אלמוג 2) „שמשונים" — מאת שמואל הופרט בימוי קלאוס לינרסון ושמואל הופרט משתתפים: נסים עזיקרי ושמעון ישראלי.
17.10 „סיפורדיו": „ריח הגויאבות" מאת דוד מלמד מגישה ניסים עזיקרי.
17.40 שירים עבריים.
18.06 „מסביב לעולם בשעה קלה".
18.55 „פינת השיר".
19.05 „אנתולוגיה קטנה לשירה": „ברולה ובאבי", משירת גבריאל פרייל משורר עברי באמריקה בהשתתפות המשורר שלמה לאור.
22.10 „מלווה מלכה".
23.05 „דרכי ארס" עם רחל הלפי.

רשת ב'

07.00 „ומר ומר לך".
08.05 „מי ישר": אגרות, ספורים והומור.
09.05 „רוח קרים", פרות המכירות על־פי ספרו של שלמה הלל עיבוד לשידור: חנן פלר מוסיקה: אלדד לירור בימוי: ניסים קמחי פרק רביעי.
09.53 שירים עבריים.
09.55 עוריה אלון מספר על נוף הארץ.
10.05 יומן השבוע.
11.05 „פרסי־פומבי" חיים קינן משוחח עם ברכה צפירה.
12.05 "40 כול" — שעשועון תחרותי סביב אירועי 40 השנים הראשונות למדינת ישראל עם זאב ענר.
13.05 „אוון קשבת", עם עדנה פאר.
14.06 סקירת שבועונים מן העולם.
14.11 „תשואות ראשונות", מופע תחרותי של אמנים בתחילת דרכם תכנית שניה.
15.05 „ספרים והם חברים": עם רחבעם זאבי.
16.05 עם „בנות הג'ינס".
17.05 „ארץ חמרה".
18.06 „מפיק ודי".
18.30 ממגרש הספורט.
19.05 „הקול קלנוע".
20.05 יומן השבוע.
21.05 „כוכב הערב": עם קליאו ליין.
22.05 „ארץ אחת" יהודים וערבים בישראל 1987: „חברים" (ש"ח).
23.05 „השבוע שלי" עם העתונאי יוסף לפיד (ש"ח).
00.10 „הוי ארצי מולדתי"

גלי צה"ל

07.05 „יופי של שירים".
08.05 „מעל ומתחת לשמיכה".
09.05 „מקהלה עליזה" שירים וסיפורים.
10.05 „טעם של פעם".
11.05 „במצב הנוכחי".
12.05 „הדרך" — עם נתנאלה בהופעה סומבית. ממיטב להיטיה הישנים והחדשים.
13.05 „שאלות אישיות" יעקב אגמון משוחח עם גדליה גר, מזכיר תנועת המושבים.
14.05 „הכל זורם".
16.05 „סינמה שבת", עם גידי אורשר.
17.05 „ספרים רבותי ספרים" הביגאוין הספרותי של גלי צה"ל.
18.05 „גלגלי צה"ל", מבזקי חדשות, ריווחי ספורט, עידכונים על מצב התנועה ברחבי הארץ ומוסיקה.
20.05 „תו על תק" תקליטורים חדשים במוסיקה הקלאסית.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 שירים עבריים.
22.05 „מסורת מסורת".
23.05 „עושים מדינה" עם דודו דיין.
00.05 ציפורי לילה מארח אבי קורן מארח את הזמר אריק לביא.
02.05 לא רוצים לישון.
05.05 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 2

09.05 משירי להקות צבאיות.
10.05 משירי יעקב רוטבליט.
12.05 „הדרך", עם נתנאלה במיטב שיריה הישנים והחדשים.
13.05 „להיט לתיאבון".
14.05 „יופי של שירים".
16.05 „באים מאהבה".

רשת ג'

07.09 „צלילים למזכרת" לשירי העבר.
08.05 „גוזנים" פזמונים ישראליים.
10.05 „על במות" להיטי כל הזמנים.
12.05 „להיטים לוהטים".
14.06 „כוכבים".
15.05 „אתם זוכרים את השירים?"
17.05 „שיר בין־ערביים".
19.05 „ומר שכוה" שירים עבריים:
20.05 „מומנומן" עם דן שפרי.
22.05 „טיול לילי" שירים עבריים.
23.05 „רדיוסק" עם נעם גיל־אור.

ראשון רדיו

28.2.1988

קול המוסיקה

06.01 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה — מוצרט: קונצ'רטו לאבוב ותז. שתי אריות מתוך חליל הקסם; צרני: וריאציות לפסנתר לה ריקורדנצה; שומאן: שלישייה ברה מינור, לפסנתר, כנור וצ'לו; יאנאצ'ק: אידיליה לתז. כלי קשת.
09.00 קונצרט בוקר — דבורז'ק: סימפוניה מס. 8; ויגרי: שלישייה לפסנתר, קלרנית וצ'לו; פרוקופייב: סונטה מס. 2 לפסנתר; סן סנס: קונצ'רטו מס. 1 לצ'לו ותז.; שוברט: האביר עם המראה לזמרים, מקהלה ותזמורת; גריג: 4 מחולות סימפוניים.
11.57 פינת השיר — משירי אבנר טריינין.
12.00 אמנים באולפן — רומאו טורוראצה: קלרנית יוסף דורפמן; פסנתר: מיצירות: קרייצברג; דורפמן ו־הינדמית.
13.05 בהאזנה נינוחה — בטהובן, שלישייה במי במול מג'ור, אופ 70 מס' 2 לפסנתר, כנור וצ'לו (שלישיית סוק); מנדלסון; סימפוניה מס' 3 בלה מינור הסקוטית, (מסיקו/ג. שולטי); ברהמס: קונצ'רטו ברה לכנור ולתזמורת (ג. קרמר/הפיל. הוינאית / ל. ברנשטיין).
15.00 מוסיקה כאן ועכשיו — נועם שריף: מוסיקה לכלי עץ וטרומבון, אקרמות למועת, לה פוליה: מיכאל ברולסקי: מלוס.
16.00 מוסיקה ליום ראשון — מונטברדי: תפילת ערבית למריה (חלק ד') המגניפיקט; באך: קנטטה מספר 127; ליסט: מיסת ההכתרה

בוריס ברמן, „הקונצרט הקאמרי השבועי" (מ' 20.30)

ההונגרית.
18.00 החידון המוסיקלי (ש"ח).
19.00 מוסיקה קלאסית קלה.
20.05 אינטרלוד.
20.27 פינת השיר.
20.30 הקונצרט הקאמרי השבועי רסיטל בוריס ברמן מסתר — באך/בוזוני: שקון בה מינור מתוך פרטיטה מס. 2 לכנור יחיד (עיבוד ליד שמאל); ברהמס: 4 אינטרמצי אופ. 117 רפסודיה אופ. 79 מס. 2; שופן: סקרצו מס. 1; דביסי: 12 פרלודים (ספר 1).
22.30 בין המקדשות — מגילת אסתר וקריאתה.
23.00 מחוזי יצירות — י.ס. באך: מוסיקה קאמרית; היידן: סימפוניות.

רשת א'

07.30 רדיויקל.
08.05 חוגה עם בני הנדל.
09.05 סלודיו שירות מידע.
10.05 שירייקד מחולות ושירים, עורך: חיים צור.
11.05 פניני בוקר עם גדעון הוד.
12.05 מעורב ירושלמי.
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 בראש צעיר, מגזין יומי לילדים.
15.30 האוניברסיטה הפתוחה — צרפתית למתקדמים: שעור מס' 52.
16.05 רדיו־עשיה מגזין נוער.
17.10 צבעי הקשת: ממזרח, ממערב וגם משלנו.
18.06 מינחת ערב.
19.20 פרקי היום בתנ"ך: קריאה ושיחה על הנושא והאם המגילה חושפת מוטיבים אנטי־יהודיים בתקופת אסתר המלכה ואחשוורוש.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 תשוה תע"ע, תכנית על הקשר בין הורים לילדיהם, בהשתתפות ד"ר עמירם רביב, פסיכולוג חינוכי קליני ופרופ' שרה סמילנסקי, מרצה בפסיכולוגיה קלינית לילד ובפסיכולוגיה חינוכית באוניברסיטת תל־אביב, קבוצות המועדות לבעיות מיוחדות: ילדים להורים במשפחות חורגות.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין.
09.05 ביקור בית עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת עם יואב גינאי.
12.10 אלף־אלף בבית, עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות, יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 בת צחוק, הווי והומור.
15.05 שירים ושעורים.
15.55 קראתי ספר, קוראים ממליצים.
16.05 יומן כלכלה.
16.30 על מספרים ואנשים, מגזין המשק והחברה.
17.05 רגעי קסם.
18.06 בעין בוחנת, שאלות וסוגיות במחלוקת.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 עם ישראל, מוסף לענינים יהודיים בעולם.
20.05 אומר בשבחיו, פיוטים ופרקי חזנות ספרדיים.
22.05 בינינו לבין עצמנו, שיחות עם מאזינים בשידור חי עם אלכס טלמור.
00.15 להאזו בחלום, שירים לסיומו של יום.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת, מושגי יסוד בכלכלה, צריכה ומדד המחירים. מרצה: ד"ר יקיר פלסנר.
06.30 פוקחים עין.
07.00 שבע אפס שבע, עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 אילה בוקר, עם אלי ישראלי.
10.05 עשר, שירים עבריים.
11.05 נכון לעכשיו עם רפי רשף.
13.05 הפסקת צהריים.
13.55 40 לאחור, סיפור היום בתש"ח עם דודו דיין.
14.05 פגישה יומית עם יצחק בדנר.
15.05 שירים לחג עם ארז טל.
16.05 ארבע אחר הצהריים.
16.54 באופן מילולי, פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 שעה קלה על כלכלה.
18.45 חמש עשרה קטנות.
19.05 רדיו ספורט מגאזין ספורט.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 בעיקר מוסיקה, המכללה המוסיקלית המשודרת של גלי צה"ל. יואב קוטנר מגיש הרצאה בנושא: קול התחלות הדרך לגיבוש הצליל של מהפכני הפופ.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת, מושגי יסוד בכלכלה צריכה ומדד מחירים.
22.05 על הדבש ועל הביפאק.
23.05 עשרים וארבע — היום שהיה.
23.55 שיחת חצות עם גב' יהודית היבנר, משפטנית.
00.05 ציפורי לילה משוחחות, עם דודו טופז.
02.05 לא רוצים לישון.
05.05 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 2

19.05 רדיו רדיו עם יואב קוטנר.
20.05 צר־8 עם אברי גלעד.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר עם מיכל ניב.
23.05 קול הג'אז הזה עם דני קרמל.

רשת ג'

06.04 בחורה לאושר.
07.07 שיר בבוקר בבוקר.
09.05 מה, כבר תשעה
10.05 דברים טובים.
11.05 שבעים מי יודע
12.05 אהבה יומיומית.
13.05 רק בימי חול עם מנחם פרי.
14.06 לי ולך שיר וברכה.
15.05 חדש, חדיש ומחודש.
16.05 הצגה יומית, עם יקיר אביב.
18.06 מצעד הפזמונים הלועזיים.
21.05 ארום עתיק עם מיכל שמואלי.
23.05 הלילה הוא שירים.

שני רדיו

29.2.1988

קול המוסיקה

06.01 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה — מנדלסון, סימפונית נעורים מס. 9; מוצרט: קונצ'רטו לפסנתר ותז. מס. 17; ראמו: חגיגות אבה, אופרה באלט.
09.00 קונצרט בוקר — ו. שמידט: ואריאציות על שיר עם אמריקני; פרוקופייב: קונצ'רטו מס. 1 לכנור ותזמורת; דביסי: הים; סן סנס: שלישייה פסנתר בפה מג'ור, אופ. 18; דליב: קופליה — מוסיקה לבאלט.
11.57 פינת השיר — משירי אבנר טריינין.
12.00 מן הפרטיה — ז'אן בטיסט לוייה: טריו סונטה לשני חלילים וקונטינואו (אורי שוהם / בצלאל אביזם / אלדד נוימרק); היידן: סונטה מספר 33, בדו מינור, לפסנתר (אריה ורדי); שומאן: רביעיה במי במול מג'ור, לפסנתר וכלי־קשת (מילכה לקס, חיים טאוב, דניאל בנימיני, מרסל ברגמן).
13.05 בהאזנה נינוחה — בנדטו מרצ'לו: קונצ'רטו ברו מינור לאבוב ולכלי קשת (פ. פיירלו/תז. של ז'. פרנסואה פייאר); טלמן: מעיניים אהובות, קנטטה לסופראן, לאבוב ולבאסו קונטינואו (א. שפייזר/להקת קולגיום אאוראום); מוצרט: קונצ'רטו מס' 25 בדו מג'ור לפסנתר ולתז. (מ. פרייה/תז. הקאמ. האנגלית); גאורה: פנטסית אביב לסופראן; אלט, טנור, בס, ופסנתר ותזמורת: גולדמארק: הפתיחה באביב.

דביוסי, לקטעים מאת המלחין ב„אתנחתא" (מ' 16.00)

15.00 הסברה מוסיקלית — חוגה — אנדרה היידן בשיחה עם בני הנדל (ש"ח).
16.00 מאולמי הקונצרטים בעולם — 1. סרנת קונצרט, שומאן; סימפוניה מס. 4 גירסה ראשונה; 2. תחרות הבה נשיר (1987) קונצרט המקהלות הזוכות.
18.00 דגש על הביצוע.
19.00 בין חברים — מיצירות: אלגר, ורדי, איפוליטוב־איבנוב, אוגינסקי, דיליוס.
20.05 אינטרלוד.
20.27 פינת השיר.
20.30 מאולמי הקונצרטים בעולם — 1, התז. הסימפונית של רדיו שטוטגרט/מרינר ווהן ויליאמס: הצרעות וולטון: קונצ'רטו לויולה ותז. (ט. צימרמן) ברוקנר: סימפוניה ברה מינור. 2) המקהלה הקאמרית משטוטגרט / פ. ברניוס מיצירות: מנדלסון, קרנק, ריינברגר.
23.00 מחוזי יצירות — י.ס. באך: המוסיקה הקאמרית; היידן: סימפוניות.

רשת א'

07.30 רדיויקל.
08.05 חוגה, עם בני הנדל.
09.05 סלודיו, שירות מידע.
10.05 שירייקוד, מחולות ושירים.
11.05 פניני בוקר עם גדעון הוד.
12.05 מעורב ירושלמי.
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 בראש צעיר מגזין יומי לילדים.
15.30 האוניברסיטה הפתוחה הכנעניים: חיבור המקרא והולדת היהדות פרופ' עוזי אורנן.
16.05 גיל הביניים.
17.10 צבעי הקשת שירי עמים.
18.06 מינחת ערב.
19.20 פרקי היום בתנ"ך האם המגילה חושפת מוטיבים אנטי־יהודיים בתקופת אסתר המלכה ואחשוורוש.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 לכל אדם כוכב, עם האסטרולוג אילן מקר.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין.
09.05 ביקור בית, עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת עם עמיקם רוטמן.
12.10 אלף־אלף בבית עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות, יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 בת צחוק הווי והומור.
15.05 שירים ושעורים.
15.55 קראתי ספר, קוראים ממליצים.
16.05 יומן כלכלה.
16.30 על מספרים ואנשים, מגזין המשק והחברה.
17.05 רגעי קסם.
18.06 שעה חופשית מגזין שבועי לענייני חנוך.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 דין ודברים מגזין לענייני חוק ומשפט.
20.05 סולם הזמירות, מצעד הפזמונים המסורתיים.
22.05 קפו ראשו, חידונים מגוונים בהשתתפות המאזינים עם שמוליק רוזן.
00.15 ג'אז ועוד עם לאה ליאור.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת ניטשה — עיונים בתרבות המערב, עולם של פרספקטיבות. מרצה: ד"ר רחל שיחור.
06.30 פוקחים עין.
07.07 שבע אפס שבע עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 אילה בוקר, עם אלי ישראלי.
10.05 עשר שירים עבריים.
11.05 נכון לעכשיו עם רפי רשף.
13.05 הפסקת צהריים.
13.55 40 לאחור סיפור היום בתש"ח. עם דודו דיין.
14.05 פגישה יומית, עם אורלי יניב.
15.05 שירים לחג עם ארז טל.
16.05 ארבע אחר הצהריים.
16.54 באופן מילולי, פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 ספרא וסייפא ירחון גל"צ לענייני ספרות צבאית.
18.45 משהו עולמי מגאזין גלי־צה"ל לענייני חוץ.
19.05 שירים מכאן שירים עבריים.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 בעיקר מוסיקה המכללה המוסיקלית המשודרת של גלי צה"ל. עודד אסף מגיש הרצאה בנושא השפעות המזרחיות על הזמר והפזמון בארץ.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת ניטשה — עיונים בתרבות המערב, עולם של פרספקטיבות. מרצה ד"ר רחל שיחור.
22.05 על הדבש ועל הביפאק.
23.05 עשרים וארבע — היום שהיה.
23.55 שיחת חצות, עם יצחק נוכלכות, ראש מועצת אור־יהודה.
00.05 ציפורי לילה עם יותם ראובני.
02.05 לא רוצים לישון.
05.05 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 2

19.05 רדיו רדיו עם יואב קוטנר.
20.05 צעד וחצי תכנית הספורט של גלי צה"ל הכוללת ריווחים ושירים ממשחקי הליגה בכדורגל ופרשנים באולפן.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר עם מיכל ניב.
23.05 קול הג'אז הזה עם דני קרמל.

רשת ג'

06.04 בחורה לאושר, להיטים וותיקים.
07.07 שיר בבוקר בבוקר.
09.05 מה, כבר תשעה
10.05 דברים טובים.
11.05 שבעים מי יודע
12.05 אהבה יומיומית.
13.05 רק בימי חול, עם מנחם פרי.
14.06 לי ולך שיר וברכה.
15.05 חדש חדיש ומחודש.
16.05 הצגה יומית עם יקיר אביב.
18.06 מצעד המצעדים, תזכורת פזמונים לקראת יום העצמאות.
21.05 קצת אחרת, פוט מוקרם.
23.05 הלילה הוא שירים.

שלישי רדיו

1.3.1988

קול המוסיקה

06.01 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה — פרסל: שקון בסול מינור; באך: קונצ'רטו בה מינור, לצ'מבלו, כלי־קשת וקונטינואו: שופן. וריאציות על נושא מתוך „דון ג'ובאני" של מוצרט; דבורז'ק: רביעיה בפה מג'ור, לכלי־קשת, „האמריקנית"; שוברט: 4 אימפרומטי, אופ 142.
09.00 קונצרט בוקר — ויואלדי: קונצ'רטו ברו מינור, לחליל ולתזמורת (נועם בוכמן/ סימפ' יוסלים/ יובל צליוק); היידן: שלישיה מספר 13, ברו מינור, לפסנתר, כנור וצ'לו (שלישיית „בוזאר"); מוצרט: סונטה מספר 4, במי במול מג'ור, ק. 282 (דניאל ברנבויים); רנדי: קונצ'רטו מספר 4, בה מג'ור, לחליל ולתזמורת (אורלס ארוויאו/קאמרית מינכן/ הנס שטאדלמאייר); דביסי: „איב" סויטה סימפונית; ריינקה: קונצ'רטו במי מינור, לנבל ולתזמורת (ניקנור זבלטה/הפיל. ברלין/ארנסט מרצנדורפר); מרק קמינסקי: 6 נעימות מולדביות; רודריגו. פנטסיה לבן אצולה, לגיטארה ולתזמורת (אנחל רומרו/הסימפ. לונדון/אנדרה פרבין); עמי מעייני: 3 תמונות מבלט „אגדת שלושה וארבעה".
11.57 פינת השיר — משירי אבנר טריינין.
12.00 מן הפרטיה — זאב שטיינברג: ויולה — י.ס. באך: סונטה ברו מינור לויולה וצ'מבלו; מנדלסון. סונטה ברו מינור לויולה ופסנתר; קרצ'ין אורגר: מונולוג לויולה סולו.

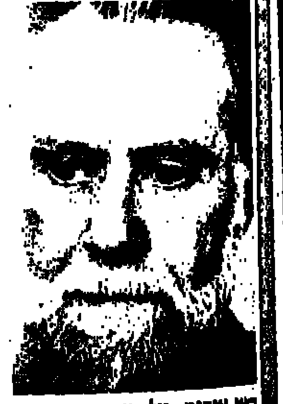

בי"ג אורגר, מלחין. בתכנית „מן הפרטיה" (מ' 12.00)

13.05 בהאזנה נינוחה — מיצירות מוצרט: דיברטימנטו ברה מג'ור; קונצ'רטו ברו מג'ור לחליל, נבל ותז. (ג'. גלווי/מ. רובלס/התז. הסימפ. של לונדון / א. מאטא); אנדנטה וואריאציות, ק. 501 לפסנתר בארבע ידיים (מ. ארגריש/ס. בישופ קובצ'ביץ); קונצ'רטו בסי במול מג'ור לבסון ולתז. (ג'. בריימר/התז. הסימפ. של סנט מרטין / נ. מרינר); סימפוניה מס' 28 בדו מג'ור.
15.00 מוסיקה צעירה.
16.00 מאולמי הקונצרטים שלנו — הסימפונייטה הישראלית באר־שבע/מדיר רודן מוצרט: הפתיחה להחטיפה מן ההרמון; צ'ייקובסקי: וריאציות רוקוקו (מ. רוסטרופוביץ'); בטהובן: סימפוניה מס. 4.
17.30 קלות — שבריגה: שירים (ס. סטריי טנור/ א. ואלצ'ילו: פסנתר).
18.00 מנרף התקליטיה.
19.00 פניני אופרה — מוצרט: לקט מתוך „כך עושות כולן"; ביזה: סוויטה מתוך „כרמן".
20.05 אינטרלוד.
20.27 פינת השיר.
20.30 קונצרט „קלסיקל" — התז. הסימפ. רים רשה"ש/ק. דייויס; ק. דייויס: „תרועה לירושלים"; ראוול „קברו של קופרין"; מוצרט: סימפוניה קונצרטית לכלי נשיפה ותז. צייקובסקי: סוויטה מס. 4 „מוצרטיאנה"; סאיוה: „הכובע המשולש" סוויטה מס. 2; אלבניז: סוויטה ספרדית.
22.30 ג'ז קלאסי.
23.00 מחוזי יצירות — י.ס. באך: מוסיקה קאמרית; היידן: סימפוניות.

רשת א'

07.30 רדיויקל.
08.05 חוגה עם בני הנדל.
09.05 סלודיו שירות מידע.
10.05 שירייקד מחולות ושירים.
11.05 פניני בוקר עם גדעון הוד.
12.05 מעורב ירושלמי.
13.00 חדשות ותכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 בראש צעיר מגזין יומי לילדים.
15.30 האוניברסיטה הפתוחה — „מבוא למוסיקה ולדרכי האזנה, בהדרכת נועם שריף: „על הצורה במוסיקה".
16.05 מועדון שעון הזהב ׳ מעולמו של האדם המבוגר.
17.10 צבעי הקשת: שירים ממזרח אירופה.
19.20 פרקי היום בתנ"ך: „האם המגילה חושפת מוטיבים אנטי־יהודיים בתקופת אסתר המלכה ואחשוורוש".
19.30 שידורים לעולים.
22.05 שנינו יחד וכל אחד לחוד — עם יובב כץ: „מסכות והסרתן ביחסים בין־אישיים" עם יעל גרון ועמי פרנר־גופר.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין.
09.05 ביקור בית עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת עם יואב גינאי.
12.10 אלף־אלף בבית, עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות ׳ יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 בת צחוק, הווי והומור.
15.05 תוצרת הארץ שירים עבריים.
15.55 קראתי ספר קוראים ממליצים.
16.05 יומן כלכלה.
16.30 על מספרים ואנשים מגזין המשק והחברה.
17.05 רגעי קסם.
18.06 אצבע על הדופק שבועון בעיני בריאות ורפואה.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 עולם חדש מגזין חדשותי לעניני האדם וסביבתו.
20.05 פרקי חזנות „בבקשתך".
22.05 שוטטות עם דני אלדר.
00.15 להאזו בחלום שירים לסיומו של יום.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת. מבוא לתולדות המתמטיקה התחלתה של המתמטיקה היוונית מרצה: פרופ' שבתאי אונגורו.
06.30 פוקחים עין, חדשות ראשונות.
07.07 שבע אפס שבע עם א. ליפשיץ.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 אילה בוקר עם אלי ישראלי.
11.05 נכון לעכשיו עם רפי רשף.
13.05 הפסקת צהריים.
13.55 40 לאחור סיפור היום בתש"ח.
14.05 פגישה יומית עם יצחק בדנר.
15.05 שירים לחג עם ארז טל.
16.05 ארבע אחרי הצהריים.
16.54 באופן מילולי — אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 שעה קלה על כלכלה.
18.45 חמש עשרה קטנות.
19.05 ספרא וסייפא ירחון גל"צ לענייני ספרות צבאית (ש"ח).
19.50 פינה חמה לליבי.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 בעיקר מוסיקה המכללה המוסיקלית המשודרת של גלי צה"ל. פרופ' יצחק סראי מגיש הרצאה בנושא „יסודות ההכרה של המוסיקה".
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת. מבוא לתולדות המתמטיקה התחלתה של המתמטיקה היוונית. מרצה: פרופ' שבתאי אונגורו.
22.05 על הדבש ועל הביפאק.
23.05 עשרים ארבע — היום שהיה.
23.55 שיחת חצות עם ישראל אלירז משורר וסופר.
00.05 ציפורי לילה עם אביתר מרינה.
02.05 לא רוצים לישון.
05.05 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 2

19.05 רדיו רדיו יואב קוטנר.
20.05 צר־8 עם אברי גלעד.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר עם מיכל ניב.
23.05 קול הג'אז הזה עם דני קרמל.

רשת ג'

06.04 בחורה לאושר להיטים וותיקים.
07.07 שיר בבוקר בבוקר.
09.05 מה, כבר תשעה
10.05 דברים טובים.
11.05 שבעים מי יודע
12.05 אהבה יומיומית.
13.05 רק בימי חול עם מנחם פרי.
14.06 לי ולך שיר וברכה.
15.05 חדש, חדיש ומחודש.
16.05 הצגה יומית עם יקיר אביב.
18.06 מקום בצמרת מצעד הפזמונים הישראליים.
21.05 ארום עתיק שירים.
23.05 [illegible] ג'אז עם לאה ליאור.

רביעי רדיו

2.3.1987

קול המוסיקה

06.01 „צלילי בוקר".
07.09 „בהאזנה נינוחה" הנדל: קונצ'רטו גרוסו בסי מינור ברהמס: וריאציות על נושא של הנדל גריג: „פרגינט" סוויטה בטהובן: סימפוניה מס. 3.
09.00 „קונצרט בוקר" ברטוק: דיברטימנטו לכלי קשת מוצרט: קונצ'רטו לפסנתר ותז. ק. 414.
11.57 „פינת השיר" משירי אבנר טריינין.
12.00 „אמנים באולפן" קיאל בקלונה: פסנתר מיצירות: קאנדל, סנס־טוולר, אלסן, גריג.
13.05 „בהאזנה נינוחה" מוצרט: קונצ'רטונה לשני כנורות ותז. ופ. מקגוביצקי/נ. פרידריך/התז. הקאמ. של חבל הסאר/ק. ריסטנפארט) רייכה: חמישיית כלי נשיפה מעץ וובר: פוט פורי גדול לצ'לו ותזמורת (א. בילסמה) מנדלסון: שירים ללא מילים ספר ה. עזרי שוברט: „על הנהר", לטנור, קרן יער ופסנתר (ר. סיר/ג. סנדרס/ל. קראוסו).
15.00 „מוסיקה ויוה" שטוקהאוזן: מוסיקה מהבטן גלגל המזלות.
16.00 „מהקלטות התזמורת הסימפונית ים רשה"ש" מנצח: גארי ברתיני פ. בן־חיים: „נעים וזמירות ישראל" בטהובן: קונצ'רטו לפסנתר, כנור צ'לו ותז. ברליוז: הסימפוניה הפנטסטית.
18.00 „שעה עם..."
19.00 „מוסיקה אהובה עליכם" אינר. „נמלי היום התיכון" ארינסלו: קונצ'רטו ורשאי לפסנתר ותזמורת ראבל: „בולרו".
20.05 „אינטרלוד".

פרופ' עליזה שנהר, על מנהגי פורים (א' 16.05)

20.27 „פינת השיר".
20.30 „מאולמי הקונצרטים שלנו" הפילהרמונית הישראלית מנצח זובין מהטה/ע. אקס: פסנתר איסאנג יונג: „תנודות" בטהובן: קונצ'רטו מס. 4 לפסנתר ותז. דבורז'ק: סימפוניה מס. 6.
22.30 „מג'ז והלאה".
23.00 „מחוזי יצירות" י.ב. באך: מוסיקה קאמרית היידן: סימפוניות.

רשת א'

07.30 „רדיויקל".
08.05 „חוגה" עם בני הנדל.
09.05 „סלודיו" שירות מידע.
10.05 „שירייקד" מחולות ושירים.
11.05 „פניני בוקר" עם גדעון הוד.
12.05 „מעורב ירושלמי".
13.00 חדשות ותכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותכניות בצרפתית.
14.06 „בראש צעיר" מגזין יומי לילדים.
15.30 „האוניברסיטה הפתוחה" „יהדות ארצות־הברית מנוצרים לאמריקנים" מקומה של יהדות אמריקה בכלכלה ובפוליטיקה בארצות־הברית" פרופ' נתן פיינשטיין.
16.05 „גלגולו של מנהג" פורים. משתתפים: פרופ' עליזה שנהר, אילך נרליצקי והורים לבית.
17.00 א"ז — חדשות באנגלית.
17.05 חדשות בצרפתית.
17.10 „צבעי הקשת" — שירים לחג מביאה לשידור נוזה כהן.
17.55 „מה נשמע" — פרסים על התכניות.
18.00 א"ז — חדשות.
18.06 קריאות במגילת אסתר בנוסח יהודי אשכנז שידור חי מבית־כנסת מוזיאון.
19.20 „פרקי היום בתנ"ך" קריאה ושיחה על הנושא „האם המגילה חושפת מוטיבים אנטי־יהודיים בתקופת אסתר המלכה ואחשוורוש".
19.30 שידורים לעולים.
22.05 „חבר מאותו כוכב" — תכנית היכרויות רדיופונית בשידור חי — עורכת ומנחה: מילכה למרן.
23.05 „חבר מאותו כוכב" — המשך.
23.55 „מה נשמע" — פרסים על התכניות.

רשת ב'

07.00 „הבוקר הזה".
09.05 „ביקור בית" — עם רבקה מיכאלי.
10.05 „כל צבעי הרשת" — מגזין יומי — עם יואב גינאי.
12.10 „אלף־אלף" ב„בית" — עם אהוד מנור.
12.50 „מה נשמע" — פרסים על התכניות.
13.05 „חצי היום" — חדשות ופזמונים עורכת: נילי אמיר.
14.06 „לראות או לא לראות" — יומן חדשות לתרבות ולאמנות עורך ראשי: אפרים סטן.
14.30 „בת צחוק" — הווי והומור — בעריכת אמתי נאמן.
15.05 „תוצרת הארץ" — שירים עבריים בעריכת יהודית רוזר.
15.55 „קראתי ספר" — קוראים ממליצים — בעריכת אורה אררון.
16.05 „יומן כלכלה".
16.30 „על מספרים ואנשים" — מגזין המשק והחברה.
17.05 „שעת לצון".
19.00 „היום הזה".
19.35 „מוסף לענייני צבא וביטחון".
20.05 „צבועים ושקרים", מבחר שירים בייריים: לקט שירים לפורים.
22.05 „מחפשים את המטמון".
00.15 „ג'אז ועוד" עם לאה ליאור.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת תולדות מלחמת העצמאות פלישת צבאות ערב הסדירים. מרצה: ד"ר מאיר פעיל.
06.30 „פוקחים עין" החדשות הראשונות.
07.07 שבע אפס שבע עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 „אילה בוקר" עם אלי ישראלי.
10.05 „עשר" שירים עבריים.
11.05 „נכון לעכשיו" עם רפי רשף.
13.05 „הפסקת צהריים".
13.55 40. „לאחור" סיפור היום בתש"ח, עם דודו דיין.
14.05 „פגישה יומית" עם אורלי יניב.
15.05 „שירים לחג" עם ארז טל.
16.05 „ארבע אחה"צ".
16.54 „באופן מילולי" פינתו של אבשלום קור.
17.00 „ערב טוב ישראל".
18.05 „יער משהו" מגזין גלי צה"ל לענייני צבא ובטחון.
18.45 „מעבר לגמלי" מגאזין גל"צ לענייני ערבים.
19.05 „שירים מכאן" שירים עבריים.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 „בעיקר מוסיקה" המכללה המוסיקלית המשודרת של גלי־צה"ל. תימנה כהאור מגישה הרצאה בנושא „הקל בג'אז".
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת תולדות מלחמת העצמאות פלישת צבאות ערב הסדירים. מרצה: ד"ר מאיר פעיל.
22.05 „על הדבש ועל הביפאק".
23.05 „עשרים וארבע היום שהיה".
23.55 „שיחת חצות" עם אורי אורבך עורך עיתון לילדים „אותיות".
00.05 צפורי לילה עם משה בקר.
02.05 לא רוצים לישון.
05.05 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 2

19.05 „רדיו רדיו" עם יואב קוטנר.
20.05 „מצעד הפזמונים הלועזיים השבועי".
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 „הפסקת עשר" עם מיכל ניב.
23.05 „קול הג'אז הזה" עם דני קרמל.

רשת ג'

06.04 „בחורה לאושר" ישן וטוב.
07.07 „שיר בבוקר בבוקר".
08.05 „ביקלים" עם מיכל שמואלי.
10.05 „דברים טובים".
11.05 „שבעים מי יודע".
12.05 „אהבה יומיומית".
13.05 „רק בימי חול" עם מנחם פרי.
14.06 „לי ולך שיר וברכה".
15.05 „חדש, חדיש ומחודש".
16.05 „הצגה יומית" עם יקיר אביב.
18.06 „מצעד הפזמונים".
[illegible]
20.05 [illegible]
22.05 [illegible]

חמישי רדיו

3.3.1987

קול המוסיקה

06.01 „צלילי בוקר".
07.09 „בהאזנה נינוחה" קבלבסקי: גלוס הליצנים זאב שטיינברג: וריאציות פורימיות סן סנס: קרנבל החיות הלפרן: סיפורו של זבוב קליינזינגר: פי־וי הפיקולו.
09.00 „קונצרט בוקר" אריליוס: נסיעה במגלשות בידה: „מפחקי ילדים" לורד ברנרס: נצחונו של נפסין גרשווין: רפסודיה נוסח בלוז סטרווינסקי: פולקה הקירקס. סקרצו סנקסטי אופנבך: „אורפאוס בשאול".
11.57 „פינת השיר" משירי אבנר טריינין.
12.00 „מן הסרטיה" מוצרט: רביעייה במי במול מג'ור, לפסנתר וכלי־קשת, (מילכה לקס/חיים טאוב/ דניאל בנימיני/מרסל ברגמן). מנדלסון: רביעיה מספר 2, במי מינור, לכלי־קשת, (רביעיית ורמרו) ליסט: אסיזר 10, בפה מינור (אירנה ארלסטיין).
13.05 „בהאזנה נינוחה" הנדל: קונצ'רטו גרוסו בלה מג'ור מס' 11 רנצי: קונצ'רטו מס' 4 ברה מג'ור לחליל ותז. בטהובן: סונטה מס' 3 בלה מג'ור, לצ'לו ופסנתר (יו־יו מה ועמנואל אקס) ברהמס: סימפוניה מס' 1 ברו מינור, הפילה של וינה/א. קרטס.
15.00 „מפגשים מוסיקליים" ראיונות, סקירות, ריווחים — בעריכת דני אורסטיין.
16.00 „אתנחתא" שלישיית הנבל הישראלית אורי שוהם: חליל/דוד הן: כנור/אירנה קגננבסקי: נבל

אלי ישראלי, מגיש התכנית „אני פורימי" (גל"צ 09.00)

דואטים ושלישיות מאת: ה. לפארד, ג. פורה, ע. דביסי, פ. ניבר, רייכאו, רוניצקי, ווסקוס, ו־סאנטוסטרוכו סטנקס.
17.30 „קסת של צלילים" מוסיקה קאמרית מרנסיק — מאות 19־20.
18.00 „אנתולוגיה בצליל" מוסיקה נספר של הבזוק הבוקים.
19.00 „מוסיקה קלאסית קלה".
20.05 „אינטרלוד".
20.27 „פינת השיר".
20.30 „אספרו" — אופנבך: „גברת תפוח" „שני העוורים" גרשווין: „זום שני הבתול".
23.00 „רוח הזהב" — אמנים גדולים בהקלטות ההסטוריות הפטרת קנטבילה, מוסורגיה: יצירות מאת רוסיני, פאגינאלו, שיר עם אנגלי, ולהרדה ושיזה.

רשת א'

07.30 „רדיו קל".
08.05 „חוגה" עם בני הנדל.
09.05 „סלודיו" שירות מידע.
10.05 „שירייקד" שירים לחג.
11.05 „פניני בוקר" עם גרשון הוד.
12.05 „מעורב ירושלמי" במקבץ פורים".
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 „בראש צעיר" „אגדות פורים" מאת עוזי פרבגא.
15.05 „מחשרי" שירים מתוך מחזות־זמר ופרקים מוסיקליים.
17.10 „צבעי הקשת במקבץ פורים".
18.00 קריאות במגילת אסתר בנוסח יהודי רבתה שידור חי מבית־כנסת בירושלים.
19.20 „פרקי היום בתנ"ך" „האם המגילה חושפת מוטיבים אנטי־יהודיים בתקופת אסתר המלכה ואחשוורוש".
19.30 שידורים לעולים.
22.05 ריש לי מלמל עם יובב כץ; עם הפסיכיאטרית ד"ר אביגייל גולומב והפסיכולוגית ניצה אברבנאל.

רשת ב'

07.00 „הבוקר הזה".
08.05 „עושים עניין".
09.05 „מרדו ועד כוס" משדר פורימי עם דודו דותן ואורחיו.
13.05 „בחצי היום" חדשות ופזמונים.
14.06 „לראות או לא לראות" יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 „בת צחוק" הווי והומור.
15.05 „ליצנים קטנים אנחנו" לקט שירים ומקראות.
16.05 „יומן כלכלה".
16.30 „על מספרים ואנשים" מגזין המשק והחברה.
17.05 „ליצן החצר" שעה קלה עם דני קיי.
18.06 „חלץ כרסו" חידונים לפורים עם שמוליק רוזן.
19.00 „היום הזה".
19.35 שירים עבריים.
20.05 „פורשים" שבועון לענייני פולקלור ועדות.
22.05 „הלילה התמימי" עם אלעזר שטורם.
00.15 „להאזו בחלום" שירים לסיומו של יום.

גל"צ

06.00 אוניברסיטה משודרת מלכותו של הורדוס המשטר הפנימי בממלכה. מרצה: פרופ' מנחם שטרן.
06.30 „פוקחים עין" החדשות הראשונות.
07.00 „שבע אפס שבע" עם אלכס אנסקי.
07.00 בוקר טוב ישראל.
09.00 „אני פורים" שעתיים של מוסיקה להיטים פורימים, מאירועי העדלאידע ועוד.
11.00 „נכון לעכשיו" עם רפי רשף.
13.00 הפסקת צהריים".
13.50 40. „לאחור" סיפור היום בתש"ח עם דודו דיין.
14.00 „תגינה מס' 1" לקט משתי התזכורות הראשונות של „הגשש החיוור".
16.00 „ארבע אחרי הצהריים".
16.50 „באופן מילולי" פינתו של אבשלום קור.
17.00 „ערב טוב ישראל".
18.00 „שעה קלה על כלכלה".
18.45 „חמש עשרה קטנות".
19.00 „יער משהו" מגאזין גלי־צה"ל לענייני צבא ובטחון. (ש"ח).
19.50 פינה חמה לליבי.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 „בעיקר מוסיקה" המכללה המוסיקלית המשודרת של גלי צה"ל. פרופ' אבל ארליך מגיש הרצאה בנושא „היוצרים על מלודיה".
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת מלכותו של הורדוס המשטר הפנימי בממלכה. מרצה: פרופ' מנחם שטרן.
22.00 „על הדבש ועל הביפאק".
23.00 „עשרים וארבע היום שהיה".
23.55 „שיחת חצות" עם עוז לוים. מסורת המשורה.
00.00 ציפורי לילה — עם רפי קינן.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 2

19.00 „רדיו רדיו".
20.30 „צר־8".
21.57 הודעות לחיילים.
22.00 „הפסקת עשר" עם מיכל ניב.
23.00 „קול הג'אז הזה" עם דני קרמל.

רשת ג'

06.04 „בחורה לאושר" ישן וטוב.
07.07 „שיר בבוקר בבוקר".
08.05 „קרנבל", שירים ומשחקים מסביב לעולם.
11.05 „גיגל הי" שידור פורימי.
14.06 „היום אני שמח".
16.05 „הצגה יומית" עם יקיר אביב.
18.06 „רגע ויהודיתפון".
20.05 „פורימודיקה", מסיבה פורימית.

שחמט

בעיות וסיומים

בעיות השבוע

בדו־מסעיות הגנה נמשכת, כלומר מסעי תקון של הכלים השחורים (5477). בעיתו הקודמת של אולאסון היתה לקויה מאוד, ואני מקוה שהמיניאטורה המתפרסמת כאן תקינה (5478).

5477. יוסי רטר ירושלים מקורית

מט בשני מסעים 10 + 4

5478. מישל אולאסון MICHEL OLAUSSON
שודיה SWEDEN
מקורית ORIGINAL

מט־עזר בארבעה מסעים 3 + 4

פתרונים אל העורך, רח' רמת־הגולן 43, ירושלים 97703.

בואיה ז"ל

לפני כשנה נפטר בצרפת בגיל 51 המחבר ז'ן־פייר בואיה. בואיה היה מחבר פורה ומקורי. להלן אחת הבעיות המבריקות שלו:

ז'ן פייר בואיה מגשה 1970 פרס ראשון

מקסימומר מט־לדעת בשנים־עשר מסעים, סירסה 5 + 2

בבעיות מקסימומר חייב שחור לבצע את המסע הארוך ביותר מבחינה גאומטרית. בבעיות סירסה חוזר כל כלי מוכה לערוגת המוצא שלו. בבעיה שלפנינו המשימה היא להביא את הרגלי ת7 לערוגת המט ג3. כמובן שהדבר בלתי אפשרי ללא אלמנט הסירסה. הנה הפתרון המהנה:

1. מהא6+! מ:א6 (מהדר) 2. צת7.ה5 3. מה:ה4.ת:41 (מהדר) 4. מה:ו3 1:31 (מהדר) 5. מהה:3 (ת3) 6. [illegible] 7. מהד3+ (מהדר) 8. מהגג (מהדר) 9. [illegible] 10. מהד3 ג4 11. [illegible] 12. [illegible]

מפגש הפרובלמאים

המפגשת החודשית של הפרובלמאים תתקיים כרגיל ביום שלישי 1/3/88 בערב בבורי העתים, רח' הפטמן 6 (מול בית מפעל הפיס) תל־אביב, החל משעה 18.00.

תחרות הפתרונים II 1987

מספר הפותרים הכולל היה 26 וכמחציתם התמידו בפתרונים. בבכורה זכה שוב הלמן שמצא כמעט את כל הליקויים. מקסימום 25+20+24+49+83+33 = 225. 1) ד"ר אמיר הלמן, אפיקים – 221; 2-3) [illegible] – 206; 4) דרור גלעד, [illegible] – 204; 5) יאיר קוסט, הרצליה – 201; [illegible] – 192; [illegible] 107, [illegible] לשלושת הראשונים [illegible]

פתרונים

[illegible]

קרבות ותחרויות

טל אלוף הבזק

ארועי סט־ג'ון בקנדה הסתיימו באליפות העולם השניה בשחמט בזק בה זכה במפתיע, אלוף העולם לשעבר מיכאל טל במקום הראשון, לאחר שגבר בגמר על רפאל ואגניאן 3.5:0.5. 64 המשתתפים התמודדו בשיטה שכל אחד מקיים ארבעה משחקי דו־קרב עם יריבו והמפסיד יוצא. אנאטולי קארפוב הוצא מהמרוץ בשלב מוקדם כשנוצח 2.5:1.5 על ידי אלכסנדר צ'רנין. אלוף העולם הראשון בשחמט בזק, גארי קספארוב נוצח ברבע הגמר על־ידי רב־האמן קיריל גיאורגייב (מקום 21 בדרוג העולמי) 1.5:2.5. בשלב חצי־הגמר ניצח טל את צ'רנין 1.5:2.5 ואגניאן ניצח את גיאורגייב 3.5:4.5!! למרות שנועדו להערך רק ארבעה משחקים בשלב זה.

קורצ'נוי וגרינפלד בראש

אלון גרינפלד וויקטור קורצ'נוי הוליכו בראש התחרות הבינלאומית בבאר־שבע לאחר שמונה סיבובים כשלכל אחד מהם 5.5 נקודות. בסבוב השמיני סיים קורצ'נוי בתיקו עם גדי רכליס (נגדו הפסיד קורצ'נוי בסבוב הראשון) אלון גרינפלד הפסיד לרונן לב, עליו גבר בסבוב הראשון. יוזף פינטר מהונגריה וג'ון מסטל מאנגליה צברו – 5 נקודות כל אחד בהקדימם את גדי רכליס 4, רונן לב 3, לאון לדרמן וישראל שרנצל – 2 נקודות כל אחד.

תחרות רג'יו אמיליה

ברג'יו אמיליה שבאיטליה נערכה תחרות בהשתתפות עשרה רבי אמנים, בקטגוריה 15. מד־הכושר הנמוך ביותר בתחרות זו היה 2575 (לפי מד־הכושר של המחצית השניה של 1987) והגבוה ביותר 2630. ניצח ולאדימיר טוקמאקוב מברית המועצות שצבר – 6 נקודות בהקדימו את לארי קריסטיאנסן מארצות הברית ואלכסנדר בליאבסקי מברה"מ וזולטן ריבלי מהונגריה – 5.5 נקודות כ"א, לאיוש פורטיש וויקטור קורצ'נוי – 5 נקודות כ"א, פרדרג ניקוליץ – 4.5, אולף אנדרסון – 3.5, רפאל ואגניאן ויוזף פינטר – 2.5 נקודות כל אחד.

תחבולה נהדרת של קורצ'נוי

ויקטור קורצ'נוי היה ונשאר אחד השחמטאים הגדולים ביותר שקמו אי פעם. בשל סיגנונו החריף ויתכן גם בשל גילו המתקרב ל־57, נחל הוא לעתים כשלונות, בצד הישגים. בסבוב השני בתחרות הנערכת בימים אלה בבאר־שבע הפגין קורצ'נוי את גדולתו מול אלופה לשעבר של הונגריה יוזף פינטר, שלו 2570 נקודות במד־הכושר הבינלאומי. במשחק זה הפגין קורצ'נוי הן יכולת נאה כשחקן פוזיציוני ועוד יותר מכך כתחבולן. אנשים שראו את התחבולה הגיבו במילה אחת „ענק".

פתיחה קאטלונית
לבן: קורצ'נוי שחור: פינטר
באר שבע 1988

1. [illegible] ר'ה7! (מסע טבעי ולגיטימי ואכן השחור משחרר בקלות יחסית את זוג רציו לפעולה. עם זאת במבנה שיתקבל תוך מסעים ספורים מקובל שהרץ יוצא ל ב7 או ל א6 ופועל מאגף המלכה) [illegible] (עתה באשר הרגלי הלבן על 3א; או מדוע לא 18...ר־א5; כדי להמשיך ולאיים על הרז) [illegible] (המסע הטבעי כנפה על הצריח להסתלק ממקומו. אבל... לכן מיאז שהיה צריך לשחק 26...צ־ב6)

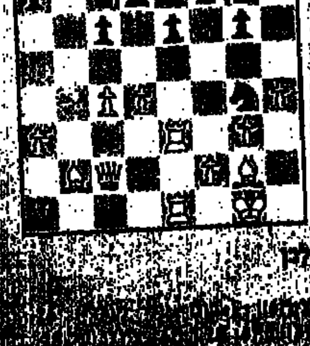

תשבצים

תשבץ 224

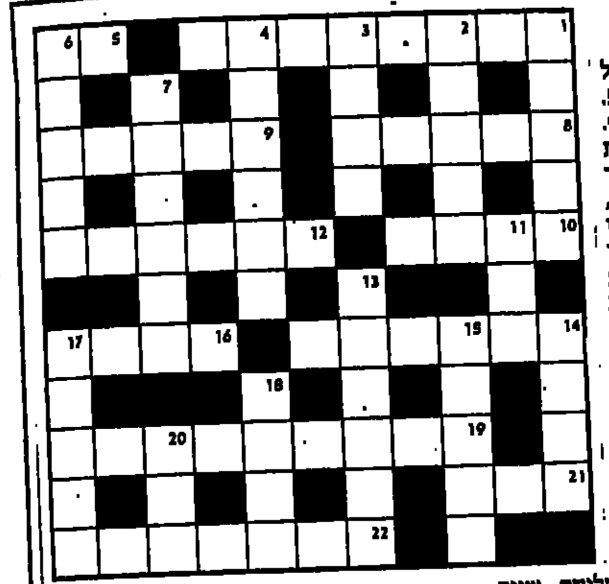

אפקי: 1. מין כלי נגינה גדול בעל תבת תהודה עוקית; 5. בוסתן; 8. דג מאכל קטן; 9. מקניטה, בוזה; 10. משפחת פרפרים בעלי גוף גדול דמוי פלך וחדק ארוך; 12. בטוי למעלה, או יתרון מחשבה וידיעה (שתי מלים); 14. פרי שנהוג לאכלו בט"ו בשבט; 16. שכר תמורה; 19. כנוי למשל לפירות וירקות מקומיים; 21. מקור מים; 22. יסוד כימי מתכתי נדיר מספרו הסדורי 67 ומשקלו האטומי קרוב ל־165 שמו קשור.

אנכי: 1. רמאות, זיוף; 2. אמוניאק; 3. טרי; 4. ישוב מיסודם של עולי תימן, כיום חלק מחדרה; 6. אנליזה (כ"מ); 7. תקופת הבחרות; 11. זרם פתאומי ועז; 13. מין כלי נשיפה בתזמורת; 14. כנוי בעגה לחלוקה שווה לשנים; 15. תוספת, עודף; 17. מדד חשוב לבדיקת בריאות העורקים והלב; 18. מין חיה, לעתים מתורבתת; 20. לביא.

אגוזן 224

אפקי: 1. למשל כשהתלמיד מקבל עליו למדוד אורך, רוחב וגובה של מקום מגוריו (5, 3); 5. השונא אינו יושב בחבוק ידים (2); 8. מי שמצליח בפורים (2, 3); 9. תקוטטו בעיר – גם זו גדולה! (5); 10. כמותה מספקת בקושי לכסוי (4); 12. צוואר, או עורף מספיק להם בד"כ (6); 14. כך מרגיש ארכיאולוג המעלה חרס בידו, ועוד לוקחים לו את זהו (3, 3); 16. דומים פירותיו לעצמם (4); 19. ספר אקטואלי מראה שהכדורסלן השחום הגבוה, לעיר הגדולה, מגיע בסוד (5, 4) (כ"מ); 21. חלק שמצרפים בד"כ לקב (3); 22. פיוזים על בהמה בחג (7).

אנכי: 1. טבול במקוה עם התחיכותו (5); 2. המשקה זורם וטיפה מרה בו (5); 3. יתפס על הבהמה (4); 4. ירה, עצר וכל זאת רק כדי להשליט סדר!! לא נחמדו (3, 3); 6. רוויים אבל לא במים דווקא! (5); 7. מתקומם בגלל שמו (6) (כ"מ); 11. נאמן גם בתקופת השקיעה (3); 13. התחפש לסנדלר עפ"י הפתגם (3, 3); 14. אם אינו פועל בזמן מקבלים עונש (4) (עפ"י שוש קוריאט); 15. מי ערם עלינו כל כך הרבה רעש! (5); 17. איפור ימשוך תשומת לב ליום זה (5); 18. פעולה המשאירה סימן בכף (4); 20 מה הפלא שנוצר בו לחץ בלילה! (3).

תשבץ 223

אגוזן 223

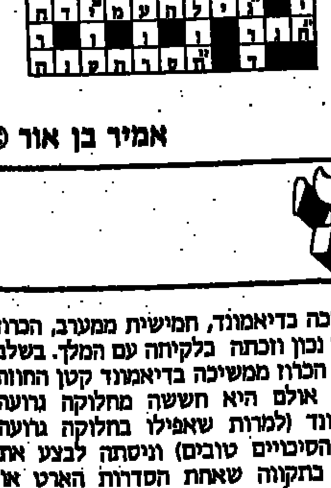

© אמיר בן אור

ברידג'

נצל כל שגיאה

משחק מבריק מצד המתנגדים, אינו מחייב הובלה משגעת או תכנון מדויק מהשלב הראשון. לעיתים קרובות זה אילתור של הרגע, המבוסס על משחק שגוי על הכרוז. ניצול יפה כזה ראינו במשחק היד של הגב' בורדנב, חברת הנבחרת הצרפתית שהשתתפה בגביע וונציה האחרון.

♠ 9 2
♥ K 9 4 3
♦ K 9 4 2
♣ Q 6 2

♠ K J 10 4
♥ 5 2
♦ A 5 3
♣ 9 5 4 3

♠ 7 6 5 3
♥ J 10 7 6
♦ Q 10 6
♣ J 10

♠ A Q 8
♥ A Q 8
♦ J 8 7
♣ A K 8 7

מחלק: דרום
פגיעים: צפון־דרום
ההכרזה:

דרום	מערב	צפון	מזרח
2 בלי שליט	—	3 קלאב	—
3 בלי שליט	—	—	—

ברון

למרות שדרום הראתה בהכרזה ארבעה או חמישה קלפים בסידרת הקלאב, החליטה בורדנב להוביל ב־5 קלאב (קלף שני בטיבו בסידרה גרועה). הכרוז זכתה בידה עם האלוף והמשיכה בנסיך דיאמונד. מזרח זכתה במלכה וחזרה ב־7 ספייד (הגבוה בסידרה), שמוניית מהכרוז, מערב זכתה בעשירית וחזרה בקלאב. הכרוז זכתה שוב בידה (טעות, היא צריכה לזכות עם המלכה בדומם ולחזור ליד בהארט וכך ישארו בידה A 8 בקלאב למצב סופי)

והמשיכה בדיאמונד, חמישית ממערב, הכרוז ניחשה נכון וזכתה בלקיחה עם המלך. בשלב זה אם הכרוז ממשיכה בדיאמונד קטן החוזה מבוצע אולם היא חששה מחלוקה גרועה בדיאמונד (למרות שאפילו בחלוקה גרועה עדיין הסיכויים טובים) וניסתה לבצע את החוזה בתקווה שאחת הסדרות הארט או קלאב מחולקת 3:3. לכן המשיכה במלכה קלאב, (אכובה ראשונה) ובמלכה, אלוף ומלך הארט, (אכובה שניה). בשלב זה התגלתה גאוניותה של הגברת בורדנב והיא השליכה את האלוף דיאמונד (!) על המלך הארט. אם לא נהגה כך, המשיכה הכרוז בדיאמונד. מערב זוכה באלוף, ממשיכה ב־9 קלאב (והמצב כזה:

♠ 9
♥ K 9
♦ 9 4
♣ —

♠ K J 4
♥ —
♦ A
♣ 9

♠ 6 5
♥ J 10
♦ 10
♣ —

♠ A Q
♥ 8
♦ 7
♣ 8

ומערב נאלצת לשחק למזלג של A Q בספייד. אולם לאור השלכת האלוף דיאמונד, זכתה מזרח בלקיחה בדיאמונד, המשיכה בנסיך הארט, הכרוז השליכה את ה־8 קלאב ומערב את ה־9 קלאב, מזרח המשיכה בספייד, הכרוז שיחקה את המלכה, מערב זכתה במלך והחוזה הוכשל.

השלכת האלוף דיאמונד מזכירה את משחקו של ז'אן כס כאשר השליך אלוף דיאמונד מידו כדי לאפשר לבן זוגו בטוחות עם המלכה, (וכך הכשיל חוזה של 3 בלי שליט וזכה בגביע בולס הוקרתי למשחק היד היפה של שנת 1982).

ארנונה שמאן

מתפרות הקולנוע

אורות הכרך הנוצצים

נסף הוא שם המשחק. בשיקאגו האלימה של שנות החמישים מתנהלים משחקי קוביה קרתחניים בכל מאורת פשע קטנה. ג'ימי הצעיר והשאפתן מגיע לעיר הגדולה בכוונה לכבוש את העולם. במרכז ההימורים הוא נשכר כדי לשחק עבור כרישי משחק ותיקים. הוא מפוצץ כל משחק בעיר וזוכה לכינוי „ספיד", אבל גם קונה אויבים שעינם צרה בהצלחתו של זוורק הקוביה המהיר. כשחוש ההומורים הוא מתאהב בחשפנית יפיפיה ומסוכנת ובכך קונה לו יריב חדש, קהל הקשוח, שגם מתכנן לרושש את המאהב [illegible] הרבות.

„אורות הכרך הנוצצים" הוא סרטם השלישי המשותף של השחקנים האמריקנים הצעירים מאט דילון ודיאן ליין, שכבר הופיעו יחדיו בסרטיו של קופולה: „ראסטי ג'יימס" ו„נערי יפן". איתם מופיעים בתפקידי משנה: טומי לי ג'ונס („בתו של כורה פחם"), סוזי איימס, וטום ווייט („גטסבי הגדול"), לי גראנט, וטום [illegible]. התסדודות קולנועית ראשונה לבימאי האולי בן בולט, בנו של המחזאי – תסריטאי רוברט בולט (בעלה של השחקנית שרה מיילס) זוכה פרס האוסקר. לפני כן היה בולט במאי של סדרות טלוויזיה כמו „מונאק", „פרקליטי אל.איי" ו„האיזור הדימדומים". מוטב שיחזור לחיק המוגן המאוד לא ברדני של הטלוויזיה האמריקנית. „אורות הכרך הנוצצים" הוא אחד הסרטים היותר מגוחכים שנראו בכרך לאחרונה. „הוד", ת"א.

משחק הלבבות

דיינסטי עם ניחוח אנגלי רומנטי. מעובד מרומן רומנטי של מחברת הרומנים האנגליה האישה ברברה קרטלנד. הרבה ירוק בפריים, ניחוח חתשות רוחות רעות, ניחוח „גיין אייר", „רבקה", „אנקת גבהים", ותככים „הצפון והדרום" ו„דיינסטי" יראו כמו כבשים רכים לעומתם. היה אפשר לחשוב שהסרט ניסה לרכב על הגל הרומנטי שהחל בסרט „צוויות אהבה מפירנצה" ובו כבשה לה השחקנית הצעירה הלנה בוהנם קרטר את תפקיד הגיבורה הרומנטית הטהורה הבתולית, מאופקת מוסר וצנועת מידות, וחיוה הבתולי, הנ, ולחייה האדמדמיות, ומבטה החיישני.

אבל בוהנם קרטר היא בכלל לא הגיבורה. כי מאוד מסתבר לנו שמאמי דירסט של הלורד המאוהב בבוהנם קרטר, היא היא הגיבורה שהאמיתית. בשמלה אדומה וכובעים וציפורנים מחודדות, מבטים חושפים ו„לא תעיז להתחתן כל עוד יש לך אמך", עושה השחקנית דיאנה ריג חגיגה אמיתית מתפקידה. אלכסיס טירונית לעומתה. לצעוט ניחוחו של סרט זה עשויה להפכו לסרט פולחן בסגנון „אמא יקרה". מדובר בהפקה של הלורד היהודי לו גרייד, הבמאי הוא ג'ון ג ומשתתפים: אדוארד פוקס („יום של התן"), מרקוס ג'ילברט, אנה מייסי, כריסטופר פלאמר שמופיע בכל אמות סבון אפשריות, ושחקן העבר סטיוארט גריינגר, אל תראו אותו ככה, גם הוא היה פעם כוכב רומנטי. „רב חן", ת"א.

בשטח

אדמה זו שלי היא

כמעט טוב

קלסיקה מצהיבה משנת 1943 בבימויו של גאון הקולנוע הצרפתי ז'אן רנואר, נגאלה מהארכיון להקרנה מחודשת בעיתוי אידיאלי. הסרט עוסק בחיים תחת כיבוש. אין כאן כוונה להשוות השוואות עם השלטון הנאצי, אבל קשה להתעלם מהמסר הנוקב של הסרט, שעוד שמי שמסרב לראות את עצמו, וממשיך לא לראות, גם למרות השם, הן, בלאדי, בלאדי.

מדובר בסרט מגוייס שנעשה בתקופתו האמריקנית של רנואר, בעיצומה של מלחמת העולם השניה בה נעשו סרטים אנטי־נאציים. [illegible] של רנואר בכך שיצר מנינה קטנה של אנושיות, דמוקרטיה, ומופת לרוח האדם [illegible] ומשטר צבאי. הסרט מתרחש בעיירה צרפתית קטנה תחת משטר כיבוש.

צ'רלס לוטון הבלתי נשכח הוא מורה ביישן ופחדן, הנשלט בידי אמו הטירנית. [illegible] „גורדון", ת"א.

עכבר בארים

כמעט טוב

מיקי רורק מגלם את דמותו של הסופר האמריקני צ'ארלס בוקובסקי, משורר הדאון־טאון של לוס אנג'לס, שאף כתב את התסריט לסרט בבימויו של ברבט שרדר. בוקובסקי של הסרט הוא מורד בנשמתו, רומנטיקן בליבו, מתאבק באופיו וקבצן בצורתו. הוא משלב הגיגים פילוסופיים על אפסות החיים עם חוכמת רחוב אלימה וקשוחה. הוא אלכוהוליסט, מסרית, מצחין מוויסקי, מסמורטט, ציני, שאנן ולכאורה חסר כל עמדה כלפי החיים. יחד עם זאת הוא גם גאוותן, רגיש, חכם, אצל נפש ובעל פילוסופיית חיים מיוחדת משל עצמו, שעיקרה: הוא אינו מוכן להשתעבד לשום דבר, להוציא את השתעבדותו לבקבוק המסמטל דרך קבע ומשכיח את צרותיו.

בוקובסקי, גיבור שהוא שבר כלי שמגמן ר־דוחה, המסתיר בתוכו אישיות אמן נפלאה אך חסרת מניירות של אמן מתייסר, נהנה ללעוג לבורגנות הפסוודו־אינטלקטואלית של הוליווד, ואינו מוכן להשתלב במירוץ האופנה של עיר הסרטים. במקום לקבל את הצעתה הקוסמת של עורכת צעירה ומצודדת (אליס קריג מ„מרכבות האש") לפרסם מסיפוריו בירחון ספרות יוקרתי תמורת הון עתק, הוא מעדיף להיקבר בבאר אפלולי ומגעיל עם בקבוק ויסקי בזרועותיה של ידידתו השתויה, אותה מגלמת פיי דנאוויי.

רורק מגלם את בוקובסקי בתערובת מוורה של טראגיות נוסח הנרי השלישי עם קריקטורה של הגיבן מנוטרדם. משחקו מוחצן ואקסטוורטי במופגן. את הסרט ביים הבמאי־

דיאנה רוג בסרט „משחק הלבבות"

מפיק ברבט שרדר („אידי אמין דאדא") עבור חבר „קנון". הוא יצר אווירה הזויה המנוגדת למלנכוליה של הביבים. לוס אנג'לס של הסרט היא עיר מלאכותית, תוצר של סטודיו, מזכירה קצת מלודרמה ישנה של שתיינות בשם „מחר אזיל דמעה". אבל סרטו של שרדר מתייחס לכל העניין בהרבה הומור ציני שמחליש את האווירה הקודרת. „שחף", ת"א.

עשבי בר

כמעט טוב

דרמה אנושית המבוססת על סיפור אמיתי. השחקן ניק נולטה („היחפן מבוורלי הילס", „48 שעות") מגלם את דמותו של בריון טוב לב וצמא לידע, מעין אינטלקטואל של הרחוב. נולטה הוא אסיר, עולם ללא אשורות [illegible]. מאחוריו עבר עגום של ניסיונות התאבדות ולכאורה לפניו שום תקווה. ואולם בכוח רצון עז הוא מתגבר על תנאים קשים, וזולל ספרים, וכותב מחזה המגולל את חייו כאסיר. הוא מגבש, בכלא, להקת תיאטרון ומעלה את המחזה עם חבריו, שגם הם רוצחים, שודדים וסוחרי סמים. [illegible] עורכת דין (לואיסט שאוינג) [illegible] בעזרת אהבתה הוא עוזר לו להשתקם מהכלא, להשתקם בחוץ ולהופיע על בימות ברודווי.

הרעיון לעשיית הסרט עלה בראשו של הבמאי האמריקני ג'ון הנקוק בתקופת היותו הבימאי האמנותי של סדנת שחקנים בכלא סאן קוונטין שבסאן פרנציסקו, שם לקח חלק בפרויקט שיקום אסירים. מימון הפרויקט נעשה בידי אסיר לשעבר בשם ריק קלושי, שעל חייו מבוסס סיפור הסרט. הנקוק כתב את התסריט ביחד עם אשתו הסופרת דורותי טריסטן. הזוג הגיע לארץ בשבוע שעבר ביחד עם סרטם.

לצד נולטה משתתפים גם לין סמית, ווילאם פורסייט („בייבי אריזונה", „ספינת המרד"), ג'ו מנטנה. „חכלת", ת"א.

רחוב צ'רינג קרוס מס' 84

כמעט טוב

התכתבות בת עשרים שנה בין שני צידי האוקיינוס, בין הסופרת הניו־יורקית הלן האנף לבין מוכר בחנות ספרים לונדונית, לספרים נדירים, הפכה לספר קטן וחביב בידיה של הלן האנף. רומן המכתבים הפך למחזה שהועלה בלונדון ובניו־יורק, ובעקבותיו בא הסרט בבימויו של במאי התיאטרון הבריטי דייוויד ג'ונס, שעסק בעיקר בהפקת עיבודים טלוויזיוניים למחזות וב־הפקת סרטים על נושאים הקשורים בספרות הבריטית.

השחקנית האמריקנית אן בנקרופט („אגנס של האלוהים") מגלמת את דמותה של האנף כאשה שוונה, מלאת חיים ואקסצנטרית בגיל העמידה, המחפה על בדידותה בהשתקעות כפייתית בקריאת ספרים עתיקים. התכתבותה עם המוכרים בחנות הספרים המספקת לה כתבים נדירים של סופרי המאה ה־19, הופכת ברבות השנים לקשר אישי וחם. עם המוכר הראשי, פרנק דול (אותו מגלם אנתוני הופקינס „איש הפיל") היא מנהלת מעין תכתובת אהבה רגישה ונוגעת ללב. זהו קשר של אנשים בודדים ומוחמצים המאוחדים בתאוותם לספרים עתיקים.

כדי להתגבר על המחסום המילולי התיאטרלי קופץ הבמאי מניו־יורק ללונדון ומתאר את אורח חייהם של האנף ודול החיים את חייהם ומתנבגים כל אחד בנפרד. מעולם לא נפגשו.

בנקרופט, הופקינס ושחקנית המשנה ג'ודי דנץ („זכרונות אהבה מפירנצה") – טובים בתפקידים. סיפור שקט, כופנס ואוושי, המבוסס על דמויות ולא על התפתחות דרמטית. בסך הכל סרט קטן ולא מזיק, לא בדיוק החומר הכי אידיאלי לעיבוד קולנועי, אבל צופים רגשניים אולי יסתפקו בידיעה שהכל מבוסס על מקרה אמיתי.

את הסרט הפיק מל ברוקס, בעלה של בנקרופט, הידוע כקומיקאי. „בית ציוני אמריקה", ת"א.

עיניים שחורות

טוב מאוד

סרט ראשון של הבמאי הרוסי ניקיטה מיכלקוב במערב, בהפקה איטלקית ועם צוות איטלקי־רוסי, ובראשו מארצ'לו מאסטרויאני בתפקיד נפלא של דון ז'ואן מזדקן ופאתטי. העלילה נכתבה בהשראת סיפוריו הקצרים של צ'כוב, ממוקמת באיטליה וברוסיה בראשית המאה.

מסטרויאני הוא רומאנו, ליצן עייף הבורח מאחריות ומתון לאשתו הטיראנית (סילוונה מאנגנו) לנהל את האחוזה המשפחתית, בעוד שהוא מבלה בבתי מרפא ומחזר אחר נשים אחרות. יום אחד פוגש קוקטית מאשה רוסיה תמימה ובודדה ומתאהב בה ברצינות, הוא נוסע אחריה לרוסיה, אך גורלו כמו נכתב מראש, והוא לא יוכל להגשים את תקוותו האחרונה לאושר.

מיכלקוב ביים את סרטו בהשפעת במאים איטלקיים כמו פליני, ויסקונטי וסקולה, ובמגע האנושי המיוחד לו, האופייני לסרטיו הקודמים („אובלומוב", „רעב לאהבה"). סרטו מקסים, חינני, מהוה, מרגש ומצחיק. הוא צרופה וחגיגה לעין, למרות שסגנונו האופראי של פליני מתפרע בכמה סצינות ובהחלט גדול על הסרט. מוזיאון ת"א.

הקיסר האחרון – גת, ת"א
ז'אן דה פלורט – דיזינגוף, ת"א
חוכמת רחוב – סיוון, ת"א
טאמפופו – לב, ת"א
ללא מוצא – לימור, ת"א
מגדל הדבורים – לב, ת"א
מוריס – דיזינגוף, ת"א
מלאכים בשמי ברלין – לב, ת"א
מעקב צמוד – חן, ת"א
נערות עובדות – לב, ת"א
עיניים שחורות – מוזיאון ת"א

תקווה ותהילה

כמעט טוב

סרט ראשון של הבמאי הבריטי ג'ון בורמן בארץ הולדתו אנגליה, לאחר שהות ארוכה בארה"ב, שם יצר את סרטי ההרפתקאות הגבריים: „גברים במלכודת", „אקסקליבר" „זארדוס" ו„יער האיזמרגד". סרטו החדש מאפשר לנו להתחקות אחר שורשי המאצ'ואיזם הבורמני, הסלחני כלפי שתלטנות גברית שוחרת לטרף, כלפי מלחמות, וכלפי החלוקה הסטריאוטיפית השרירותית בין גברים לנשים. הילד בסרטו הוא בן דמותו, נגעל כבר בגילו הרך מגילויי הרגישות הכיאוטית של שפע הנשים במשפחתו. מסתבר שבורמן היה מוקף נשים. אם, סבתא, דודות ואחיות. וניצר שני בסבא ואב שחשבו שקריקט ומלחמה הם הדבר האמיתי. משוואת ילדות צרת אופקים זו היא שיצרה - כך נראה - את העולם החד־גוני המוצג בסרטיו של הבמאי.

בורמן כתב את התסריט, הפיק וביים סרט המבוסס על בני משפחתו ועל זיכרונות ילדותו המתוקה בצל עמי הבליץ במלחמת העולם השנייה. בפרבר לונדוני דעוע, משפחה ועיר בורגנית שופעת נשים. הגברים הלכו למלחמה. ביל בן היה הולם על קרבות־מגע ובחשאי משחק בנעוזקי מלחמה ובוזז בתים מופגזים. אחותו המתבגרת נכנסת להריון מחייל קנדי. אמו די היסטרית, וכך גם דודותיו הופ, צ'רייטי ופייה. ובכל זאת מדובר במשפחה מאוחדה ובסרט נוסטלגי סנטימנטלי קיצוני. דווי בכל הקלישאות האוטנטיות המזוהות המאוכרות את סרטי המלחמה הוותיקים של נואל קאוורד.

אפשר לראות את הסרט, יש בו כמה סצינות נוגעות ללב. אם כי באופן אישי כל סרט של בורמן עושה לי אלרגיה. הסרט הוא משפחתי גם מבחינת הפקה. בורמן שיתף את התבולה הפרטית שלו: צ'רלי וקטרין התאומים מופיעים בתפקידי משנה, זבתו הבכירה השתתפה בהפקה. משתתפים: שרה מיילס (בתו של ראיין) היא אמא אוהה, דייוויד הייזן, במאי תיאטרון שהופיע ב„סיד וננסי" הוא האב חובב הקריקט, סמי דייוויס („מונה ליזה") היא האחות המתוצצת המטופשת, סבסטיאן רייס אדוארד הוא ביל הקטן. השחקן הוותיק איאן בנן הוא הסבא מעין ארנסט המינגוויי זקן. וזה בקיצור – יאמר בורמן. „דיזינגוף", ת"א.

מאט דילון (משמאל) בסרטו של בן בולט „אורות הכרך הנוצצים"

יעל ישראל